

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา

Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2563

Vol. 5 No. 1 January - June 2020

ISSN: 2539 - 6269

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา

Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2563

ISSN: 2539-6269

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ในมิติของศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและศิลปวัฒนธรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน

หมายเหตุ

1. วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) รับผิดชอบต่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทความทุกบทความทางกองบรรณาธิการจะทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องตามรูปแบบ แล้วจึงส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยพิจารณา ทั้งนี้ บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ไม่ส่งคืน

2. ทัศนะหรือข้อคิดเห็น ภาพประกอบหรือตารางใดๆของบทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านเป็นความรับผิดชอบส่วนตัวของผู้เขียน ไม่ใช่ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการและศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. บทความจะต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่าการตีพิมพ์ซ้ำซ้อนหรือพบว่าคัดลอกผลงานผู้อื่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

สำนักงาน ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โทรศัพท์ 035-248505

อีเมลล์ mcuasean@gmail.com

พิธีจันท์อักษร/ศิลปกรรม พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาที นางสาวมกรวี ฉิมพะเนาวิ

จำนวนที่พิมพ์ 20 เล่ม **พิมพ์ที่** โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เผยแพร่ออนไลน์ <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/BAS>

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

พระโสภณวชิราภรณ์

พระราชปรีดีติมนี, รศ.ดร.

พระมหาไพรัช ธมฺมทีโป, ผศ.ดร.

พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ผศ.ดร.

พระศรีธวัชเมธี

พระมหาจรรย์วัฒน์ กนต์วณฺโณ, ผศ.ดร.

รศ.ดร. สมาน งามสนิท

ดร.สายพิรุณ เพิ่มพูล

ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มจร

ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี มจร

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโธ, ผศ.ดร.

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.

พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปญโญ, ดร.

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาที

รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า

ผศ.ดร.อัจฉรา ประเสริฐสิน

ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตตจรัส

ดร.กาญจนา ตระกูลวรกุล

อาจารย์ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร

อาจารย์สาวิณี รอดสิน

อาจารย์ชลิดา แยมศรีสุข

ดร.ลำพอง กลมกุล

นางสาวมุกกรวี ฉิมพะเนาวิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

อาจารย์อาทร พร้อมพัฒนศักดิ์

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

Johan Richard Weintre, Ph.D.

Jame Cook University, Australia

Alvin Aguilar Sario, Ph.D.

University of Santo Tomas, Philippines

Hadje Cresencio Sadje

University of London, UK

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร, ผศ.ดร.
๒. พระมหาอานนท์ อานนโท, ผศ.ดร.
๓. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.
๔. พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ผศ.ดร.
๕. พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร.
๖. พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.
๗. พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.
๘. พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
๙. อาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

๑. พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒. ศ.เกียรติคุณ ดร.สุจิต เพียรชอบ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๓. ศ.ดร.พศิน แต่งจวง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๔. ผศ.ดร.คันธทรัพย์ ชมพูพาทย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
๕. รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
๖. ผศ.ดร.อังศรา ประเสริฐสิน	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๗. ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตจตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๘. ผศ.ดร.วัชรพล พุทธิรักษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
๙. ผศ.ศุภกิจ ภูวงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๑๐. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

๑๑. ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน มหาวิทยาลัยศิลปากร
๑๒. ผศ.ดร.วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน
๑๓. ผศ.ว่าที่ร้อยเอก ณัฐดนัย แก้วโพนงาม มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
๑๔. ผศ.ชนิกานต์ ผลเจริญ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๑๕. ดร.ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
ล้านนา ลำปาง
๑๖. ดร. อธิพงษ์ ทองศรีเกตุ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๑๗. ดร. ไพเราะ มากเจริญ วิทยาลัยศาสนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๘. ดร.วชิรกรณ์ แสงสุวรรณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๙. ดร.ทนาง ทองภูเบศร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความลงในวารสาร

จากการที่วารสารเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารผลงานวิจัย ตลอดจนข้อค้นพบใหม่ๆระหว่างนักวิจัยและสังคมภายนอก ดังนั้น เพื่อให้การสื่อสารทางวิชาการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ถูกต้อง โปร่งใสสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์นานาชาติและจริยธรรมในการตีพิมพ์บทความตามข้อกำหนดของ Committee on Publication Ethics (COPE) วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) ของศูนย์อาเซียนศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้กำหนดจริยธรรมของการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน ดังนี้

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และไม่มี การส่งบทความเพื่อการตีพิมพ์ไปที่วารสารฉบับอื่นๆ ในเวลาเดียวกันกับที่ส่งวารสารฉบับนี้
2. ผู้นิพนธ์ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลทุกครั้ง เมื่อผู้นิพนธ์นำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานของตน ไม่มีการทำผิดจริยธรรมการวิจัย ในทุกประเด็น เช่น การคัดลอกข้อมูลโดยไม่มีอ้างอิง หรืออ้างอิงไม่ถูกต้อง (Plagiarism) รวมทั้งจัดทำรายการอ้างอิงท้ายบทความให้มีความสอดคล้องถูกต้องตรงกันกับในเนื้อหา
3. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานมีความถูกต้อง รายงานข้อมูลและผลที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เกินจริง และรับผิดชอบต่อความคิดเห็นหรือข้อสรุปในบทความที่นำมาตีพิมพ์ โดยเนื้อหาและข้อมูลในบทความ ต้องไม่มีการแสดงความส่อเสียด ให้ร้ายหรือทำให้บุคคล กลุ่มบุคคลหน่วยงานใดๆ ได้รับความเสียหายเดือดร้อน
4. ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ” โดยได้ตรวจสอบคำผิด การเว้นวรรค การขึ้นย่อหน้า หัวข้อ รวมถึงการใช้ภาษาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องทั้งหมดและมีรูปแบบการตีพิมพ์ทั้งบทความเป็นไปตามข้อกำหนดของวารสารนี้ สำหรับการ ใช้ภาษาอังกฤษและภาษาไทยในบทความ ได้มีการตรวจสอบความถูกต้องทางหลักไวยากรณ์อย่างดีแล้ว

5. ผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ร่วมที่มีชื่อปรากฏในบทความ จะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการเขียนบทความจริงและรับรู้ถึงการจัดส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ มิได้จ้างวานให้ผู้อื่นผู้ใดที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในผลงานเป็นผู้เขียนให้

6. ผู้นิพนธ์ต้องระบุนแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ หรือต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน (ถ้ามี) สำหรับการกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในกิตติกรรมประกาศนั้นสามารถทำได้ โดยผู้เขียนบทความควรขออนุญาตจากผู้ที่ผู้เขียนประสงค์จะขอบคุณให้รับทราบก่อน

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of Editors)

1. บรรณาธิการวารสารมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ โดยให้มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง ผลงานน่าเชื่อถือ มีความใหม่ ชัดเจน สอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสิ่งสำคัญ และต้องรักษามาตรฐาน รวมถึงพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพมีความทันสมัยอยู่เสมอ

2. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง เพื่อให้แน่ใจว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น หากตรวจพบ การคัดลอกผลงานของผู้อื่น ในกระบวนการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องหยุดกระบวนการประเมินและติดต่อผู้นิพนธ์หลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความ

3. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอนแต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

4. บรรณาธิการต้องไม่ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความ เหตุจากความสงสัยหรือความไม่แน่ใจ และต้องให้โอกาสแก่ผู้นิพนธ์ หากหลักฐานมาพิสูจน์ข้อสงสัยนั้นๆ เสียก่อน โดยต้องปฏิบัติต่อผู้นิพนธ์ด้วยความเป็นธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียง ไม่ทำให้ผู้นิพนธ์ต้องได้รับความอับอายจากการปฏิเสธสัมพันธ์กับผู้นิพนธ์ทั้งทางวาจาหรือทางลายลักษณ์อักษร

5. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์ และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
6. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ ผู้ประเมิน และทีมบริหาร

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่จะมีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์และความเข้มข้นของผลงาน ไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
2. ผู้ประเมินบทความต้องมีวินัยและตรงต่อเวลาในระยะเวลาของการประเมินบทความ โดยต้องให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำตามหลักวิชาการเท่านั้นและห้ามใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่ทำให้ผู้นิพนธ์อ่านแล้วรู้สึกอับอาย
3. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความและจนกว่าบทความนั้นจะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสาร (Confidentiality)
4. ผู้ประเมินบทความต้องระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้นิพนธ์ไม่ได้อ้างถึงเข้าไปในการประเมินบทความด้วย เพื่อให้บทความเกิดคุณค่าในเชิงวิชาการเพิ่มขึ้นนอกจากนี้ หากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบด้วย
5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์บรรณาธิการ และทีมบริหาร

บทบรรณาธิการ

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนศึกษา ในมิติของศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและศิลปวัฒนธรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปในประเทศ กลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน โดยทำการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ได้แก่ ฉบับที่ 1 ระหว่างเดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน และ ฉบับที่ 2 ระหว่างเดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) มุ่งเน้น และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษาและบุคคลทั่วไปได้เผยแพร่ผลงาน วิชาการ งานวิจัยและองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สังคมและ ประเทศชาติ กองบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจุดประกายความคิดและเปิดโลกทัศน์ทางวิชาการ ให้แก่ผู้สนใจ ทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความ ขอบคุณยิ่ง

ดร.ลำพอง กลมกุล

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิติต่างประเทศ กับพระนิติตไทยในจังหวัดเชียงราย.....	1
อานูรักษ์ สาแก้ว PhraTumingala Chantasiri	
พระพุทธรูปศาสนาเถรวาท: บทบาทพระสงฆ์ในจารีกนครวัด สมัยหลังพระนคร.....	16
พระมหาสุทัศน์ วรรณทอง	
การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน: พหุกรณีศึกษา.....	36
พระปลัดระพิน พุทธิสารโร พิเชฐ ทังโต ลำพอง กลมกุล	
นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุต่อการพัฒนาประเทศในอาเซียน.....	55
อณิษฐา หาญภักตินิยม	
การวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ในสังคมไทยและประชาคมอาเซียน.....	71
บุษบง อัยมาตร	
การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อรองรับ AEC: กรณีศึกษาอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.....	94
เกวลี บุญเทียน	

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทความพิเศษ	
การพัฒนาวิทยาการต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีในระดับอาเซียน.....	109
พระปราโมทย์ วาทโกวิโท (พันธพัฒน์)	
พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ (ตุนิน)	
บทวิจารณ์หนังสือ	
อินเดีย พ.ศ. ๑๒๖๖	
(A Memoir of Pilgrimage to The Five Regions of India).....	132
พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาทी	
ภาคผนวก.....	137

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทย
ในจังหวัดเชียงราย
Cross-Cultural Communication for Thai and Foreign Students
in Chiang Rai

อานูรักษ์ साแก้ว Anurak Sakeaw *

PhraTumingala Chantasiri **

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นพระนิสิตต่างประเทศและพระนิสิตไทยในระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 ในวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย จำนวน 20 รูป โดยแบ่งเป็นพระนิสิตต่างประเทศ 10 รูป พระนิสิตไทย 10 รูป ทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสังเกต (Observation Form) ผลวิจัยพบว่า พระนิสิตต่างประเทศนั้นต้องปรับตัวกับวัฒนธรรมใหม่ๆ ทั้งในด้านภาษา การสื่อสาร และอาหาร แนวทางการปรับตัวในช่วงแรกการสื่อสารนั้นเป็นอุปสรรคต่อนิสิตต่างประเทศอย่างมากเนื่องจากไม่ค่อยเข้าใจกับคำศัพท์ต่างๆ ทำให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสาร ส่วนเรื่องของภาษา โดยรวมแล้วนิสิตต่างประเทศได้เรียน

*อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

** นิสิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

ภาษาไทยพื้นฐานมาก่อนแล้วแต่ก็พบเจออุปสรรคอยู่บ้างในเรื่องการเขียนหรือการออกเสียง ในด้านการปรับตัวนั้นทั้งนิสิตไทยและนิสิตต่างประเทศ มีการปรับตัวเข้าหากันและกัน เนื่องจากวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของอาหารการกิน การสื่อสาร และความเป็นอยู่ ด้วยเหตุนี้การปรับตัวทั้งสองวัฒนธรรมจึงมีการปรับตัวได้ง่ายขึ้น โดยปัจจัยหลักที่ส่งผลให้พระนิสิตต่างประเทศสามารถปรับตัวในด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้ดีก็คือวัฒนธรรมของภาษาและการสื่อสารที่มีความคล้ายคลึงกันทำให้การพระนิสิตต่างประเทศสามารถสื่อสารและปรับตัวเข้ากับพระนิสิตไทยได้ง่าย

คำสำคัญ: การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม, แนวทางการปรับตัว

Abstract

This research aimed to study cross-cultural communication problems of foreign Buddhist monks and to study ways of adaptation of cross-cultural problems for foreign Buddhist monks. The research was a qualitative research. The participants were 20 Thai and foreign Buddhist monk students from first to fourth year in Chiang Rai Buddhist College the group was divided into 10 foreign Buddhist monks and 10 Thai Buddhist monks. The research instruments consisted of structured interview form and observation form. The result showed that foreign Buddhist monks were required to adapt to new culture such as language, communication and food due to various cultures. In the first period, communication was a huge obstacle to foreign students because they were not acquainted with the vocabulary, causing obstacles in communication. Most foreign students have studied basic Thai before; nevertheless, they have encountered some obstacles in writing or pronunciation. In terms of adaptation, both Thai and foreign students have to adapt to each other. Furthermore, due to the similarities between cultures in terms of food, language, communication,

and living conditions, the adaptation in Thai and foreign cultures is uncomplicated as the two main factors that help foreign Buddhist monks accomplish the cross-cultural communication are language and communication.

Keyword: Cross-Cultural Communication, adaptation

1. บทนำ

สังคมในปัจจุบันนี้ ปัญหาการสื่อสารระหว่างบุคคลยังมีปัญหาในการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกันอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะบุคคลที่อยากเรียนรู้ภาษาที่สองนอกจากภาษาของตนเองแล้วในการที่จะศึกษาข้ามวัฒนธรรมของตนเองจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้นๆ ให้ได้และต้องเรียนรู้อะไรอีกมากมายและตัวแปรที่สำคัญคือภาษากลางที่จะสื่อสารให้เข้าใจกันก็คือภาษา เมื่อมีการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมเกิดการปรับตัว (Adjustment) ย่อมจะต้องเป็นประเด็นสำคัญที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับพระนิสิตต่างประเทศโดยในช่วงแรกที่พระนิสิตเดินทางเข้ามาในประเทศไทยจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบด้านที่แตกต่างกัน (Bently, 2008) การปรับตัวภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมการปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวันการเรียนการสอนภายใต้วัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมการปรับตัวในเรื่องของระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนปัญหาในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมกับนักศึกษาไทยย่อมส่งผลให้นิสิตต่างประเทศต้องมีการเรียนรู้และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับนิสิตต่างประเทศเพื่อให้สามารถประสบความสำเร็จในการสื่อสารกับนักศึกษาไทยภายในชั้นเรียนได้ Chastain (1988) กล่าวว่าภาษาใช้เพื่อสื่อความหมายแต่ความหมายถูกตีความโดยวัฒนธรรม การที่เราพูดภาษาเดียวกันไม่ได้แปลว่าเราจะตีความหมายของสารนั้นให้ชัดเจน ตามวัตถุประสงค์ของคนที่สื่อสารได้ ยิ่งเป็นบุคคลที่มาจากหลากหลายประเทศแล้ว การสื่อสารกันทั้งภาษา วัฒนธรรมที่แตกต่างกันยิ่งสื่อสารกันยากยิ่งขึ้น ซึ่งการปรับตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมใหม่ๆ ดังเช่น Allwright และ Bailey (1991) กล่าวว่าไว้ว่า การเรียนภาษาใหม่เป็นการเรียนวัฒนธรรม

ใหม่ไปด้วย การที่นิสิตต่างประเทศเข้ามาเรียนในประเทศไทยจำเป็นต้องเรียนภาษาไทย และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ไปด้วยซึ่งเป็นการเรียนข้ามวัฒนธรรมภาษาที่แตกต่างกันเช่น ความแตกต่างทางระบบเสียง ไวยากรณ์ สำนวนและคำศัพท์ เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และนำไปใช้ในห้องเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุดและเพื่อไม่ให้เกิดการสื่อสารเกิดความผิดพลาดหรือเข้าใจผิดกับพระนิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทยจำเป็นต้องปรับตัวเข้าหากันและเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกันให้ได้มากที่สุดแต่แต่ละประเทศมี วัฒนธรรมการแสดงออกเพื่อการสื่อสารที่แตกต่างกัน เมื่ออีกฝ่ายแสดงพฤติกรรมหรือ ท่าทางที่จะสื่อสารกับอีกฝ่าย แต่ผลตอบรับอาจจะเป็นไปตรงกันข้ามและอาจก่อให้เกิด การเข้าใจผิดกันได้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เป็นวิทยาลัย หน้าที่านของทั้งสองประเทศ คือ ประเทศเมียนมาร์ และประเทศ สปป. ลาว ซึ่งทั้งสอง ประเทศนั้นก็พระนิสิตมาเรียนในวิทยาลัยสงฆ์เชียงรายเป็นจำนวนไม่น้อย และพระนิสิต ที่มาเรียนจำเป็นต้องปรับตัวทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม และในชั้นเรียน แต่ละประเทศ แน่นนอนว่าภาษาและวัฒนธรรมไม่เหมือนกันอย่างแนนอนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่อาจ มองข้ามไปได้ (Jandt, 2004) โดยการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนั้นเป็นการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ ข้ามวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญมากมาย ทั้งในด้านการสื่อสาร การค้าขาย การเมืองและ เศรษฐกิจ จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ในการติดต่อสื่อสารจึงจะเกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ถ้าไม่มีผู้สื่อสารและผู้รับสารก็จะไม่มีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของแต่ละประเทศได้ พระ นิสิตต่างชาติในวิทยาลัยสงฆ์เชียงรายมักจะประสบปัญหาในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นใน ช่วงแรกของการเข้ามาอยู่ โดยแต่ละท่านมีปัญหาแตกต่างกันออกไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระ นิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทยในจังหวัดเชียงราย” เพื่อที่ศึกษาปัญหาการอยู่ร่วมกันใน ความแตกต่างกันและปรับตัวเข้าหากันและเรียนรู้แต่ละวัฒนธรรมไปด้วยกันสังคมใน ปัจจุบันนี้เป็นสังคมที่อยู่ท่ามกลางการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการ ใช้ชีวิตในยุคปัจจุบันวัฒนธรรมนั้นมีความซับซ้อนและเป็นสิ่งสำคัญต่อการสื่อสารของ

มนุษย์ทุกคน ในขณะที่เราทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นอยู่นั้น บุคคลแต่ละบุคคลก็จะแสดงวัฒนธรรมจากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังนั้น การสนทนากับบุคคลที่มาจากความแตกต่างของวัฒนธรรมนั้นย่อมจะได้เรียนรู้ความแตกต่างของวัฒนธรรมของคู่สื่อสาร ทั้งนี้เพื่อความสำเร็จในการสื่อสาร สังคมในยุคปัจจุบันนั้นเป็นสังคมที่อยู่ท่ามกลางการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและมีการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความทันสมัยมากมายการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญ ด้วยเหตุนี้ชาวต่างชาติส่วนใหญ่เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมจากอินเทอร์เน็ตก่อนออกเดินทาง ชาวต่างชาตินั้นจะเรียนรู้วิธีการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมโดยการสังเกต เลียนแบบพฤติกรรม การสอบถาม และทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงต้องเรียนรู้เรื่องการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเพราะมีความสำคัญต่อการสื่อสารทั้งความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ซึ่งมีบทบาทในการช่วยให้เรียนรู้ต่างวัฒนธรรมและในการลดความเข้าใจผิดในการสื่อสารในด้านต่างๆได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศในวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศในวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านประชากร

กำหนดพระนิสิตต่างประเทศ รวมทั้งพระนิสิตไทย ที่มาเรียนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย โดยแบ่งเป็นพระนิสิตต่างประเทศ 10 รูป พระนิสิตไทย 10 รูปรวมเป็นจำนวน 20 รูป

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ศึกษาปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศและการปรับตัวของพระนิสิตที่เรียนในวิทยาลัยสงฆ์เชียงรายนั้นได้ศึกษา 4 ประเด็นดังต่อไปนี้ คือ 1) ด้านการปรับตัว 2) ด้านวัฒนธรรม 3) ด้านพฤติกรรมการสื่อสาร และ 4) ด้านภาษา

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและแนวทางการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศ กับพระนิสิตไทย ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย นั้น ได้กำหนดการสำรวจข้อมูล ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทยในจังหวัดเชียงราย” เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบการสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสัมภาษณ์ที่มีข้อความแบบปลายเปิด แบบสังเกต (Observation Form) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นของปัญหาการปรับตัวและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เท่านั้นโดยผู้ให้ข้อมูลหลักก็คือพระนิสิตต่างประเทศที่มาเรียนในวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย จำนวน 10 รูปและพระนิสิตไทยจำนวน 10 รูป รวมเป็น 20 รูป เลือกศึกษาอย่างเฉพาะเจาะจงกับพระนิสิตต่างประเทศที่มาเรียนในวิทยาลัยสงฆ์เชียงรายตั้งแต่ปีการศึกษาที่ 1 จนถึงปีการศึกษาที่ 4 และอยู่ในประเทศไทยมาระยะหนึ่ง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง ชั้นปีละ 5 รูป รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 รูป

4.2 เครื่องมือในการทำวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ก็คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบปลายเปิด การสัมภาษณ์แบบกลุ่มและรายบุคคล โดยผู้วิจัยได้นำคำถามในแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

เพื่อหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือก่อนนำไปลงมือปฏิบัติ คำถามแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการปรับตัว
2. ด้านวัฒนธรรม
3. ด้านวัฒนธรรมการใช้คำ (การพูดห้วนๆ การพูดเล่นหยอกล้อต่างๆ)
4. ด้านภาษา

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย เครื่องมือที่ใช้ และการตรวจสอบคุณภาพวิจัย เริ่มจากการทำแบบสอบถามเพื่อที่จะสัมภาษณ์พระนิสิตต่างประเทศและพระนิสิตไทยภายใต้ทฤษฎีการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและแนวคิดการปรับตัว ได้ทำการทดสอบเนื้อหาให้มีความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ก่อนคํอย่นำไปเก็บข้อมูลจริง โดยนำเอาคำถามไปสัมภาษณ์พระนิสิตไทยเป็นแบบกลุ่มและนำแบบคำถามไปสัมภาษณ์เชิงลึกแบบปลายเปิดกับพระนิสิตต่างประเทศเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ต่อไป โดยขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

1. ติดต่อขอความร่วมมือกับพระนิสิตต่างประเทศและพระนิสิตไทยเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย
2. ทำการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลของพระนิสิตแบบเป็นรายบุคคลและแบบเป็นกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตั้งไว้ ณ มหาวิทยาลัยมาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
3. ระหว่างการสัมภาษณ์นั้นมีการบันทึกเสียง และจดบันทึกการสัมภาษณ์ต่างๆ อย่างละเอียด
4. นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์

4.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว โดยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาจัดระบบข้อมูล และทำความเข้าใจในเบื้องต้นเสียก่อนแล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ต่อในแนวคิดทฤษฎีของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและแนวการปรับตัว เพื่อที่จะให้เข้าถึงแนวทางการปรับตัว

ของพระนิสิตและการสื่อสารของวัฒนธรรมระหว่างพระนิสิตต่างประเทศพระนิสิตไทย ตลอดของการทำวิจัยนั้น โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูล และได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นไป พร้อมๆกับการดำเนินการไปด้วยกัน ตลอดที่ทำการวิจัย โดยได้นำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวม มาวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎีแนวทางการปรับตัว และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม เพื่ออธิบายถึงปัญหาในการปรับตัวและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม วิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์ เนื้อหาก็คือ (Content Analysis) ข้อมูลหลักที่ใช้วิเคราะห์นั้นได้มาจากการสัมภาษณ์ แบบกลุ่มและเชิงลึก เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการแล้วนำข้อมูลมาแยกเป็น ประเด็นต่างๆตามที่กำหนดไว้ อันได้แก่ประเด็นเกี่ยวกับทางด้านการปรับตัว ประเด็น ทางด้านวัฒนธรรม ด้านพฤติกรรมสื่อสาร (การพูดห้วนๆ การพูดเล่นหยอกล้อต่างๆ) ประเด็นทางด้านภาษาและนำข้อมูลที่ได้มาอธิบายเชื่อมโยงในแต่ละประเด็นเพื่อให้ได้ คำตอบของการวิจัย

5. ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความแตกต่างของการสื่อสารและแนวทางการปรับตัว ของพระนิสิตในชั้นเรียน และความคาดหวังของพระนิสิตต่างประเทศในด้านต่างดังนี้ ความเป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างพระนิสิตด้วยกัน การแสดงออกต่างๆ เพื่อ วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของวัฒนธรรมและแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อลด ความแตกต่างของวัฒนธรรมนั้น เพื่อเป็นแนวทางการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศให้ เข้ากับวัฒนธรรมนั้นๆ ผลการวิจัย พบว่าปัญหาเรื่องภาษาที่พระนิสิตต่างประเทศ จำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจของภาษาที่ตนเองสนใจให้ได้ก่อนต้องเรียนตั้งแต่พื้นฐานใหม่ ทั้งหมดการเรียนรู้ภาษาเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้อย่างมากเพราะการออกเสียงหรือ การสะกดคำมีความแตกต่างจากภาษาของตนเองอยู่แล้วการมาเรียนภาษาที่สองหรือสาม นั้นจึงเป็นอุปสรรคพอสมควร พระนิสิตมีวิธีการแก้ปัญหาคือพยายามให้มากขึ้นและอยู่กับ เจ้าของภาษานั้นๆ เวลาอ่านไม่เข้าใจหรือสะกดคำไม่ถูกต้องเข้าไปสอบถามเจ้าของภาษา หรือคนพื้นที่ให้อ่านหรือสะกดให้ และ วัฒนธรรมการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศได้ สะท้อนถึงการไม่เข้าใจภาษาไทยอย่างลึกซึ้งพอที่จะเข้าใจความหมายของคำศัพท์นั้นอย่าง

ถ่องแท้จึงทำให้เกิดการสื่อสารที่ผิดจากความหมายเดิมได้ เวลาพระนิสิตต่างประเทศพูดผิดหรือพูดไม่ชัดจึงทำให้มีการหยอกล้อกันทำให้พระนิสิตต่างประเทศไม่มั่นใจที่จะพูดและปรับตัวเข้ากับหมู่คณะไม่ได้จึงเป็นอุปสรรคสำหรับพระนิสิตต่างประเทศอย่างมาก

สำหรับการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม พระนิสิตต่างประเทศนั้นเกิดความตระหนักเรื่องของวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน แต่ความตระหนักของวัฒนธรรมนั้นจะเกิดขึ้นเพียงช่วงแรกเท่านั้น โดยพระนิสิตต่างประเทศส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า “ใช้การสังเกตดูเจ้าของวัฒนธรรมว่าปฏิบัติอย่างไรก็ปฏิบัติตามเช่นนั้น” สิ่งที่เป็นปัญหาหลักที่ส่งผลต่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศก็คือ ภาษา ที่นักศึกษาต่างประเทศไม่ค่อยเข้าใจคำศัพท์มากพอและยังพบปัญหาอื่นๆ ที่เป็นปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันในประเทศไทย เช่นความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของประเทศไทยและอาหารการกินที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้บรรยากาศในห้องเรียน พบว่าการเรียนการสอนแตกต่างจากประเทศเดิมของพระนิสิตต่างประเทศรวมไปถึงวัฒนธรรมในชั้นเรียนที่มีความแตกต่างจากประเทศของตน เช่น การให้ความเคารพต่ออาจารย์ การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น พระนิสิตต่างประเทศต้องปรับตัวในการทำงานร่วมกับพระนิสิตไทย และปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ ในห้องเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ๆ

อุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศและพระนิสิตไทยในชั้นเรียนนั้นได้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้คือปัญหาเรื่องภาษา และ วัฒนธรรมการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศได้สะท้อนถึงการไม่เข้าใจภาษาไทยอย่างลึกซึ้งพอที่จะเข้าใจความหมายของคำศัพท์นั้นอย่างถ่องแท้จึงทำให้เกิดการสื่อสารที่ผิดจากความหมายเดิมได้ เวลาพระนิสิตต่างประเทศพูดผิดหรือพูดไม่ชัดจึงทำให้มีการหยอกล้อกันทำให้พระนิสิตต่างประเทศไม่มั่นใจที่จะพูดและปรับตัวเข้ากับหมู่คณะไม่ได้จึงเป็นอุปสรรคสำหรับพระนิสิตต่างประเทศอย่างมาก

6. อภิปรายผล

สังคมยุคปัจจุบันนี้เป็นโลกของโลกาภิวัตน์ จึงมีความแตกต่างทางสังคมมากขึ้น การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในปัจจุบันนั้นมีการเกิดขึ้นของระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการสื่อสารติดต่อกัน และมีการเพิ่มของเครือข่ายทางสังคมออกไปทั่วโลก จึงทำให้บุคคลต่างวัฒนธรรมได้มีโอกาสได้ติดต่อกับสื่อสารต่อบุคคลที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมมีบทบาทต่อการสื่อสารของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก บุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันย่อมมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปเช่น ภาษากการสื่อสารพฤติกรรมการแสดงออก เป็นต้น ดังที่ Edward T. Hall (1981) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมคือการสื่อสาร การสื่อสารคือวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ มนุษย์เราจึงจำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรมการสื่อของแต่ละบุคคล รวมทั้งทำความเข้าใจวัฒนธรรมนั้นๆ ให้ลึกซึ้งเพื่อช่วยในการลดความเข้าใจผิดในการสื่อสารและยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมจากการแสดงออกและพฤติกรรมของบุคคลที่เราทำความปฏิสัมพันธ์ด้วย

จากการที่ได้สังเกตพบว่าพระนิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทยมีการแสดงออกพฤติกรรมดังต่อไปนี้ 1) จากการสังเกตพบว่าพระนิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทยพบอุปสรรคในการปรับตัวมากที่สุดเพราะแต่ละวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันพอสมควรและเป็นสิ่งที่พระนิสิตต้องปรับเป็นอันดับต้นๆ 2) ด้านการสื่อสาร เป็นสิ่งที่พระนิสิตต่างประเทศจำเป็นต้องปรับเพื่อจะสื่อสารกับเจ้าของภาษานั้นๆ และ 3) ด้านภาษาเป็นสิ่งที่พระนิสิตต่างประเทศต้องเรียนรู้เพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

จากการสังเกตโดยรวมแล้วพระนิสิตไทยกับพระนิสิตต่างประเทศนั้นได้ปรับตัวในเรื่องของวัฒนธรรมเข้าหากันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาหาร การเข้าเรียนในชั้นเรียน การไหว้ และวัฒนธรรมต่างๆ ส่วนอันดับต่อมา ก็คือการสื่อสารและภาษากการพูดหยอกล้อหรือลักษณะท่าทางในการสื่อสาร โดยส่วนมากแล้วพระนิสิตต่างประเทศต้องปรับในเรื่องนี้มากกว่าพระนิสิตไทยเพราะว่าพระนิสิตต่างประเทศนั้นต้องสื่อสารกับพระนิสิตไทยมากกว่า

ปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเองในช่วงแรกก็ได้เกิดความไม่ค่อยเข้าใจของภาษาวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ ลุสติกและเคิสเทอร์ ได้กล่าวไว้ว่าการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้นเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และตีความสัญลักษณ์ท่าทางและบริบทโดยบุคคลในการสื่อสารนั้นมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมากในระดับที่มีการสื่อสารการตีความหมาย หรือพฤติกรรมที่ต่างกันนำไปสู่การเข้าใจความหมายของสารเดียวกันไม่ตรงกันซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะตีความหมายได้โดยในเวลาอันสั้น เนื่องจากบริบทของวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไป และปัญหาหลักในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมก็คือเรื่องของ ภาษา การปรับตัว วัฒนธรรม ที่ส่งผลให้พระนิสิตต่างประเทศเกิดปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้ไม่ค่อยดีหนัก แต่ก็ไม่ใช่เป็นปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมมากเพราะวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกันมาก (Lustig & Koester, 1993)

นอกจากนี้พระนิสิตต่างประเทศที่ต้องเจอกับอุปสรรคนั้นก็คือความแตกต่างของวัฒนธรรมการสื่อสารในห้องเรียน การเรียนการสอนในชั้นเรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะเรื่องของภาษาที่ต้องเจอเพราะไม่ค่อยมีความแข็งแรงในเรื่องของภาษามากเท่ากับเจ้าของภาษา และหลักสูตรที่ไม่ค่อยถนัดเวลาเรียนจึงทำให้เรียนรู้ได้ช้ากว่าเพื่อนในชั้นเรียน การที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนการสอนนั้นต้องปรับการเรียนการสอนหรือหลักสูตรให้สอดคล้องกับพระนิสิตหรือบรรยากาศในชั้นเรียนนั้นๆ

แนวทางการปรับตัวในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ปัญหาในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศกับพระนิสิตไทยคือการไม่เข้าใจวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายหรือแนวทางการปรับตัวของแต่ละบุคคลเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้นโดยการหาแนวทางการปรับตัวเข้าหาแต่ละบุคคลนั้นมีวิธีที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อต่างๆ หรือใช้อัจฉริยะภาษาเป็นตัวช่วยให้พระนิสิตไทยมีความเข้าใจวัฒนธรรมของพระนิสิตต่างประเทศได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากวิชาภาษาและอัจฉริยะภาษานั้นมีอิทธิพลต่อการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมการสื่อสารและมีอิทธิพลต่อวงการนักมานุษยวิทยาเป็นอย่างมาก แนวความคิดของฮอลล์ (Hall, 1981) นั้น

ส่วนมากจะเป็นการศึกษาวัฒนธรรมต่างๆ โดยเน้นรูปแบบการสื่อสารและนำเสนอภาพรวมของสังคม เช่นแนวคิดมุมมองต่อเวลา ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารและบริบทของการสื่อสารว่ามีความชัดเจนมากน้อยเพียงใดและอวัจนภาษาประเภทต่างๆ แนวคิดของฮอลล์นั้นมียุทธพลต่อนักวิชาการหลายหลายคนเพราะทฤษฎีการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้นมีความจำเป็นต่อนักมานุษยวิทยาและนักวิชาการต่างประเทศเป็นจำนวนมากที่ได้นำเอาแนวความคิดทฤษฎีการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมไปศึกษาและเสนอแนวคิดที่ครอบคลุมประเด็นอื่นๆ มากขึ้น งานของฮอลล์นั้นไม่ได้เจาะจงการสื่อสารวงการใดโดยเฉพาะ แต่โดยส่วนมากจะนำเสนอทฤษฎีและแนวความคิดของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัฒนธรรมข้ามชาติหรือการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ นักวิจัยที่มีชื่อเสียงที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม สิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นการมีเพื่อนร่วมชั้น มีสื่อการเรียนการสอนต่างๆ และคอยมีอาจารย์ให้คำปรึกษาสามารถทำให้พระนิสิตต่างประเทศมีการเรียนรู้ได้มากขึ้น

นอกจากนี้แนวทางการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศและพระนิสิตไทยคือพระนิสิตต่างประเทศต้องพยายามฝึกภาษาที่ตนเองไม่ถนัดโดยการไปเรียนเพิ่มเติมเพื่อที่จะเรียนให้ทันเพื่อนในชั้นเรียนหรือพยายามมากกว่าเดิมเพื่อที่จะไม่ให้เป็นภาระต่อผู้สอนและการเรียนการสอนก็จะได้ไปอย่างรวดเร็วได้มากขึ้น

จากผลวิจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ทั้งพระนิสิตไทยและพระนิสิตต่างประเทศต่างก็เรียนรู้ปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของแต่ละประเทศร่วมกัน เนื่องจากมีพื้นฐานวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันแต่ก็มีวัฒนธรรมบางอย่างที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แก้ปัญหาโดยการหาแนวทางการปรับตัวให้เข้ากับอีกฝ่ายด้วยใช้วิธีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไปศึกษาภาษาเพิ่มเติม การใช้สื่อในการแนะนำต่างๆ และการแนะนำให้ไปศึกษาสถานที่จริงเพื่อให้การปรับตัวได้เร็วยิ่งขึ้นและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมทั้งสองมีความราบรื่น ส่วนพระนิสิตต่างประเทศนั้นมีการพัฒนาทักษะการสื่อสารและเรียนรู้มิติที่หลากหลายทางวัฒนธรรมของประเทศไทยเพื่อให้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งนี้

ปัจจุบันนี้พระนิสิตต่างประเทศในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงรายนั้นมีจำนวน 10 รูป ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ แต่ผลการศึกษาที่แสดงถึงแนวทางการปรับตัวของพระนิสิตต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทยได้ดี ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ คือ ผลการศึกษาจากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเผยแพร่เป็นแนวทางให้พระนิสิตต่างประเทศที่อาจจะกำลังประสบปัญหาในการปรับตัว

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้สะท้อนอุปสรรคของพระนิสิตในหลายด้านจึงทำให้เกิดประโยชน์แก่พระนิสิตในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อื่นได้ แต่ในปัจจุบันมีพระจากต่างประเทศที่ไม่ได้ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยสงฆ์เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะคือควรที่จะศึกษากับกลุ่มประชากรพระสงฆ์ต่างประเทศในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

8. บทสรุป

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม มีบทบาทอย่างมากในการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความทันสมัยจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างมนุษย์ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันและหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจในบริบทของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ โดยแนวทางการสื่อสารและการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของพระนิสิตในวิทยาลัยสงฆ์เชียงรายนั้น พระนิสิตที่เป็นชาวต่างชาติส่วนมากจะมาจากประเทศเพื่อนบ้าน สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญได้แก่การเรียนรู้ภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน การออกเสียงที่ผิดเพี้ยนไปจากภาษาเดิม ทำให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างพระนิสิตต่างชาติและพระนิสิตชาวไทย รวมไปถึงการไม่เข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของไทยในช่วงแรกของการเข้าศึกษา ซึ่งนิสิตต่างชาติและนิสิตไทยได้แก้ปัญหา

โดยการหาแนวทางการปรับตัวให้เข้ากับอีกฝ่ายด้วยการใช้วิธีต่างๆ เช่น การเรียนภาษาเพิ่มเติม การใช้สื่อสารสนเทศในการแนะนำวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ และการแนะนำให้ไปศึกษาสถานที่จริงเพื่อให้การปรับตัวได้เร็วยิ่งขึ้นและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมทั้งสองมีความราบรื่น ส่วนพระนิสิตต่างประเทศนั้นมีการพัฒนาทักษะการสื่อสารและเรียนรู้มิติที่หลากหลายทางวัฒนธรรมของประเทศไทยเพื่อให้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. เอกสารอ้างอิง

- พัชรภา เอื้ออมรวนิช. (2559). การศึกษาปัญหาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและแนวทางการปรับตัวของอาจารย์ต่างชาติด้านศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*. 10(2), 77-92.
- ภาคภูมิ ภัควิภาส และคณะ. (2560). การสื่อสารและการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของผู้ประกอบการชาวไทยในประเทศลาว: หลวงน้ำทา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*. 11(1), 205-214.
- วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2562). การใช้ภาษาไทยในกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาต่างชาติ. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม* 8(2), 1-15.
- สหัทยา สิทธิวิเศษ และคณะ. (2560). การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวจีนกับประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย: ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์วิทยาการ*. 10(พิเศษ), 133-144.
- สร้อยรัตน์ ภูมิวิชสานันท์. (2559). *การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมระหว่างผู้เรียนชาวไทยและผู้สอนชาวสเปนในชั้นเรียนภาษาสเปนในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Allwright, D., and Bailey K.M. (1991). *Focus on the language classroom: an introduction to classroom research for language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press. In Leveridge N. Aubrey. The

Relationship between Language & Culture and the Implications for Language Teaching.

Bentley, J.M. (2008). *Supporting International Student Adjustment*. USA: Central Michigan University.

Chastain, K. (1988). *Developing Second Language Skills, Theory and Practice*. United States of America: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.

Hall, E.T. (1981). *Beyond Culture*. New York: Doubleday.

Jandt, F.E. (2004). *An Introduction to Intercultural Communication: Identities in a Global Community*. 4th ed. CA: Sage Publication.

Lustig, M. W. and Koester, J. (1993). *Intercultural Competence: Interpersonal Communication across Cultures*. New York: Harper Collins College Publishers.

พระพุทธศาสนาเถรวาท: บทบาทพระสงฆ์ในจารึกนครวัด

สมัยหลังพระนคร

Tharavāda Buddhism: Role of monk in the post Angkorian inscription

พระมหาสุทัศน์ วรรณทอง*

Phramana Suthas Wannathong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์นิกายเถรวาท โดยศึกษาข้อมูลจากจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร พ.ศ. 2109-2290 (ค.ศ. 1566 - 1747) จำนวน 40 หลัก ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ “จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ. 1566 - ค.ศ. 1747” ซึ่งแปลและรวบรวมโดย อุไรศรี วรตะริน ผลการศึกษาพบว่า จากจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร พ.ศ. 2109 - 2290 (ค.ศ. 1566 - 1747) จำนวน 40 หลัก มีข้อมูลที่ปรากฏบทบาทของพระสงฆ์จำนวน 35 หลัก เนื้อหาในจารึกเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ผู้ดำเนินบทบาททางสังคมควบคู่ไปกับการเผยแผ่พุทธศาสนานิกายเถรวาทกล่าวคือ พระสงฆ์ในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร มีตำแหน่งสมณศักดิ์ หรือมีการจัดลำดับชั้นของพระสงฆ์ เช่นเดียวกับราชสำนักกรุงศรีอยุธยา บทบาทของพระสงฆ์กับผู้ทำบุญ บทบาทของพระสงฆ์กับบุญพิธีในศาสนา บทบาทของพระสงฆ์กับการปลดปล่อยทาส

คำสำคัญ: พุทธศาสนาเถรวาท, บทบาท, พระสงฆ์, จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

The purpose of this article was to study the role of monk of Tharavāda Buddhism by studying the information of 40 inscriptions of the post Angkorian inscription (B.E. 2109-2290) that posted in the book of the post Angkorian C.E. 1566-1747 to translate and merge by Uraisri Warasarin. The result of the study showed that there were 35 of 40 post Angkorian inscriptions that inscribed the role of monks the message in inscriptions relate to the monks as social actors in parallel with the propagation of Theravāda Buddhism. A holy position or hierarchy of monks was set like the royal court of Ayudhya. The roles of monks and philanthropists, roles of monks and religious ceremonies, and roles of monks and the liberation of slaves were shown in the in inscriptions.

Keyword: Tharavāda Buddhism, Role, Monk, the post Angkorian inscription

บทนำ

พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเริ่มปรากฏชัดเจนและมั่นคงในสมัยหลังพระนคร (Post Angorian) หลักฐานที่ทำให้ทราบว่า พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมั่นคงในอาณาจักรเขมรโบราณสมัยหลังพระนคร ปรากฏในหนังสือ “บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมและประเพณีของเงินละ” บันทึกโดยชาวจีนชื่อว่า โจ้วต้ากวาน (Zhōu Dáguān) ผู้ร่วมเดินทางไปกับราชทูตเพื่อทวงเครื่องราชบรรณาการจากกษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณ โจ้วต้ากวาน (Zhōu Dáguān) เดินทางถึงนครธมเมื่อราวเดือนสิงหาคม พ.ศ. 1839 (ค.ศ. 1296) และได้พักอยู่ที่นั่น 1 ปี จึงได้เดินทางกลับ (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2510: 1) ทั้งนี้ได้บันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับศาสนาในอาณาจักรเขมรโบราณไว้ว่า มีสามศาสนาคือ พวกนักศึกษาเรียกว่า บันจี พระภิกษุเรียกว่า จู้กู พวกนักพรตเรียกว่า ป๊ะซือเหวย (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2510: 15)

ทั้งได้อธิบายลักษณะและความเป็นอยู่ของนักบวชเพิ่มเติมอีกว่า “บันจี (บัณฺฑิต) หนึ่งหม่อมอย่างคนสามัมมุตตรมดา มีด้ายสีขาว 1 เส้น ห้อยไว้ที่คอ ด้ายที่ห้อยคอคงไว้ไม่เอา ออกตลอดชีวิต ส่วนพวกจู้กูโกนศรีชะนึ่งหม่อมเหลือง เปิดที่ไหลขวาข้างเดียว ท่อนล่างนึ่ง สบงสีเหลืองและเดินด้วยเท้าเปล่า พระภิกษุทั้งหมดฉันเนื้อปลาและเนื้อสัตว์แต่ไม่เสพสุรา ทุกๆ วัน พระภิกษุจะฉันจ้งหันเพียงมือเดียว ภัตตาหารนั้นทำมาจากบ้านของผู้ถวาย พระสูตรที่พระภิกษุท่องบ่นอยู่นั้นมีมากมาย ทั้งหมดทำสำเร็จด้วยการเอาใบลานทับซ้อนกัน บนใบลานเขียนอักษรสีดำ วัตวาอารามใช้กระเบื้องมุงหลังคา ภายในวัดมีรูปๆ หนึ่ง ลักษณะเหมือนพระศากยมุนีไม่มีผิ ด เรียกว่า ป้อโล่ พระเจ้าแผ่นดินทรงมีข้อราชการ สำคัญก็ทรงปรึกษาหารือด้วย เขาไม่มีภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และพวกป๊ะซือเหวยนึ่ง หม่อมเหมือนอย่างคนธรรมดาสามัญ เว้นแต่ศรีชะคาดผ้าสีแดงหรือสีขาว 1 ผืน พวกนี้มีเทวสถานแต่เมื่อเทียบกับวัตวาอารามแล้วแคบกว่า ศาสนาเต๋านั้นไม่เจริญรุ่งเรืองเสมอด้วยพุทธ ศาสนา พวกเขาไม่เคารพบูชารูปอื่นใดนอกจากศิลาก่อนเดียวเท่านั้น พวกป๊ะซือเหวยไม่ รับประทานอาหารของบุคคลอื่น ไม่รับประทานอาหารให้คนเห็น และไม่ดื่มสุรด้วย” (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2510: 9-10)

บันทึกการเดินทางของโจวต้ากวาน (Zhōu Dáguān) แสดงให้เห็นว่า ในสมัย หลังพระนครนั้นเกิดการเคารพนับถือศาสนา 3 ศาสนาด้วยกัน และที่สำคัญศาสนาหนึ่งใน นั้นคือ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท คำที่บ่งชี้ว่าเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนานิกายเถร วาทคือ คำว่า “จู้กู” หรือเจ้ากู ซึ่งเป็นคำในภาษาไทยที่ใช้เรียกภิกษุในพระพุทธศาสนานิกาย เถรวาทซึ่งปรากฏในหลักฐานประเภทจารึก เช่น ศิลาจารึกวัดป่าแดง พ.ศ. 1949 (ค.ศ. 1406) ตัวอย่างเช่น “ดบ่าเรา จิงให้พรแก่เราฉันนี้ จุง เจ้ากู” และ “ธรรมารมณทั้งหลายนี้ ไว้แก่เจ้ากู” (กรมศิลปากร, 2548: 325) เจ้ากูจึงเป็นคำเรียกภิกษุในเถรวาทในสมัย นั้น

ส่วนคำเรียกภิกษุในภาษาเขมรโบราณในสมัยหลังพระนคร พระสงฆ์มีคำนำหน้า ฉายาว่า “กมรเตง เยิง” (*kammrataen yen*) และประชาชนเรียกพระสงฆ์ว่า “อนัก เยิง” (*anak yen*) ซึ่งแปลว่า เจ้ากูเหมือนกัน (อุไรศรี วรตะริน, 2542: 186) นอกจากนั้นคำว่า “กมรเตง เยิง” ยังสื่อถึงพระพุทธเจ้าอีกด้วย เช่น ในศิลาจารึกหลัก IMA 26 มีข้อความว่า

ถวาย ใน พระ พุทธ กมรเตง เยิง แปลว่า ถวายแต่พระพุทธเจ้าเรา (อุไรศรี วรเศริน, 2542: 162)

นอกจากนั้นโจวต้ากวาน (Zhōu Dáguān) ยังได้พรรณนาถึงบริบทสังคมของ พระพุทธศาสนานิกาย เถรวาทว่า วัดในพระพุทธศาสนาungหลังคาด้วยกระเบื้อง เช่นเดียวกับพระราชวัง ภายในศาสนสถานประดิษฐานรูปพระพุทธเจ้าทำด้วยศิลา และการอ่านหนังสือหรือสวดมนต์จากใบลาน เป็นต้น ทำให้เห็นถึงความรุ่งเรืองแห่งศาสนสถานในพระพุทธศาสนาที่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์

ในปีที่โจวต้ากวาน (Zhōu Dáguān) เดินทางเข้ามาอาณาจักรเขมรโบราณนั้น ตรงกับรัชสมัยพระเจ้า ศรีนทรวรมัน ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1838-1850 (ค.ศ. 1302-1307) ถือเป็นรัชสมัยที่มีการนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทจากลังกาเป็นศาสนาระดับรัฐ (Vickery, 2004: 279-280; รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ, 2557: 58-62; พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2559: 78) นอกจากนี้ยังพบหลักฐานประเภทศิลาจารึก ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้อย่างดี เช่น จารึกโคกสวายเจก จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1839 (ค.ศ. 1296)

จารึกโคกสวายเจก เป็นจารึกเขียนด้วยภาษาบาลี และภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน (ร่วมสมัยกับ รัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งสุโขทัย) พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่นับถือ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และในจารึกกล่าวถึงการถวายหมู่บ้านแห่งหนึ่งและสร้างวัด ถวายให้กับพระพุทธศาสนา (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ, 2561: 59) นักวิชาการจึงสันนิษฐานว่า พระเจ้าศรีนทรวรมัน ทรงนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท (พระมหากวีศักดิ์ ญาณกวี และทรงธรรม ปาณสฤณ, 2562: 53)

เนื้อความบางส่วนในจารึกโคกสวายเจกซึ่งแต่งเป็นฉันทปัฐยาวัตร กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็นปฏิคาหก ว่าดังนี้

สิริสิรินทโมฬีสส มหาเถรสส อิมโต

สิริสิรินทรตน- คามเมต อทา มทา

คำแปล

พระองค์ได้ถวายหมู่บ้านชื่อว่า สิริสิรินทรตนะ(ศรีศรีนทรตนะ)นี้ แต่พระมหาเถระผู้เป็นนักปราชญ์นามว่า สิริสิรินทโมฬี (ศรีศรีนทรเมาลี) ด้วยพระราชหฤทัยยินดี (พระมหากวีศักดิ์ ญาณกวี และทรงธรรม ปาณสกุณ, 2562: 55)

เมื่อพิจารณาจากความในจารึกส่วนนี้ เห็นได้ว่าชื่อของพระมหาเถระ “ศรีศรีนทรโมลี” สันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นชื่อตำแหน่งสมณศักดิ์อย่างหนึ่ง ซึ่งมีบทบาทในการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยว่าชื่อของพระมหาเถระองค์นี้พ้องกันกับชื่อของพระเจ้าศรีนทรวรมัน กษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณในขณะนั้น อีกอย่างหนึ่งเพราะเคยปรากฏว่ามีพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระองค์หนึ่งได้เสด็จไปศึกษาพระพุทธศาสนาในเกาะลังกาจนได้รับสมณศักดิ์ (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ, 2561: 58) จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์สายลังกาวงศ์ น่าจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในอาณาจักรเขมรโบราณด้วย

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากเครื่องกัลปนาไทยธรรมที่พระองค์ถวายแก่พระมหาเถระองค์นี้แสดงให้เห็นว่า พระมหาเถระ “ศรีศรีนทรโมลี” เป็นที่เคารพศรัทธาของพระเจ้าศรีนทรวรมันอย่างมาก เช่น เมื่อพ.ศ. 1851 (ค.ศ. 1308) ได้ถวายหมู่บ้านชื่อว่า ศรีศรีนทรตนะ และรับสั่งให้อุบาสิกาชื่อ ศรีมาลินีรัตนลักษมี สร้างพระวิหาร คูน้ำ และขุดสระ เมื่อพ.ศ. 1852 (ค.ศ. 1309) รับสั่งให้อุบาสิกาประดิษฐานพระพุทธรูป และทาสชายหญิง และพระเจ้าแผ่นดินได้ถวายหมู่บ้านทั้งหลายเหล่านี้คือ หมู่บ้านโคกพิกุล หมู่บ้านท่าทาม หมู่บ้านตาลีสัตถละ (โคกสำลาญ) และหมู่บ้านนันทยัคคะ (หมู่บ้านจุงฉติง) ทั้งรับสั่งให้ผูกสีมาในทิศทั้ง 8 และถวายที่นา 8 ที่ (พระมหากวีศักดิ์ ญาณกวี และทรงธรรม ปาณสกุณ, 2562: 55-56)

จารึกหลักนี้ยังไม่ปรากฏบทบาทของพระสงฆ์อย่างชัดเจน สำคัญสำคัญเป็นแต่เพียงจารึกที่เขียนถึงพระราชกรณียกิจการทำบุญของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นในรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน จึงยังคลุมเครือและตอบได้ไม่ชัดเจนในบทบาทของพระสงฆ์

จารึกสมัยหลังต่อมา จารึกเหล่านี้พบอยู่ในนครวัด ซึ่งนครวัดเป็นสถาปัตยกรรมเขมรโบราณหรือ ขอม อายุอยู่ในคริสตวรรษที่ 12 พุทธศตวรรษที่ 18 ระบุได้ว่าอยู่

ในช่วงรัชสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (Suryavarman II) ซึ่งครองราชย์ระหว่างศักราชที่ พ.ศ. 1656-1688 (ค.ศ. 1113-1145) เมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว พระองค์ได้รับพระนามว่า บรมวิฆณุโลก (อุไรศรี วรตะริน, 2542: 1)

ปราสาทนครวัดเป็นปราสาท 5 หลัง ก่อสร้างด้วยศิลาบรูณฐานชั้นยอด บรูณฐานเป็นชั้นมีระเบียงใหญ่ 3 วง และมีระเบียงตัดกันเป็นรูปกากบาท 2 แห่ง สร้างด้วยศิลาทั้งสิ้น ปราสาทนครวัดมีกำแพงล้อมรอบ ห่างจากฐานเป็นชั้นราว 300 เมตร กำแพงเหล่านี้มีประตูทางเข้าสร้างอย่างใหญ่โตและมีคูใหญ่ล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ทางเข้าหันหน้าไปทางทิศตะวันตก (หม่อมเจ้า สุภัทรรติศ ดิศกุล, 2539: 46-49)

ในปราสาทนครวัดมีอักษรจารึกอยู่ 2 ชุดด้วยกันกล่าวคือ

ชุดแรกเป็นจารึกร่วมสมัยกับตัวปราสาทนครวัด เป็นจารึกสั้นๆ จารึกอยู่ตามใต้หรือข้างๆ หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของภาพสลักที่ระเบียงชั้นที่ 1 ของนครวัด ส่วนใหญ่เป็นพระนามพระมหากษัตริย์ (บรมวิฆณุโลก หรือสุริยวรมันที่ 2) ชื่อนายทัพ นายกอง ชื่อเทวดา สวรรค์ นรก ชื่อชนเผ่าต่างๆที่มาร่วมในกองทัพเช่น สยามกุก

ชุดที่สองเป็นจารึกกรุ่นหลังการสร้างปราสาทนครวัด จารึกอยู่ที่ระเบียงที่เรียกว่า ปากาณ จารึกชุดที่สองซึ่งไม่ได้จารขึ้นพร้อมกับการสร้างปราสาทมีจำนวนที่ตีพิมพ์ 40 หลัก อายุตั้งแต่ พ.ศ. 2109 (ค.ศ. 1566) ไปจนถึง พ.ศ. 2290 (ค.ศ. 1747) เป็นระยะเวลาที่เรียกว่า สมัยหลังพระนครหรือสมัยกลาง อยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-24 เป็นระยะเวลาที่เมืองหลวงของอาณาจักรกัมพูชามีได้อยู่ที่บริเวณเมืองพระนคร (ศรีโยธธรรปุระ) แล้ว แต่ได้ย้ายไปอยู่ที่บาसानหรือศรีสันธร พนมเปญและละแวกตามลำดับ แต่กษัตริย์กัมพูชามีได้ล้มเมืองพระนคร พระองค์ยังเสด็จประพาสหรือเสด็จมาทำบุญที่นครวัดเป็นนิตย์ (อุไรศรี วรตะริน, 2542: 1-2)

ดังนั้น จึงเลือกศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร โดยศึกษาจากหนังสือ “จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ. 1566-ค.ศ. 1747” ซึ่งแปลและรวบรวมโดย อุไรศรี วรตะริน

ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ที่ปรากฏในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร พ.ศ. 2109 - 2290 (ค.ศ. 1566 - 1747)

จากข้อมูลจารึกนครวัดสมัยหลังพระนครจำนวน 40 หลัก จารึกนครวัดสมัยหลังพระนครดูเหมือนว่าผู้จัดสร้างจารึกมีความประสงค์เพียงเพื่อบันทึกสถิตยปรณิธาน หรือสั่งจาธิษฐาน รวมทั้งการทำบุญกุศลของตนไว้ เพื่อประโยชน์ทางจิตใจ และตามความเชื่อในเรื่องผลบุญผลกรรมของตนเท่านั้น ไม่มีจารึกหลักใดที่สร้างขึ้นเพื่อบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ รายละเอียดและขั้นตอนการทำพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ หรือเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคมอย่างตรงๆ (อุไรศรี วรเศริน, 2542: 183) แต่ถึงกระนั้นก็ตาม จารึกนครวัดในสมัยหลังพระนครเหล่านี้ก็ยังทิ้งร่องรอยให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์อยู่บ้าง เพราะในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนครมีการเขียนถึงกิจกรรมของพระสงฆ์ร่วมอยู่ด้วย

บรรดาศิลาจารึกเหล่านี้ พบว่ามีข้อมูลที่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ปรากฏอยู่จำนวน 35 หลักด้วยกัน เนื้อหาสาระที่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ระบุว่าพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างมากในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามวาระที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้บำเพ็ญบุญกุศลนั้นๆ กล่าวคือ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในแต่ละครั้ง พระสงฆ์ที่อาราธนาในมนต์มานั้น ล้วนมีสมณศักดิ์ หรือลำดับชั้นพระสงฆ์ที่แตกต่างกันออกไป น้อยมากที่จะพบภิกษุที่ไม่ปรากฏสมณศักดิ์ ทำให้ทราบถึงข้อมูลของพระสงฆ์ และชื่อของพระสงฆ์เหล่านั้นที่มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา, ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับผู้ทำบุญ, พระสงฆ์กับบุญพิธี, พระสงฆ์กับการปลดปล่อยทาส, ซึ่งจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

ตำแหน่งสมณศักดิ์ และลำดับชั้นของพระสงฆ์ในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร

เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร หรือสมัยกลางของอาณาจักรกัมพูชา ปรากฏชื่อพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์อยู่มากมาย น้อยมากที่จะกล่าวถึงพระสงฆ์ธรรมดาที่ไม่มีสมณศักดิ์ ชื่อสมณศักดิ์เหล่านี้บ่งบอกถึงบทบาทในสังคมที่พระสงฆ์ได้รับอาจจะเป็นตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่ยึดรูปแบบมาจาก

ราชสำนักกรุงศรีอยุธยาก็เป็นได้ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ (2561: 27) กล่าวว่า ตำแหน่งสมณศักดิ์ของกัมพูชาสมัยหลังพระนราก็เป็นสมณศักดิ์ชุดเดียวกับทางราชสำนักกรุงศรีอยุธยา เช่น “สมเด็จพระธรรมลิขิต” “สมเด็จพระสุคุณ” “พระราชกวี” “พระราชมนู” หรือ “พระอริยธรรม” ดังนั้น ตำแหน่งสมณศักดิ์เหล่านี้จึงน่าจะรับอิทธิพลมาจากราชสำนักกรุงศรีอยุธยามากกว่าที่จะรับมาจากลังกาโดยตรง

ตำแหน่งสมณศักดิ์เหล่านี้ยังสะท้อนถึงนัยทางการเมืองการปกครองที่ยึดติดผูกโยงอยู่กับพระสงฆ์ เดิมทีอาจจะรับคตินิยมนี้มาจากเกาะลังกา แต่ต่อมาด้วยอิทธิพลการเมืองการปกครองของกรุงศรีอยุธยาที่แผ่เข้ามาในอาณาจักรกัมพูชาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกพระราชมนู เป็นจารึกอักษรขอม ภาษาไทย พบที่ทางใต้ของพระธม พนมมุกเลน เมืองเสียบเรียบ เนื้อความกล่าวถึง “พระราชมนู” พระสงฆ์ที่เดินทางมาจากศรีอยุธยา (ศานติ ภัคดีคำ, 2554: 8) และอีก 2 หลักเป็นภาษาเขมรสมัยหลังเมืองพระนคร กล่าวถึง พระราชมนูเช่นกัน

ทั้งนี้เนื้อความในจารึกแสดงให้เห็นว่า ในสมัยละแวกนี้มีพระภิกษุกรุงศรีอยุธยารูปหนึ่งนามว่า พระราชมนู เดินทางมายังกัมพูชาและได้บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ ด้วย ท่านเป็นผู้ซ่อมแซมพระพุทธรูปที่ภูเขาราชทรัพย์ พระพุทธรูปที่พนมบาเค็ง (ปราสาทพนมบาเค็ง) พระพุทธรูปที่พระ เขตพน (ปราสาทนครวัด) แล้วเดินทางมาสร้างพระพุทธรูปที่พระขลุง หรือพนมมุกเลน เหตุการณ์นี้คงเกิดขึ้นราว พ.ศ. 2126 (ค.ศ. 1583) (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ, 2561: 63) นอกจากนั้นในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนครยังพบชื่อ “พระราชมนู” ปรากฏในจารึก IMA 13 พ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630) เนื้อความกล่าวถึงว่า นักสมเด็จพระราชมนูเป็นหนึ่งในพระเถระทั้งหลายที่เป็นพยานในการทำบุญ (อุไรศรี วรสระริน, 2542: 154) ซึ่งอาจจะเป็นพระสงฆ์รูปเดียวกันที่เดินทางมาจากกรุงศรีอยุธยาก็เป็นได้ ดังนั้นการเดินทางไปมาหาสู่กันของพระเถระรูปนี้ ท่านอาจจะเคยมีภูมิลำเนาอยู่ในอาณาจักรกัมพูชา ต่อมาด้วยภาวะเหตุการณ์สงครามอาจจะเคยถูกกวาดต้อนไปอยู่กรุงศรีอยุธยา และต่อมาได้รับสถาปนายศจึงได้กลับมาบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในกัมพูชา

นอกจากนั้น สงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงกัมพูชาที่รบกันยืดเยื้อมาอย่างยาวนานก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดกระแสพลวัต เช่น สงครามครั้งที่ 4 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ตีเมืองนครหลวง เมื่อพ.ศ. 1974 (ค.ศ. 1431) สงครามครั้งนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ เนื่องจากเป็นสงครามที่นำไปสู่การล่มสลายของเมืองพระนครศรีโยธอรปุระของกัมพูชาที่มีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมเป็นเวลาหลายศตวรรษลง (ศานติ ภัคติกำ, 2554: 63)

ดังนั้นจึงทำให้ราชสำนักกรุงกัมพูชารวมไปถึงพระสงฆ์ต้องปรับโครงสร้างการปกครองอย่างขนาดใหญ่ภายใต้กรอบอิทธิพลของราชสำนักกรุงศรีอยุธยา ตำแหน่งสมณศักดิ์ในสมัยหลังพระนครจึงได้ยึดรูปแบบมาจากราชสำนักกรุงศรีอยุธยา โดยจัดเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นต่ำเป็นพระครู ถัดขึ้นไปเป็นสังฆราช 2 ชั้นนี้คงตามแบบอย่างครั้งสุโขทัย แต่แต่งตั้งเพิ่มขึ้นอีกชั้น 1 ซึ่งเป็นสมณศักดิ์สูงสุด เรียกว่า “สมเด็จพระสังฆราช” (สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514: 17)

และได้พบตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้นพระครู ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 6 หลัก คือ หลักที่ 8, 13, 15, 16, 20 และ 21 ตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้นพระครูปลัด ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 1 หลัก คือหลักที่ 22 และพบเพียงตำแหน่งสมณศักดิ์แต่ไม่ปรากฏชื่อฉายาของพระเถระที่ได้รับการแต่งตั้ง

ตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้นสังฆราชในจารึกใช้คำว่า “มหาสังฆราช” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 18 หลัก คือหลักที่ 4, 8, 9, 11, 12, 16, 16b, 20, 25, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, และ 39 เช่น นักมหาสังฆราชพระธรรมเขต, นักมหาสังฆราชพระสุเมธ เป็นต้น

ต่อมาคำว่า “มหาสังฆราช” ได้พัฒนาไปอยู่ท้ายชื่อเป็นสร้อยพระนาม และเติมคำว่า “บพิตร” ต่อท้าย ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 20 หลัก คือหลักที่ 8, 9, 11, 16a, 16b, 17, 20, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, และ 39 เช่น นักพระธรรมเขต มหาสังฆราชบพิตร, นักสมเด็จพระมหามงคล มหาสังฆราชบพิตร, นักพระศีลาจารย์ มหาสังฆราชบพิตร, สมเด็จพระสุมงคล มหาสังฆราชบพิตร, สมเด็จพระวรเชษฐ์ มหาสังฆราชบพิตร เป็นต้น

ตำแหน่งมหาสังฆราชเหล่านี้ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเพียงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือว่าตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะ หรือพระราชาคณะ ไม่ใช่เป็นตำแหน่งสังฆนายก ปกครองสูงสุด เพราะพบว่าตำแหน่งมหาสังฆราชมีปรากฏอยู่หลายรูปด้วยกัน ดังที่ปรากฏ ในจารึก IMA.34 ความว่า

“การเมื่อมีสังคายยานั้นนิมนต์พระสงฆ์ 16 องค์ คือมหาสังฆราชทั้ง 16 องค์ สมเด็จพระสังฆราชเถระสามเถระรองเป็นจำนวนมาก”

ตำแหน่งสังฆนายกสูงสุด หรือ “สมเด็จพระสังฆราช” เมื่อพิจารณาอุบริบท แวดล้อม และบทบาททางสังคมของพระสงฆ์กล่าวคือพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งสังฆนายก สูงสุด ต้องปรากฏเป็นประธานของคณะสงฆ์อยู่เสมอ และต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มชนชั้นสูง ดังที่ปรากฏในจารึก IMA.8 พ.ศ. 2168 (ค.ศ. 1625) ความว่า

“ท่านเจ้าพญาก็ตัดสินคดีนี้เป็น...การปลดปล่อยโทษ แล้วให้ออกหลวงจักรีอิน แสงนิมนต์พระอริยสงฆ์ทั้งผองมาชุมนุมประดิษฐานจารึกให้ออกหลวงจักรีอินแสง มีพระ ธรรมเขต มหาสังฆราชบพิตรเป็นประธาน นักพระสุคนธ์ มหาสังฆราชเขียน” และดังที่ ปรากฏในจารึก IMA.9 พ.ศ. 2160-2170 (ค.ศ. 1617-1627) ความว่า

“ออกญาสมัน(สมรสงคราม) มาสร้างกุศลนาบุญปล่อยทาส ศุภมัสดุ 1539 มะเส็ง นักษัตริย์ทศยาสาธ ขึ้น 2 ค่ำ วันอังคาร มีการชุมนุมนักพระธรรมเขตมหาสังฆราชบพิตร และ นักพระสุคนธ์มหาบพิตร นักพระมหามงคล นักพระราชโรจิสุมุหะ นักพระอดุลยเชษฐ นักพระพรหมรัตน์ นักพระธรรมกาย นักพระพุทธาราม นักสมเด็จพระโมก นักพระธรรมอริยะ เถระานุเถระภิกษุทั้งผอง เป็นสักขีพยาน” และพิจารณาจากตำแหน่งสมณศักดิ์ที่มีความ ใกล้เคียงกับตำแหน่งสังฆนายกในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา ดังที่ปรากฏในจารึก IMA.26 พ.ศ. 2206 (ค.ศ. 1663) ความว่า

“เวลาเข้ารับบาตรนั้น มาทูลพระพุทธุวิกา สมเด็จพระอริยสงฆ์ทั้งหลาย เป็นอาทิ ที่สำคัญที่สุด คือ สมเด็จพระมหาสังฆราช สุมงคลศีลาจารย์ มหาสังฆราชบพิตร และสมเด็จพระ ประวิทู นักสมเด็จพระอุทัยปัญญา นักสมเด็จพระบรรณธรรมา นักสมเด็จพระอริยวงศา นักสมเด็จพระ ราชกวี นักสมเด็จพระมหาบาลี นักอดุลญาณ นักปัญญาภิน สมเด็จพระเถระานุเถระ ซึ่งเป็นพยาน รับรู้”

จึงสันนิษฐานได้ว่า พระสงฆ์รูปดังกล่าวน่าจะดำรงตำแหน่งสังฆนายกสูงสุดปกครองสังฆมณฑลในสมัยหลังพระนครหรือสมัยกลางของอาณาจักรกัมพูชา

คำนำหน้าชื่อเหล่านี้บ่งบอกถึงสถานภาพบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ในแง่การปกครองที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดเกล้าฯ สถาปนาหรือแต่งตั้งให้ดำรงอยู่ในสมณศักดิ์นั้นๆ อุไรศรี วรสระริน (2542: 187) กล่าวว่า คำที่ใช้กล่าวขานถึงพวกฆราวาสกล่าวถึงพระสงฆ์ เช่น สังฆราช จะเรียกว่า นักพระ สมเด็จ นักสมเด็จพระ ในขณะที่มหาเถระ จะเรียกเพียงว่า พระ

ชื่อพระสงฆ์ที่ปรากฏในจารึกส่วนใหญ่ มีคำนำหน้าชื่อ หรือคำกล่าวขานสำหรับฆราวาสเรียกพระสงฆ์ เช่น นักพระ นักสมเด็จพระ นักเสด็จ สมเด็จ นักมหาเถร นักเจ้านัก พระ เป็นต้น คำว่า นัก (เขียนว่า อนุท ออกเสียงว่า เนียะก) เป็นคำที่ปรากฏหลักฐานการใช้ตั้งแต่ภาษาเขมรโบราณ แปลว่า “คน, ประชาชน, คนทำงาน, คำนำหน้าบุคคล” เช่น ในศิลาจารึกหลัก k.518 มีข้อความว่า “อนุท โนะ เทา ต นรท” แปลว่า “คนนั้นไปยังนรท” และในศิลาจารึกหลักที่ k.600 มีข้อความว่า “ซุมะ อนุทเสร” แปลว่า “ชื่อชานนา” ในภาษาเขมรสมัยกลางซึ่งร่วมสมัยกับอยุธยามีการใช้คำว่า นัก (อนุท) ในความหมายว่า “คน, นัก” และมีการใช้เป็นคำประสมด้วย เช่น คำว่า นักพระ (อนุทพระ) (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 219)

สันนิษฐานว่า คำว่า “นัก” ในสมัยหลังพระนครซึ่งร่วมสมัยกับกรุงศรีอยุธยา นอกจากจะใช้เป็นคำนำหน้าชื่อบุคคลแล้ว ยังใช้ในเชิงความหมายว่าเคารพ หรือเรียกบุคคลชั้นสูง คล้ายคำว่า “พระเดชพระคุณ” หรือคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ซึ่งใช้เรียกพระสงฆ์ว่า “ท่าน” ในศิลาจารึก IMA 33 พ.ศ. 2233 (ค.ศ. 1690), IMA 35 พ.ศ. 2241 (ค.ศ. 1698), IMA 37 พ.ศ. 2243 (ค.ศ. 1700), IMA 39 พ.ศ. 2290 (ค.ศ. 1747) ซึ่งเป็นจารึกหลักทำยๆ เริ่มไม่มีคำนำหน้าว่า “นัก” ที่ใช้นำชื่อของพระสงฆ์แล้ว แต่ยังคงปรากฏในชื่อของขุนนางชนชั้นสูงในอาณาจักรกัมพูชา และคำนำหน้าชื่อเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งแสดงถึงชนชั้นการปกครองของคณะสงฆ์

คำนำหน้าว่า “นักพระ” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 10 หลัก คือหลักที่ 8, 9, 11, 13, 15, 16, 16b, 17, 18, และ 24 เช่น นักพระธรรมเขต มหาสังฆราชบพิตร, นัก

พระสุคนธ์ มหาสังฆราช, นักพระมุนิธรรม, นักพระมหามงคล, นักพระธรรมอริยะ, นักพระบวรสถิตา, นักพระโมคคัลลา, นักพระราชาสีลาจารย์, นักพระอริยบพิตร, นักพระพรหมรัตน์ เป็นต้น

คำนำหน้าว่า “นักสมเด็จ” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 17 หลัก คือหลักที่ 8, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, และ 32 เช่น นักสมเด็จพระมหามงคลบพิตร, นักสมเด็จพระธรรมบารมี, นักสมเด็จพระปัญญาเชษฐ, นักสมเด็จพระอินททิวจักร, นักสมเด็จพระโหมก, นักสมเด็จพระบรมมณีบพิตร, นักสมเด็จพระมุณีสถิตาบพิตร, นักสมเด็จพระอินทโกลาสบพิตร เป็นต้น

คำนำหน้าว่า “นักเสด็จ” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 1 หลัก คือหลักที่ 8 เช่น นักเสด็จสุเมธปัญญา, นักเสด็จพระอินทร์โกลาส และนักเสด็จพระราชกวี

คำนำหน้าว่า “สมเด็จ” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 8 หลัก คือหลักที่ 28, 28, 29, 30, 33, 35, 37, และ 39 เช่น สมเด็จพระราชมงคลมหาสังฆราชบพิตร, สมเด็จพระสุรปัญญาบพิตร, สมเด็จพระบรมวินัยบพิตร, สมเด็จพระปัญญาวินัยบพิตร, สมเด็จพระสมณวินัย, สมเด็จพระวรอุทัยบพิตร, สมเด็จพระไตรโมลี, สมเด็จพระคาถาบารมีบพิตร, สมเด็จพระพรหมรัตนบพิตร เป็นต้น

คำนำหน้าว่า “นักมหาเถร” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 6 หลัก คือหลักที่ 8, 17, 20, 21, 23, และ 24 เช่น นักมหาเถรพระธรรมอริยะ, นักมหาเถระอริยปฏิญาณ, นักมหาเถรอุทัยปัญญา, นักมหาเถรบรรพตชิน, นักมหาเถรสมณปัญญา เป็นต้น

คำนำหน้าว่า “นักเจ้า” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 3 หลัก คือหลักที่ 4, 6, และ 17 เช่น นักเจ้าภิกษุอิน, นักเจ้าภิกษุอำ, นักเจ้าภิกษุสร, นักเจ้าภิกษุอินทร์ และนักเจ้าภิกษุสมัน

คำนำหน้าว่า “นัก” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 6 หลัก คือหลักที่ 11, 15, 24, 26, 32, และ 33 เช่น นักอำ, นักปัญญาทัสสี, นักอินทร์โกลาส, นักแก้ว, นักสุข, นักไโน, นักธรรมมณี, นักธรรมสุต, นักสมณปัญญา, นักอดุลญาณ, นักปัญญาภิน, นักทาวบพิตร, นักไตร, นักสุร, นักทรง, นักลีลย์ เป็นต้น

คำนำหน้าว่า “พระ” ปรากฏในจารึก IMA จำนวน 2 หลัก คือหลักที่ 33 และ 37 เช่น พระอริยปทุม, พระปัญญาพิฑูร, พระบวรบาลี, พระสังวรบาลีบพิตร, พระสัตถาบาลีบพิตร และพระไตรบาลีบพิตร

บทบาทของพระสงฆ์กับผู้ทำบุญ

พระสงฆ์ในฐานะเป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนา บทบาทของของพระสงฆ์กับผู้ประกอบการบุญ (ฆราวาส) จึงต้องประสบอยู่โดยตรง ผู้ประกอบการบุญหรือการแสวงบุญของพุทธศาสนิกชนมีหลากหลายชนชั้นวรรณะ ทั้งเกี่ยวข้องด้วยบรรดาเครือญาติก็มี ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์กับผู้ประกอบการบุญที่ปรากฏในจารึกสมัยหลังพระนครจึงแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์กับเครือญาติ

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 10 พ.ศ. 2170 (ค.ศ. 1627) ความว่า

“ศุภมัสดุ มังคลาติเรก 1549 ศก เถาะ นักษัตร์ เดือนมาฆะ ข้างแรม วันอาทิตย์ นักรุทภัยปัญญาเมจิตรศรัทธา นำพ่อแม่พี่น้องลูกหลานมาจากเมืองขรลง มาตัดธงสัปปกรณ์ ทั้ง 7 แล้วฉลองผนวชโสด นักรุทภัยปัญญาเจ้าโสม ช่วยอนุโมทนาเป็นเงินสลึง 1 แม่อบช่วย 1 สลึง แม่สุก 1 สลึง นกใน 3 สลึง แม่สุข 2 สลึง แม่มา 2 สลึง อวารณ์ 1 เพ็อง แม่พระ 2 สลึง นักรุทภัยสุธรรม 1 บาท นักรุทภัยปัญญา 3 บาท 3 สลึง นี่เป็นการจัดของถวาย”

2. บทบาทของพระสงฆ์กับชนชั้นสูง

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 4 พ.ศ. 1566 (ค.ศ. 1023) ถึง พ.ศ. 2109 (ค.ศ. 1566) ความว่า

“นักรุทภัยสังฆราชพระธรรมเขต ช่วยอนุโมทนาเป็นพยาน นักรุทภัยสังฆราชพระสุเมธ ช่วยอนุโมทนา ศุภมัสดุ 1488 ศก ขาล นักษัตร์ บุรณมี ข้างขึ้น (วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ) เดือน มิคสิร วันพฤหัสบดี กล่าวคือ ออกหลวงอภัยราช และนักรุทภัยธรรม เมจิตรศรัทธาสร้างพระวิหารนั้น ตั้งแต่ปี เถาะ สมัยออกญาโอง ลุถึงปี ขาล นักพระโองการปรีดี นิพพาน (ตาย)”

3. บทบาทของพระสงฆ์กับบุญพิธีในศาสนา

การทำบุญเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นปฎิคาหกเป็นที่รองรับศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การทำบุญหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในสมัยหลังพระนคร พบว่ามีรูปแบบการทำบุญที่หลากหลาย บางครั้งพระสงฆ์ก็เป็นผู้ทำบุญเอง การทำบุญขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ทำบุญเป็นหลัก มีดังนี้

3.1 การทำบุญของพระสงฆ์

3.1.1 ทำบุญเพื่อหวังผลพระนิพพาน

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 1 ความว่า

“ข้าพเจ้าผู้ชื่อว่ารัตนมหาโพธิ์ ผู้ปรารถนาปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้พร้อมปลุกต้นโพธิ์ต้นนี้ พร้อมกับพระชินปฎิมา เพื่อให้บรรลุพระนิพพานที่ปรารถนาและความถึงพร้อมสมบัติทั้งปวง ”

3.1.2 ทำบุญโดยปรารถความไม่เที่ยงแห่งสังขาร

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 27 พ.ศ. 2214 (ค.ศ. 1671) ความว่า

“ศุภมัสดุ มงคลาชัยยาติเรก 1593 นักษัตร ปีกุน เดือนอาสาฬห วันเสาร์ ขึ้น 8 ค่ำ อันเป็นวันและคืนที่มีโศหารด้วยมงคล ด้วยพระทัยอันสอดใส่แห่งนักสมเด็จจระ มุนิกุศลปิตร พระองค์มาถวายบังคมพระนครวัต อันพระอินทราธิราช พระองค์โปรดให้ พระวิษณุกรรมลงมาสร้างไว้เป็นแบบอย่างในโลก ภายหลังพระองค์มาคิดอนิจจังว่า ตนนี้ มาจากวัตอันลุตโตกโพ้น ได้เห็นว่าสังขารนี้ไม่เที่ยงเลย มาอาราธนา นิมิตต์มหาสังฆราชสุ มงคลศิลาจารย์ปิตร และพระสงฆ์ทั้งหลายจำนวน 55 องค์ มาทรงบังสุกุล แก่พระองค์ บนระเปียงพระพินันัน พระองค์จัดปัจจัยให้เป็นสมათาน เป็นเงิน 1 ชั่ง 7 ตำลึง 5 สลึง สบง 13 จีวร 20 เป็นเสร็จพิธี”

3.2 การทำบุญของฆราวาส

3.2.1 การทำบุญโดยอุทิศถึงผู้ตาย

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 16c ความว่า

“...เถรณง ผู้เป็นพยาน ข้างฝ่ายคฤหัสถ์โสถมิเจ้ามะ เจ้าสุส นางนง เจ้า โสม นางเนา เจ้านง เจ้าปัญญา เจ้าโน แม่ศรีและแม่ แม่รส แม่อุ คนทั้งนี้มีจิตศรัทธามา

สร้างพระพุทธรูปและองค์พระบาง 1 องค์ พระทอง 2 องค์ พระเงิน 1 องค์ สร้างจำเรียมส่งไป
ยังผีเจ้าขุน นางจัน ผลอานิสงส์นี้อย่าให้หลงผลัดไป”

3.2.2 การทำบุญโดยสตรีชนชั้นสูงทำบุญด้วยการถวายเส้นผมแล้วนำไป
เผาสร้างเป็นพระพุทธรูป ซึ่งการทำบุญแบบนี้ไม่เคยปรากฏที่ใดมาก่อน

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 2 พ.ศ. 2120 (ค.ศ. 1577) ความว่า

“ข้าเจ้ามีความสุจริตศรัทธาในพระศาสนาพระตถาคต จึงรำพึงถึงอนิจจา
เห็นว่ารูปธรรมนามธรรมนี้ไม่เที่ยงซึ่งไม่เชิดชูตนเลย ว่าแล้ว ข้าเจ้าก็เปลื้องมวยผมวางลง
ณ ที่นั้น ตั้งใจทำมูรธาภิเศก ณ สถานพระพิฆณุโลกเสร็จแล้ว เผามวยผมเป็นสมุก (ขี้เถ้า)
สร้างเป็นพระพุทธรูปไว้ยังสถานบาคาณ (นครวัด) นี้”

3.2.3 การทำบุญโดยการปลดปล่อยทาส

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 9 พ.ศ. 2160-2170 (ค.ศ. 1617- 1627)
ความว่า

“ออกญาสมรมิจิตศรัทธาสรางุศลผลบุญปลดปล่อยลูกแม่โดย อาสุข
ชื่อ แม่อบ แม่ตีย์ 1 คน ให้พ้นไปเป็นไพร่”

3.2.4 การทำบุญโดยปรารถนาโรคภัยไข้เจ็บ

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 26 พ.ศ. 2206 (ค.ศ. 1663) ความว่า

“นางเทียนมาประกาศว่าพระเสนายกผู้เป็นสามีนาง มีโรคทารุณนั้น พุด
สั่งนางเทียนผู้เป็นภรรยาว่า ชีโนนี้มีคุณและใจบุญมาก ให้บวช และรอดเป็นไพร่หมด
มลทินสิ้นหนี้”

3.2.5 การทำบุญถวายทาสเป็นข้าพระพุทธรูป

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 4 พ.ศ. 2109 (ค.ศ. 1566) ความว่า

“ศรัทธายกทาสทาสี ข้ารับใช้หญิง ข้ารับใช้ชาย ชื่ออาจัน อาแก้ว แม่
สุด แม่อัน 1 แม่ไย 1 แม่ศร 1 แม่รส แม่สม แม่หง 1 แม่คาม 1 อาโนก 1 อากน 1 อา
แสน 1 อาศรี 1 อาโชติ 1 ข้างฝ่ายโยมทั้งหมดนี้ ซึ่งถวายเป็นโยมพระพุทธรูป สำหรับพระ
วิหารนี้”

3.2.6 การทำบุญโดยถวายสิ่งของต่างๆ

(1) การทำบุญด้วยการสร้างพระวิหาร

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 4 พ.ศ. 2109 (ค.ศ. 1566) ความว่า

“ศุภมัสดุ 1502 ศก นักษัตร ปิจจอ เดือนบุษย แรม 15 ค่ำ วันอาทิตย์
ออกหลวงอภัยราชมีจิตศรัทธา สร้างปราสาทหินจัตุรมุข 1 หลัง ”

(2) การทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูป

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 23 พ.ศ. 2182 (ค.ศ. 1639) ความว่า

“นางแก้ว เจ้าอุ เจ้าพรหม เจ้าปราบ แม่ชาน แม่สอ คนทั้งนี้มีจิตศรัทธา
สร้างพระพุทธรูปทอง 1 องค์ เงิน 3 องค์”

(3) การทำบุญด้วยถวายไทยธรรมวัตถุ

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 23 พ.ศ. 2182 (ค.ศ. 1639) ความว่า

“นางคนธผู้ผู้มีจิตศรัทธาสร้าง พระพุทธรูปทอง 1 องค์ เงิน 1 องค์ ดื่บูก 3
องค์ ธง 1 เพดาน 1 คัมภีร์ 5 ทั้งเงินสมาทาน 1 ชั่ง ตู๊กกับสบง 20 สำหรับข้าว 3
สำหรับ ภาชนะใส่น้ำ 3 สำหรับ เสื้อ หมอน 2 สำหรับ เขียนหมาก 1 สำหรับ มีด
จอบ สิว ขวาน”

บทบาทของพระสงฆ์กับการปลดปล่อยทาส

จารึกสมัยพระนครก็มีการจารึกข้อความที่เกี่ยวกับทาส เช่น จารึกปราสาทกูก
ประดัก พ.ศ. 1439 (ค.ศ. 896) มีเนื้อหาว่า “818 ศก ในสมัยของธูลีพระบาทศรียโคศวร
มันทวะ มรตาญุโขลญรุธได้ทำพิธีฉลองปราสาทพระกมรเตงอัญศรียโคศวรฤกษ์วัชและ
ได้ถวายนาจำนวน 5 ที่ ข้าทาสจำนวน 7 คน ให้แก่พระกมรเตงอัญศรียโคศวรฤทธสวามิ (ผู้เป็น
นักบวช)”(George Coedès, 1942: 89; นนทียา จันทรเนตร, 2549: 41)

ในสมัยหลังพระนครยังคงมีการจารึกชื่อทาสหรือเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับทาส
แต่มีความน่าสนใจที่เกี่ยวกับทาส สะท้อนว่าการทำบุญของชาวเขมรโบราณได้มีการ
เปลี่ยนแปลงไป จากในสมัยก่อนพระนครและสมัยพระนครชาวเขมรนิยมที่จะทำบุญโดย

การถวายทาส แต่ในสมัยหลังพระนครชาวเขมรนิยมทำบุญโดยการปลดปล่อยทาส (นันทิยา จันทรเนตร์, 2549: 41)

การปลดปล่อยทาสในสมัยหลังพระนคร แสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนของสังคมภายใต้กรอบแนวคิดหรือคำสอนในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท หรือบทบาทของพระสงฆ์ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น คำสอนเรื่องการบำเพ็ญทานบารมีในมหาเวสสันดรชาดก ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 5 ความว่า

“นี่คือ นักออกหลวงอภัยราชมีคำสภว่า ถ้าลูกข้าเองก็ดี หลานข้าเองก็ดี ถ้า หลานข้าเป็นพระสงฆ์ก็ดี เป็นคฤหัสถ์ก็ดี ทั้งหลาน ลูก หลาน ทั้งนี้ ข้าไม่ให้ขัดต่อการทำ ทานนี้เลยให้บำเพ็ญดูจกัญหาชาติ จนกระทั่งเข้านิพพาน”

เห็นได้ว่า การปลดปล่อยทาสในสมัยหลังพระนครเป็นไปในรูปแบบของการทำบุญหรือเป็นส่วนหนึ่งของบุญพิธีเท่านั้น การปลดปล่อยทาสจะกระทำขึ้นได้ต้องประกอบไปด้วย 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระสงฆ์มีพระเถระหรือพระสังฆราชเป็นประธาน อีกฝ่ายหนึ่งเป็นคฤหัสถ์ส่วนมากมีขุนนางชนชั้นสูงเป็นประธาน ทั้งสองฝ่ายต่างเป็นพยานสำคัญในการรู้เห็นและรับทราบว่าคุณคนชื่อนี้ได้รับการปลดปล่อยจากความเป็นทาสแล้ว และมีการจารึกชื่อผู้ได้รับการปลดปล่อยจากความเป็นทาสอย่างชัดเจน ดังนั้น การทำบุญโดยการปลดปล่อยทาสจึงเป็นที่นิยมอย่างหนึ่งในสมัยหลังพระนครซึ่งพบว่า จารึกที่กล่าวถึงการปลดปล่อยทาสมีจำนวนมากถึง 25 หลักด้วยกัน

1. การปลดปล่อยทาสโดยพระสงฆ์

การปลดปล่อยทาสโดยพระสงฆ์เป็นการทำบุญอย่างหนึ่งของพระในสมัยหลังพระนคร ด้วยว่ามีขุนนางชนชั้นสูงได้ทำบุญโดยการบริจาคทาสเป็นข้าพระ ซึ่งข้าพระนั้นมีรูปแบบเป็นทั้งข้าพระพุทธเจ้า และข้าพระสงฆ์ ดังนั้นข้าพระอาจจะมีจำนวนมากจึงทำให้เกิดการปลดปล่อยข้าพระเป็นอิสระ

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 15 พ.ศ. 2174 (ค.ศ. 1631) ความว่า

“ศุภมัสดุ 1553 ปีมะแม นักษัตร เดือนมาฆะ แรม 8 ค่ำ วันศุกร์ กล่าวคือ นักสมเด็จจอร์ยสุธรรม มีจิตศรัทธาสรางพระพุทธปติมาทอง 1 พระองค์ พระพุทธรูปไม้ 36 องค์ แล้วอาราธนานิมนต์กมรเตงสงฆ์ทั้งฟอง มีนักสมเด็จพระปถมมุนีบพิตร นักพระมหา

มงคล นักพระราชกรรณีย์ นักอินทรีไกรลาส นักพระบวรสัตถา นักพระมหาโมคคัลลา และนักพระราชศีลาจารย์ มหาสังฆราชขบพิตร ทั้งสมเด็จพระครูเถระานุเถระ ภิกษุสงฆ์เป็นประธาน เป็นพยาน ที่นักพระอริยสุธรรมพลอยอาสูส นี้ให้รอดเป็นไพร่ของพระองค์อย่างเดิม ให้รอดพ้นปราศจากหนี้”

2. การปลดปล่อยทาสโดยขุนนางชั้นสูง

การปลดปล่อยทาสโดยชนชั้นสูงเป็นการทำบุญเมื่อขุนนางผู้นั้นตายหรือ ผู้ทำบุญประสงค์จะบริจาคทาสของตนไปเป็นข้าพระ หรือปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระ

ดังที่ปรากฏในจารึก IMA 17 พ.ศ. 2175 (ค.ศ. 1632) ความว่า

“ล 1554 ศก วอก นักษัตริ อาสาธม บุรณมี พุทฺธิสบัติ ชุมนุมนสงฆ์ นักพระราชศีลาจารย์ มหาสังฆราชขบพิตร นักสมเด็จพระมหามงคลขบพิตร นักพระมหาสมุหะ นักสมเด็จปราชาญานันท์ นักสมเด็จพระโมคคัลลา นักสมเด็จสุเมธ นักสมเด็จพระบรมณี นักมหาเถรอุทัยปัญญา ชุมนุมนฝ่ายคฤหัสถ์โสด มีเจ้าสุคนธราช เจ้าปัญญาเทวราช นักธรรม นักเจ้าภิกษุอินทร์ นักเจ้าภิกษุสมัน เจ้ายศ เจ้าสมัน นางสูส ข้างฝ่ายญาติทั้งหมดนี้ ช่วยอนุโมทนากับเจ้าเชษฐ และนางสูส ผู้มีจิตศรัทธาให้อาสูสนี้รอดพ้นไปเป็นไพร่ผ่องแผ้วสะอาด ปราศจากหนี้เลย”

บทสรุป

ผลการศึกษาพบว่า จากจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร พ.ศ. 2109-2290 (ค.ศ. 1566 - 1747) จำนวน 40 หลัก มีข้อมูลที่ปรากฏบทบาทของพระสงฆ์จำนวน 35 หลัก เนื้อหาในจารึกเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในฐานะผู้ดำเนินบทบาททางสังคมควบคู่ไปกับการเผยแผ่พุทธศาสนานิกายเถรวาท พระสงฆ์ในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร มีตำแหน่งสมณศักดิ์ และมีการจัดลำดับชั้นของพระสงฆ์เช่นเดียวกับทางราชสำนักกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ มีตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้นพระครูเป็นตำแหน่งต่ำสุด ชั้นสังฆราชเป็นตำแหน่งที่สูงถัดมาจากตำแหน่งพระครู และชั้นสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์เป็นตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช บทบาทของพระสงฆ์ที่เห็นได้เด่นชัด เช่น พระสงฆ์กับผู้ทำบุญ กล่าวคือพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายคฤหัสถ์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องด้วยเป็นเครือญาติ และเป็นชนชั้นสูงในราช

สำนัก บทธาทของพระสงฆ์กับบุญพิธีในศาสนา กล่าวคือพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นปฏิคาหกรับ
ไทยทานจากผู้ทำบุญ ทั้งพระสงฆ์ก็เป็นผู้ทำบุญเอง ซึ่งบุญวิธีที่ทำนั้นมีหลากหลาย เช่น
การทำบุญโดยสร้างพระพุทธรูป การทำบุญโดยการสร้างวิหาร การทำบุญโดยการถวาย
ทาสเป็นข้าพระเป็นต้น การทำบุญโดยการปลดปล่อยทาส บทธาทของพระสงฆ์กับการ
ปลดปล่อยทาส กล่าวคือพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นสักขีพยานในการปลดปล่อยทาสของชน
ชั้นสูงทุกครั้ง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในบทธาทที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็น
ศาลยุติธรรมยืนยันความบริสุทธิ์ของข้าทาสที่ได้รับการปลดปล่อย ซึ่งพบเห็นในจารึกนคร
วัดสมัยหลังพระนครเกือบทุกหลัก

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2548). *ประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง.

เฉลิม ยงบุญเกิด. (2510). *บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมและประเพณีของเงินละ*. ม.ป.ท. :
ม.ป.พ

นนทียา จันทรเนตร์. (2550). *ทาสในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร พ.ศ. 2109-2290*.
ดำรงวิชาการ 6(1), 38-55.

พระมหากวีศักดิ์ ญาณกวี และทรงธรรม ปาณสฤณ. (2562). จารึกโคกสวายเจด: จารึก
ภาษาบาลีในอาณาจักรเขมรโบราณ. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*
5(1), 51-67.

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2559). *ยุคมีดของประวัติศาสตร์ไทย หลังบายน พุทธเถรวาท*
การเข้าของคนไท. กรุงเทพฯ: มติชน.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ. (2561). *ศิลปะเขมร*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มติชน.

ศานติ ภัคดีคำ. (2562). *แลหลังคำเขมร-ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

_____. (2554). *เขมรรบไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างราชานุภาพ. (2514). *ตำนานคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. (2539). *ศิลปะขอม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อุไรศรี วรชะริน. (2542). *จารึกนครวัดสมัยหลังพระนรค ค.ศ. 1566-ค.ศ. 1747*.
กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.

การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน:

พหุกรณีศึกษา

A Study on Role of Buddhist Monks to Political Participation in ASEAN: Multi-case Studies

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร Phrapalad Raphin Buddhisarō *

พิเชฐ ทังโต Phichet Thangto **

ลำพอง กลมกุล Lampong Klomkul ***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่าและเวียดนาม (2) เพื่อศึกษาผลจากบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สะท้อนสู่วิถีวัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม และ (3) เพื่อสร้างชุดการเรียนรู้บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่าและเวียดนาม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสารเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกัมพูชา พม่าและเวียดนาม ประกอบด้วย พระติช นัท อันห์ พระวิริฐ และสมเด็จพระมหาโฆษะนันทะ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศที่ดำเนินการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า (1) พระสงฆ์ในประเทศพม่า กัมพูชา และเวียดนามล้วนมีบทบาทในทางการเมืองในแต่ละ

* ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: research.mcu@gmail.com

ประเทศทั้งในบพเชิงประจักษ์ที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมเอง และบทบาทที่นำหลักคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังกรณีพระวิรุฑู ที่เข้าไปมีส่วนชี้นำต่อการเมืองและศาสนาในประเทศพม่า สมเด็จพระมหาโกษาธิบดีกับการนำหลักคำสอนไปประยุกต์ใช้เพื่อยุติความรุนแรงในกัมพูชา และติช นัท อันธ์ กับบทบาทของพระสงฆ์ที่นำคำสอนไปสู่สังคมเวียดนามและนับเป็นความภาคภูมิใจของคนเวียดนามในปัจจุบัน (2) พระสงฆ์ในกลุ่มที่เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างล้วนสะท้อนถึงอัตลักษณ์จารีต โลกทัศน์ของแต่ละประเทศนำไปสู่ค่านิยมในการแสดงออกของแต่ละประเทศ รวมทั้งนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ผสมผสานออกมาเป็นแนวปฏิบัติ ดังกรณีของพม่ากับแนวคิดในเรื่องพระพุทธศานานิยมเผ่าพันธุ์นิยมโดยการรณรงค์ของพระสงฆ์ในกัมพูชาเกิดความขัดแย้งจนกระทั่งฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องสันติภาพ การอยู่ร่วมกันภายใต้สถานการณ์สงครามกลางเมือง หรือแนวคิดพระสงฆ์กับการมีบทบาทโดยพระสงฆ์กับการลดความขัดแย้งรุนแรงไม่ให้เกิดการฆ่ากันและกันในเวียดนามในช่วงครามกลางเมืองและสงครามเวียดนาม และ (3) ชุดการเรียนรู้สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่พัฒนาขึ้นมุ่งเพื่อสร้างความเข้าใจวิถีอาเซียน วิถีพระพุทธศาสนาในบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่า และเวียดนาม และเพื่อทำให้เกิดสันติประชาธรรมในวิถีทางศาสนา ความเชื่อและสังคมในการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายในวิถีทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, พุทธกรณีศึกษา

Abstract

Three purposes were set for this research which were (was) (1) to study the role of Buddhist monks and their political participation in ASEAN on multiple case studies of Cambodia, Myanmar and Vietnam, (2) to study the effect of the role of the monk on political participation reflecting the cultural and social values, and (3) to develop learning package on the role of Buddhist monks on political participation in ASEAN on multiple case

studies of Cambodia, Myanmar and Vietnam. Qualitative research was used for research design (design) applying documentary research to study the role of Buddhist monks on political participation in Cambodia, Myanmar and Vietnam who were Thich Nhat Hanh, Ashin Wirathu, and Somdet Phramaha Ghosananda and were selected by purposive sampling. Data were collected by using in-depth interview, participatory observation, and area studies in ASEAN countries. Content analysis and analytic induction were used for data analysis. Research results indicated that monks from Myanmar, Cambodia and Vietnam were found to have political role both the participation in the empirical context and the role of applied doctrine in daily life. In a case study of Ashin Wirathu who was a part of religious and a political leading in Myanmar. A Somdet Phramaha Ghosananda who adhered the doctrine applied to the end of violence in Cambodia. Thich Nhat Hanh in the role of the Buddhist monk who brought the teaching into Vietnam society and was proud of current Vietnamese people. (2) Multiple case studies of monks reflected the identity and vision of each country that led the values of performance of each country including integrated the concept of Buddhism into practices. A case study of Myanmar with the concept of ethnic as well as the campaign of Cambodian monk occurred the conflict until genocide that was the origin of coexistence with peace under the situation of Civil war. Otherwise, it was the concept of monks to reduce conflict and to avoid killing in Vietnam during the civil war and the Vietnam war. (3) The development of learning package for students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University was to understand ASEAN and Buddhist ways in the roles of Buddhist monks with political participation in ASEAN countries such as Cambodia, Myanmar, and Vietnam, and to make

peace in religions, beliefs, and social coexistence under the diversity of cultural difference.

Keywords: Role of Buddhist monks, Political Participation, Multi-case studies

1. บทนำ

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือมีบทบาททางการเมืองเกิดขึ้นมีมาแต่ครั้งอดีต ดังกรณีที่ครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้า นำพระองค์เข้าไปสู่ท่ามกลางความขัดแย้งของประยูรญาติ การเข้าไปไกลเกลี่ยความขัดแย้งเรื่องชาติพันธุ์วรรณะกรณีพระเจ้าปเสนทิโกศลต่อการแต่งงานข้ามชั้นวรรณะของวาสภะชัตติยา (พระระพิน พุทธิสาร, 2554) การที่พระพุทธเจ้าห้ามทัพจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อันเกิดจากความขัดแย้งว่าด้วยชาติพันธุ์และเชื้อชาติกรณีวิชูทกะ (พระระพิน พุทธิสาร, 2554) หรือการให้แนวทางอันเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์กรณีของวัสสการพราหมณ์เข้าพบและขอคำปรึกษาว่าด้วยการศึกกับแคว้นวัชชีบุตร (อ.สตตก. (ไทย) 23/22/23) จากบทบาทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองนับแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อมุ่งจำเพาะไปเฉพาะประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาในอาเซียน จะมีกรณีของพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองในช่วงอาณานิคม (Colony Period) ของพระสงฆ์ชาตินิยมในพม่า และกัมพูชา รวมไปถึงการต่อสู้ของพระสงฆ์ต่อสิทธิในการนับถือพระพุทธศาสนาจนกระทั่งนำไปสู่การทำอัตตวินิบาตกรรมโดยหวังผลเป็นสิทธิทางการเมืองในเวียดนาม เป็นต้น ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเกิดขึ้นมานับแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธศาสนามีพัฒนาการไปยังประเทศต่าง ๆ แนวคิด และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดวางตัวตนในทางการเมืองของชาวพุทธและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาก็ยังมีอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกลายเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสังคมในประเทศนั้น ๆ ไปด้วย ดังกรณีปรากฏในประเทศอาเซียน พระสงฆ์หลายท่าน ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมือง โดยใช้แนวคิดเรื่องรัฐชาติเป็นกลไกขับเคลื่อน ทำให้มีความเคลื่อนไหวตื่นตัว และการตอบสนองสร้าง

อารมณ์ร่วมให้กับประชาชน ในมิติทางการเมืองและสังคมในแต่ละช่วงเวลานั้น เช่น พระเฮม เจียว (Hem Chieu, 2441-2486/1898-1943) (เดวิด พี แชนด์เลอร์, 2540 : 264, Harris, I., 2008 : 158) พระภิกษุชาตินิยมชาวกัมพูชาที่เป็นแกนนำในการเรียกร้องเอกราชในช่วงอาณานิคมฝรั่งเศส และถูกจับกุมขังจนกระทั่งมรณภาพ หรือพระอุวิสาระ (Ven.U Wisara, 2432-2472/ 1889-1929) (Nevada Skye Drollinger-Smith, 2009: 30-31, 40, หม่อม ทิน อ่อง, 2551) วีรชนฝ่ายสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางการเมืองรูปหนึ่งที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์พม่า ที่ใช้แนวทางสันติวิธีในการเรียกร้องเอกราชจากอาณานิคมอังกฤษ ถูกจับกุมขัง 166 วัน และมรณภาพในคุก ช่วงเดือนกันยายน 1929/2472 หรือการเผาตัวเพื่อการยืนยันสิทธิทางศาสนาและความมุ่งมั่นทางศาสนาในฐานะพลเมืองแห่งรัฐของพระทิก กวาง ดีก (Thich Quang Duc, 2440-2506/1897-1963) จากกรณีของพระสงฆ์ที่ยกมาล้วนมีบทบาททางการเมืองในประชาชาติของประเทศนั้น ๆ นัยหนึ่งแฝงอยู่กับแนวคิดและการมีส่วนร่วมทางการเมือง อีกความหมายหนึ่งเป็นเรื่องของบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้นำจิตวิญญาณและอัตลักษณ์เชิงชาติพันธุ์ เชื่อมมาถึงเหตุการณ์และเวลาร่วมสมัยในประวัติศาสตร์รัฐชาติของประชาชาติอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทอย่างต่อเนื่องในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ที่สะท้อนโลกทัศน์ทางศาสนาและการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐกับความเป็นชาติ อาทิ พระติช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh, 2469/1926) (พระมหาสมบุญ วุฒิกโร, 2500 : 1-42) พระสงฆ์ผู้เป็นแกนนำในการเรียกร้องความไม่รุนแรงและเป็นขบวนการพุทธใหม่ที่ผสมผสานแนวคิดทางการเมืองและศาสนาในการต่อต้านความรุนแรง เพื่อความไม่รุนแรงในเวียดนาม สมเด็จพระมหาโฆษ นันทะ (Samdech Preah Maha Ghosanada, 2472-2550/ 1929-2007) (Harris, Ian, 2001 : 70) พระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทในการเรียกร้องความไม่รุนแรงในสงครามกลางเมืองในกัมพูชากับบทบาทการขับเคลื่อน “ธรรมยาตรา” (ณภคตล กิตติ เสนีย์, 2554 : 52-66) ที่มีผลเชิงประจักษ์ในการเรียกร้องและการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น หรือพระวิรุฑู (Ashin Wirathu, 2511/1968) (Hannah Beech, 2013) กับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเรียกร้อง ผ่านการเทศน์ แสดงธรรม ที่แฝงไปด้วยแนวคิดทางการเมืองชาติพันธุ์ และความเป็นรัฐชาติ ที่ประชาคมโลกต้องหันมามองและฟังต่อบทบาทและมีการ

มีส่วนร่วมในเชิงแห่งความเป็นรัฐ มีบทบาททางการเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม จนทำให้เกิดความตื่นตัวและผันแปรในเชิงการเมืองแห่งรัฐศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา เผ่าพันธุ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงประชาสังคม ซึ่งสะท้อนถึงบทบาท พัฒนาการ และการมีส่วนร่วม รูปแบบดังกล่าวเกิดขึ้นมาแต่ครั้งพุทธกาลและเนื่องต่อมาจรรรกระทั่งปัจจุบัน พระสงฆ์เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา มีสถานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้นำชุมชน และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมต่อการนำชุมชน สังคมประเทศชาติและบ้านเมืองในภาพรวม ซึ่งภาพสะท้อนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในเป้าหมาย ของพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน ดังเช่นท่านวิรุฑู (Ashin Wirathu) ของพม่ากับการการผลักดันจนกระทั่งให้เกิดกระแสการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาคมในพม่า การที่พระสงฆ์ในอาเซียนมีบทบาทร่วมทางการเมือง ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท และการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการยืนยันถึงบทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมในมิติทางวัฒนธรรมและสังคมวัฒนธรรม

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในอาเซียนที่มีบทบาททางการเมืองในกลุ่มประเทศอาเซียน พหุกรณีศึกษาของกัมพูชา พม่า และเวียดนาม เนื่องจากบทบาทของพระสงฆ์มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยมทางสังคม รวมไปถึงการตัดสินใจต่อการแสดงออกทางศาสนาด้วย อันจะส่งผลต่อการเข้าใจบริบท และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ในกลุ่มประเทศอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งจะเป็นหลักฐานเบื้องต้นในการศึกษาพระพุทธศาสนาในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศเหล่านี้ด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาถึงบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่า และเวียดนาม

2.2 เพื่อศึกษาผลจากบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สะท้อนสู่วิถีวัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคมนั้นๆ

2.3 เพื่อสร้างชุดการเรียนรู้บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่า และเวียดนาม

3.วิธีการดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) สัมภาษณ์ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่วิจัย เจาะจงไปที่พฤติกรรมและการแสดงออกของพระสงฆ์กับการเมือง ในประเทศเวียดนาม กัมพูชา และพม่า โดยเฉพาะบทบาทพระติช นัท ฮันห์ เวียดนาม พระวิฑูรย์ พม่า และสมเด็จพระมหาโฆษะนันทะ กัมพูชา ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์ โดยเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth-interview) ในกลุ่มกลุ่มพระสงฆ์ ชาวพุทธจากประเทศที่ให้ข้อมูลสำคัญเป็นพื้นที่วิจัยใน 3 ประเทศอาเซียน อันประกอบด้วย พม่า กัมพูชา และเวียดนาม และนำผลที่ได้จากการวิจัยมาสร้างเป็นเอกสารชุดการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นสิ่งสนับสนุนการเรียนด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียน

4. ผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน : พุทธกรณีศึกษา” ผลการศึกษาพบว่า (1) ในวัฒนธรรมการเมืองในประเทศอาเซียนโดยเฉพาะประเทศที่ทำการศึกษพบว่าพระสงฆ์ในประเทศพม่า กัมพูชา และเวียดนามล้วนมีบทบาททางการเมืองในแต่ละช่วงเวลาและบทบาทที่แตกต่างกัน โดยจำแนกเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้นำทางความเชื่อหรือจิตวิญญาณ หรือการนำหลักคำสอนไปใช้ในการชี้้นำให้เกิดการปฏิบัติตามอันมีเป้าหมายต่อการเมือง ดังกรณีพระพม่าในอดีตหลายรูป อาทิพระอุwisara, ค.ศ.1889-1929) พระอุตตะมะ (Ven.U Uttama; ค.ศ.1879-1939) ทั้งหมดล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการต่อสู้ทางการเมืองในช่วงยุคอาณานิคมของอังกฤษ (วิรัช นิยมธรรม, 2551, หน้า 197-199) กระทั่งล่าสุดพระวิฑูรย์ (Ven.Virthu) ในนามกลุ่มมาบาธา (Ma Ba Tha-The Committee

for the Protection of Nationality and Religion) ที่ขับเคื้อนกลุ่มภายใต้แนวคิดการ “969-คุณรัตนตรัย” ที่เข้าไปมีส่วนชี้นำรณรงค์ต่อการเมืองและศาสนาในประเทศพม่า จนกระทั่งสามารถส่งเสริมให้รัฐบาลพม่าออกกฎหมายคุ้มครองศาสนาและเผ่าพันธุ์ของชาติพันธุ์ในสาระกฎหมายว่าด้วยการควบคุมประชากร กฎหมายการเปลี่ยนศาสนา มิให้ชาวพุทธเปลี่ยนเป็นอิสลาม กฎหมายการมีคู่สมรสเพียงคนเดียว รักเดียวใจเดียว ห้ามมีภรรยามากกว่า 1 คน กฎหมายที่ห้ามหญิงชาวพุทธแต่งงานกับชายชาวมุสลิมเปลี่ยนศาสนา เป็นต้น (Shameema Rahman, Wendy Zeldin, 2015 ; Emilie Biver, 2014) ซึ่งประเด็นการเรียกร้องโดยใช้แนวคิดในเรื่องชาติพันธุ์นิยม หรือศาสนนิยม สำหรับชาวพุทธที่อยู่ในบริเวณดินแดนอาร์กันภายใต้พื้นที่ความขัดแย้งเอง นัยหนึ่งก็สะท้อนทัศนะว่าไม่ได้ต้องการมาบาธา (ควรอ้างอิง) แต่ต้องการสันติภาพและความสงบสุข ในส่วนกัมพูชา พระสงฆ์ในอดีตล้วนมีส่วนค้ำยันผลในเชิงการเมือง กรณีของพระภิกษุเฮม เจียว (Hem Chieu ; ค.ศ.1898-1943) ที่ถูกยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษในสังคมกัมพูชาในการต่อสู้กับฝรั่งเศสเพื่อเรียกร้องเอกราช กระทั่งถูกจับในฐานะนักโทษการเมืองและมรณภาพในคุก (David P.Chandler, 1994, pp.167-171) หรือกรณีในสมัยหลังก็มีพระภิกษุที่เข้าร่วมกระบวนการทางการเมืองของรัฐบาลสีหนุ (Norodom Sihanouk, 1955-1970/2498-2513) กับการผสมผสานแนวคิดทางการเมืองกับอุดมคติภายใต้แนวคิด “พุทธสังคมนิยม” (Buddhist Socialism) และรัฐบาลนายพลลอน นอล (Lon Nol, ค.ศ.1970-1975) ภายใต้แนวคิดคอมมิวนิสต์มาพระพุทธรศาสนาจะหมดไป พระสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา โดยทำหน้าที่ส่งผ่านอุดมการณ์ทางการเมืองภายใต้สังคมนิยมในช่วงทศวรรษนั้น ๆ (Charles F. Keyes, 1994) จนกระทั่งสงครามกลางเมืองระหว่างชาติพันธุ์เขมรด้วยกันในช่วง ทศวรรษ 70-90 เกิดขึ้นต่อเนื่องกลายเป็นปัญหาของนานาชาติไปที่ต้องเข้ามาแก้ไข ในส่วนของ กระทั่งสมเด็จพระมหาโฆษนันทะ พระภิกษุหัวก้าวหน้าได้นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มารณรงค์ประยุกต์ใช้เพื่อยุติความรุนแรงในกัมพูชา ภายใต้แนวคิดพูด แสดงธรรม และรงค์รงค์ธรรมยาตราเพื่อลดความรุนแรงและการเผชิญหน้ากันด้วยอาวุธในกัมพูชา (พระระพิน พุทธิสารโ, 2544, สานุ มหัทธนาคุณุญ, 2558) และดิช นัทอันท์ กับบาทของพระสงฆ์ที่นำคำสอนไปสู่สังคม

เวียดนามและนับเป็นความภาคภูมิใจของคนเวียดนามกระทั่งปัจจุบัน (สัมภาษณ์ A, 10 พฤศจิกายน 2560) (2) พระสงฆ์ในกลุ่มที่เป็นตัวอย่างของกัมพูชา เวียดนาม และพม่า ล้วนเข้าไปส่งเสริมแนวคิดเรื่องสันติและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในกรณีของติช นัท อันห์ และสมเด็จพระมหาโฆษนันทะ จะมีเพียงของพระภิกษุพม่ากรณีของท่านวิรุฐ ในนามกลุ่มมาบธา ที่เน้นการรักษากลุ่มชาวพุทธอันสัมพันธ์กับชาติพันธุ์พม่า ที่นั่นหนึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงของรัฐต่อกลุ่มศาสนาที่ไม่ใช่พุทธหรือชนกลุ่มน้อยในพม่าดังกรณีโรฮิงญาในยะไข่ เป็นต้น นอกจากนี้การศึกษาพบว่าในพระสงฆ์ในประเทศที่วิจัยจะเข้าไปมีบทบาทภายใต้เอกลักษณ์ของแต่ละประเทศ รวมทั้งนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ผสมผสานออกมาเป็นแนวปฏิบัติ ดังกรณีของพม่ากับแนวคิดในเรื่อง “พระรัตนตรัย” ภายใต้การขับเคลื่อน “969” ที่มุ่งส่งเสริมรักษาพระพุทธศาสนาในแบบชาติพันธุ์นิยม ศาสนานิยม ส่วนในกัมพูชาความขัดแย้งในอุดมการณ์ทางการเมือง สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) และสงครามเมืองเมือง (Civil War) จึงเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องสันติภาพ การอยู่ร่วมกันภายใต้สถานการณ์สงครามกลางเมือง กับบทบาทพระสงฆ์เพื่อสังคมในกิจกรรม “ธรรมยาตรา-Dhammayatra” มีความหมายว่า “การจาริกของความจริง (pilgrimage of truth)” เดินเพื่อสันติภาพ ของสมเด็จพระมหาโฆษนันทะ หรือการเข้าไปมีบทบาทของกลุ่มพระสงฆ์ชาวเวียดนามในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองภายในเวียดนามกับแนวคิด “พระสงฆ์เพื่อสังคม-Buddhist Engage” หรือการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) ของพระติช นัท อันห์ ในเวียดนามที่ผสมรวมกับหลักการสร้างเพื่อสันติภายในสู่การสร้างสันติภายนอกอันเป็นเป้าหมายและแนวทางของพระพุทธศาสนาในองค์รวมของประชาชาติในอาเซียน (3) ชุดการเรียนรู้ “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน” (ก) จำแนกลักษณะของบทบาทพระสงฆ์ (ข) บทบาทที่โดดเด่นของพระสงฆ์ในพม่า กัมพูชา และเวียดนาม (ค) บทบาทอันเป็นตัวแบบต่อสังคมการเมือง และวัฒนธรรม ใน 3 ประเด็น คือ บทบาทพระสงฆ์กับการเมือง ในประเทศอาเซียน รวมทั้งกิจกรรม แนวคิด และวิธีปฏิบัติของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศนั้น ๆ โดยเป็นองค์ความรู้สู่ชุดการเรียนรู้โดยได้มาจากการศึกษาในเชิง

อาณาบริเวณศึกษา (Area Studies) เพื่อความเข้าใจต่อวิถีอาเซียนในองค์รวม ทั้งเป็นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรม ของ วิถีพระพุทธศาสนาในบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่า และเวียดนาม เพื่อทำให้เกิดสันติประชาธรรมในวิถีทางศาสนา ความเชื่อและสังคมในการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายในวิถีทางวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างสร้างสรรค์และสันติ (ง) ส่งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมิน จัดนำมาพิมพ์เผยแพร่เป็นชุดความรู้เล่มเล็กแยกส่วนจากงานวิจัย โดยให้ข้อมูลถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองในประเทศโดยจำแนกเป็นกรณีศึกษา

5. อภิปรายผล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน” ได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาว่าพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ คือ

(1) พบว่าพระสงฆ์ในประเทศพม่า กัมพูชา และเวียดนามล้วนมีบทบาทในการเมืองในแต่ละประเทศทั้งในบทเชิงประจักษ์ที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมเอง และบทบาทที่นำหลักคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังกรณีพระวิรุฐ ที่เข้าไปมีส่วนชี้นำต่อการเมืองและศาสนาในประเทศพม่า สมเด็จพระมหาโฆษณันท์ กับการนำหลักคำสอนไปประยุกต์ใช้เพื่อยุติความรุนแรงในกัมพูชา และติช นัทอันห์ กับบาทของพระสงฆ์ที่นำคำสอนไปสู่สังคมเวียดนามและนับเป็นความภาคภูมิใจของคนเวียดนามในปัจจุบัน ดังกรณีของพม่าปรากฏในงานของ Matthew J. Walton (2015) เรื่อง “Burmese Buddhist Politics” และเรื่อง “Buddhist Monks and Democratic Politics in Contemporary Myanmar” กัมพูชาปรากฏในงานของ Ian Harris (2001 : 70) เรื่อง “Cambodian Buddhism: History and Practice” หรือในงานของ ฌนคตล กิตติเสนีย์ (2554 : 52-66) ในงานค้นคว้าเรื่อง “ธรรมยาตรา: ระยะเปลี่ยนผ่าน การพลัดถิ่นฐาน และการเดินทางอันศักดิ์สิทธิ์” หรือในเวียดนามในเอกสารของ LBJ Library Mandatory Review (2006) ก็ได้ให้ ข้อมูล “Buddhist Action in Vietnam : A Special Assessment of the

Situation the Light of Event in March and April 1966” รวมไปถึงในงานศึกษา บทบาทของพระติต นัท อันในงานของ หิมพรรณ รักแตงาม (2550) และงานของอัจฉรา เจริญศรี (2551) ทีฆายุวัฒน์ สวัสดิ์ลือ (2551) พระทรัพย์ชู มหาวิโร (บุญพิพา) (2553) ถึงจะเป็นการศึกษาบทบาทของติต นัท อัน ในเชิงศาสนาแต่ก็ทำให้เห็นภาพของ ความเกี่ยวเกี่ยวกับภาพลักษณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองในช่วงที่ใช้ชีวิตในประเทศเวียดนาม ดังนั้นในภาพรวมของการศึกษาส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการเรียกร้องความไม่รุนแรงในสงครามกลางเมืองของกัมพูชา รวมถึง พม่า เวียดนามกับ บทบาทการขับเคลื่อนเพื่อประโยชน์เป็นความสันติสุขภายในประเทศทั้งในเชิงตัวศาสนา และชาติพันธุ์ โดยสะท้อนอัตลักษณ์ทางศาสนา แนวคิด และเป้าหมายของการแสดงออก เน้นประโยชน์ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ เป็นสำคัญ

(2) พบว่าพระสงฆ์ในกลุ่มที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาล้วนสะท้อนถึงอัตลักษณ์ในแต่ละประเทศ รวมทั้งนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ผสมผสานออกมาเป็น แนวปฏิบัติ ดังกรณีของพม่ากับแนวคิดในเรื่องพระพุทธศานานิยมเผ่าพันธุ์นิยมโดยการ รณรงค์ของพระสงฆ์ ในกัมพูชาความขัดแย้งจนกระทั่งฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงเป็นที่มาของ แนวคิดเรื่องสันติภาพ การอยู่ร่วมกันภายใต้สถานการณ์สงครามกลางเมือง หรือแนวคิด พระสงฆ์กับการมีบทบาททางการเมือง โดยมีหลักฐานว่าพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการ ลดความขัดแย้งรุนแรงไม่ให้เกิดการฆ่ากันและกันในเวียดนามในช่วงครามกลางเมืองและ สงครามเวียดนาม ดังปรากฏในเอกสารของ Center Intelligence Agency (2004) ใน เอกสารชื่อ “Thich Tri Quang and Buddhist Political Objectives in South Vietnam” หรือในงานค้นคว้าของ Harris, Ian (2001) ในเรื่อง Sangha Groupings in Cambodia” หรือในดัชนีนิพนธ์ของ Matthew J. Walton (2012) เรื่อง Politics in the Moral Universe: Burmese Buddhist Political Thought หรือในงาน “Emilie Biver (2014) Religious nationalism: Myanmar and the role of Buddhism in anti-Muslim narratives” หรือในงานของ Sylwia Gil (2008) เรื่อง “The Role of Monkhood in Contemporary Myanmar Society” ที่ผู้วิจัยพยายามสะท้อนค่านิยม และจริยธรรมทางศาสนาสู่การขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป้าหมายเป็น

ประโยชน์และประเทศชาติที่พระสงฆ์เหล่านั้นอยู่อาศัยเป้าหมายอาจเป็นไปได้เพื่อชาติ เพื่อประชาชน และเพื่อหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

(3) ในการวิจัยได้ผลการศึกษาคือเป็นชุดการเรียนรู้สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อความเข้าใจถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางการเมืองในแต่ละประเทศ ที่สะท้อนถึงความแตกต่างในเรื่องบริบท ความเป็นมา และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันแต่เป็นวิถีอาเซียน วิถีพระพุทธศาสนาในบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศอาเซียนกรณีกัมพูชา พม่า และเวียดนาม เพื่อให้เกิติดันติประชาธรรมในวิถีทางศาสนา ความเชื่อและสังคมในการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายในวิถีทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ในอาเซียนที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมที่พึงเรียนรู้ รวมไปถึงวิถีอันเป็นลักษณะเฉพาะของละประเทศที่จะเป็นเครื่องมือหรือกลไกของความสำเร็จอันจะพึงเกิดขึ้น โดยชุดการเรียนรู้จะประกอบด้วย (1) แนวคิดองค์ความรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน (2) กลไกของการเข้าไปมีส่วนร่วม (3) รูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในประชาคมอาเซียน ซึ่งสอดคล้องกับผลได้จากการวิจัยชุดการเรียนรู้ของ สุขคน ระเบียบ โอษฐ์ (2015, หน้า 99-113) และจามรี เชื้อชัยและคณะ (2557, หน้า 13-23) โดยเป็นเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้สู่การปรับตัวในประชาคมอาเซียน เป็นต้น

6. สรุป

จากการศึกษาวิจัยสะท้อนออกมาเป็นบทบาทของพระสงฆ์ในประเทศที่ทำการวิจัยคือกัมพูชา พม่า และเวียดนามในบทบาทของสมเด็จพระมหาโฆษนันทะ พระวิรุฑ และพระติช นัท อันห์ ซึ่งจะกลายเป็นกลไกหรือลักษณะร่วมทางสังคมที่จะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมือง (1) โดยเหตุการณ์นำพาพระสงฆ์เหล่านั้นเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะหัวหน้าผู้นำแนวคิด นโยบายผ่านการวิพากษ์วิจารณ์ หรือการนำเสนอต่อสาธารณะกดดันให้เกิดการปฏิบัติตามที่พระสงฆ์ผู้นำชาวพุทธเหล่านั้นเรียกร้อง ดังปรากฏในกรณีของพม่า (2) การนำหลักการทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาใช้ในการสื่อสารเพื่อให้เกิดแนวทางที่สันติ

เป็นบทบาทของพระสงฆ์ในอาเซียนที่เน้นแนวทางสันติวิธี ดังกรณีที่ดีช นัท อันธ์ ดำเนินการในเวียดนามในนามของพระสงฆ์เพื่อสังคม หรือกรณีของสมเด็จพระมหา โฆชนันทะ ที่เสนอแนวทางธรรมาตราในประเทศกัมพูชา เพื่อเป็นการสื่อสารทางการเมืองในการยุติความรุนแรงในสถานการณ์ของสงครามกลางเมืองในกัมพูชา (3) ใช้ทั้งสองกรณีเพื่อการเผยแพร่คำสอนและการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ทางการเมือง อย่างมีเงื่อนไขในแบบพระภิกษุสงฆ์คือไปด้วยหลักการ ประสานประโยชน์และมีเป้าหมายเป็นความสงบสันติภายในของแต่ละประเทศ (4) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นชุดการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ในประเทศนับถือพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพม่า กัมพูชา เวียดนามได้

7. กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน : พหุกรณีศึกษา : A Study on Role of Buddhist monks to Political Participation in ASEAN: Multi-case studies” ทุนสนับสนุนการวิจัยปี 2560 โดยศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะนักวิจัยกราบขอขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระราชวรเมธี, ดร. (รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร) รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนภายใต้การดำเนินงานโครงการของส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา โดยมีบุคคลากรของส่วนงาน คอยให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมพัฒนางานวิจัยให้เป็นไปตามแนวทางการวิจัย และติดตามความก้าวหน้าการวิจัยอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา จนกระทั่งงานวิจัยแล้วเสร็จ ขอขอบคุณต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเทศต่าง ๆ ทั้งในนามนักวิชาการ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยและพระภิกษุสงฆ์ ชาวพุทธในประเทศกลุ่มตัวอย่างในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างยิ่ง

ภาพที่ 1 คณะนักวิจัยสัมภาษณ์ Daw Su Su Khin, Head of Department Thai Language, University of Foreign Languages, Yangon และ ผศ.วิรัช นิยมธรรม ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จ.พิษณุโลก (ภาพ : คณะผู้วิจัย, 1 พฤศจิกายน 2560)

ภาพที่ 2 คณะนักวิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูล Prof. Dr. Hoang Van Viet Ms. Anh Khau, Ms. Sandy Gguyen, Prof. Dr. Hoang Van Viet (Director of Thai Centre) Ms. Anh Khau, Ms. Sandy Gguyen, (Specialist Thai Centre)

สถานที่ University of Social Science and Humanities, Vietnam National University Hochiminh City, และ Prof. Dr. Le Manh That, Director of Buddhist Vietnam University, Hochiminh (ภาพผู้วิจัย : 9-10 พฤศจิกายน 2560)

ภาพที่ 3 คณะนักวิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูล สมเด็จพระสังฆนายกโนน แงต (ฝ่ายมหานิกาย) และพระอริยมุนี เลขานุการสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกาย วัดปทุมวดี กรุงเทพมหานคร, (ภาพผู้วิจัย : 31 ธันวาคม 2560)

ภาพที่ 4 คณะนักวิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูล นิสิตพระภิกษุชาวเวียดนาม กัมพูชา และพม่า ที่เป็นนิสิตศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์ (English Program) และระดับปริญญาโท เอก สาขาพระพุทธศาสนา ที่วิทยาลัยพุทธนานาชาติ (IBSC) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา, (ภาพผู้วิจัย : 12,15,27 พฤศจิกายน 2560)

7. เอกสารอ้างอิง

- กิตติเสนีย์, ณภคดล, (2554). ธรรมยาตรา: ระยะเปลี่ยนผ่าน การพลัดถิ่นฐาน และการเดินทางอันศักดิ์สิทธิ์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 18(1): 52-66.
- จามรี เชื้อชัยและคณะ. (2557). การวิจัยและพัฒนาชุดการสอนทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 15(2):13-23.
- ทิฆายุวัฒน์ สวัสดิ์ล่อ. (2551). การวิเคราะห์การเจริญสติตามแนวทางของ ดิข นัท ฮันท์ *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เดวิด พี แชนด์เลอร์. (2540). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- พระทรัพย์ชู มหาวิโร (บุญพิฬา). (2553) . “การศึกษาวิธีการเจริญสติในชีวิตประจำวันตามแนวทางของ ดิข นัท ฮันท์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระระพิน ด้วงลอย. (2545). การศึกษาสถานภาพของพระสงฆ์กัมพูชา ระหว่าง ค.ศ. 1975-1979. *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์เอเชีย)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิรัช นิยมธรรม. (2551). *คิดแบบพม่า: ว่าด้วยชาติและวีรบุรุษในตำราเรียน*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- หม่อง ทิน อ่อง. (2551). *ประวัติศาสตร์พม่า : A History of Burma*. เพซรี สุมิตร แพล. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- หิมพรรณ รักแต่งาม. (2551). การศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของ ดิข นัท ฮันท์. *พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

सानุ มหัทธนาดุลย์, “มหาโฆษะนันทะ : พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในประเทศกัมพูชา”.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *ออนไลน์*, สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2560 จาก <http://ibsc.mcu.ac.th/en/>.

สุคน ระเบียบโอษฐ์. (2558). การพัฒนารูปแบบการสอนอาเซียนศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ การคิดวิเคราะห์และทักษะ การแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*. 15 (1) 95-113.

อัจฉรา เจริญศรี.(2551). ผลของการฝึกอบรมภาวนาเชิงพุทธตามแนวทางของ ติช นัท ฮันท์ต่อการปรับตัวทางอารมณ์และการมองในแง่ดี. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร มหาบัณฑิต (สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Center Intelligence Agency. (2004). *Thich Tri Quang and Buddhist Political Objectives in South Vietnam*. Website, Retrieved, 15 December 2018, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80B01676R000100050011-6.pdf>

David P.Chandler. (1994). *A History of Cambodia*, 2rd. Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books.

Emilie Biver. (2014). Religious nationalism: Myanmar and the role of Buddhism in anti-Muslim narratives. Master of Science in Global Studies Department of Political Science Lund University.

Keyes, Charles F. (1971). “Buddhism and National Integration in Thailand.” *The Journal of Asian Studies*. 30, 3 (May) : 551-567.

_____. (1994). *Communist Revolution and the Buddhist Past in Cambodia In Asian Visions of Authority: Religion and the Modern States of East and Southeast Asia*. Honolulu: University of Hawai’I Press.

- LBJ Library Mandatory Review. (2006). *Budhist Action in Vietnam : A Specail Assessment of the Situation the Light of Event in March and April 1966*. Website, Retrieved, 15 December 2018, from https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000196603.pdf.
- Hannah Beech (1 July 2013). "The Face of Buddhist Terror". *Time Magazine*.
- Harris, I. (2008). *Cambodian Buddhism: History and Practice*, University of Hawaii.
- Nevada Skye Drollinger-Smith. (2009). *Shadow Masculinities: Nationalist Burmese Monastics and the Savage Muslim Male*. Religious Studies Graduate Thesis & Dissertations. : University of Colorado Boulder
Website, Retrieved, 15 December 2018, from <https://pdfs.semanticscholar.org/a5d2/1e31f4ffb6f466bc8ced685c81460da77214.pdf>
- Harris, Ian (August 2001), "Sangha Groupings in Cambodia", *Buddhist Studies Review*, UK Association for Buddhist Studies, 18 (1): 70.
- Matthew J. Walton. (2015). "Burmese Buddhist Politics" *Oxford Handbooks Online* : Scholarly Research Reviews. Retrieved, 15 December 2018, From <http://www.oxfordhandbooks.com>.

Matthew J. Walton. (2016). Buddhist Monks and Democratic Politics in Contemporary Myanmar in H. Kawanami (ed.), *Buddhism and the Political Process*. Palgrave Macmillan, a division of Macmillan Publishers Limited. Website Retrieved, 15 December 2018, from https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-137-57400-8_4

Shameema Rahman, Wendy Zeldin, 2015. Burma: Four “Race and Religion Protection Laws” Adopted. *Global Legal Monitor: The Library of Congress*. Website Retrieved, 15 December 2018, <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/burma-four-race-and-religion-protection-laws-adopted/>

นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุต่อการพัฒนาประเทศในอาเซียน

The Elderly Policy for the Development of ASEAN Countries

อณิษฐา หาญภักดีนิยม*

Anitta Hanphakdeeniyom

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรอันเนื่องมาจากสังคมผู้สูงอายุ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพร้อมกันทั่วโลก ขณะที่สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดในเอเชียคือ ประเทศสิงคโปร์อันดับแรก รองลงมาคือ ประเทศไทย โดยทั้งสองประเทศมีสัดส่วนผู้สูงอายุใกล้เคียงกันมาก แต่แม้ว่าประเทศสิงคโปร์จะเตรียมแผนรับมือเป็นอย่างดี แต่ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาการมีบุตรน้อยลง และผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งในภูมิภาคอาเซียนซึ่งมีสมาชิก 10 ประเทศ ทุกประเทศล้วนมีแนวโน้มการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ดังนี้ ประเทศสิงคโปร์ (ร้อยละ 17) ประเทศไทย (ร้อยละ 15.8) และประเทศเวียดนาม (ร้อยละ 10.4) ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ส่วนอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในอาเซียน แต่พบว่ามีประชากรผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 8 ของประชากรทั้งประเทศ เมื่อเทียบกับประเทศสิงคโปร์และประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) อย่างไรก็ตาม จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรนี้ ส่งผลต่อภูมิภาคในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ภาระค่าใช้จ่ายทางการเงิน ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของทุกระดับทุกภาคส่วนของภาครัฐบาลที่ต้องร่วมกันวางแผนในการรับมือกับปัญหาดังกล่าว เช่น การมีนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับการจ้าง

* นักศึกษา รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

E-mail: Beau_polsci@hotmail.com

งานให้ความหลากหลายในอายุ เพื่อสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ขยายอายุเกษียณ ซึ่งบรรเทาผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในประเทศ เช่น ประเทศไทยและสิงคโปร์ ขยายเพิ่มอายุเกษียณ รวมถึงจ้างผู้สูงอายุที่มีความสามารถ เชี่ยวชาญ อย่างต่อเนื่อง รวมถึง ประเทศไทยได้มีการจัดเบี้ยเลี้ยงผู้สูงอายุ จัดตั้งศูนย์บริการจัดหางานผู้สูงอายุ เป็นต้น สาเหตุที่ทำให้หลายประเทศในอาเซียน ประสบปัญหาในอัตราสัดส่วนการเพิ่มขึ้นสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเกิดจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางด้านเศรษฐกิจสังคม รวมถึงการพัฒนาด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ดีขึ้นเมื่อประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี ประชากรในสังคมจึงมีอายุที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการวางแผนครอบครัวในสภาพสังคมปัจจุบัน นำไปสู่ภาวะการเกิดบุตรที่ลดลง ทำอัตราผู้สูงอายุมากขึ้นเมื่อเทียบกับการเกิดของเด็ก ทำให้นโยบายในการช่วยเหลือผู้สูงอายุในหลายประเทศต่างปรับตัว เตรียมความพร้อมเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ เมื่อโครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมผู้บริโภคย่อมเปลี่ยนตามไปด้วย

คำสำคัญ : นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ, การพัฒนาประเทศ, อาเซียน

Abstract

A change in population structure due to the aging society is happening all around the world. The most proportion of the elderly population in Asia is Singapore, the second one is Thailand and the proportion of the elderly of both countries is very similar. Although Singapore has prepared a plan to serve this problem but still have to face the fewer childbirth problems and the increasing of elderly. In ASEAN, which has 10 members, all countries tend to enter in the aging society with a population who has aged more than 60 years as followed Singapore 17% Thailand 15.8% and Vietnam 10.4%, these three countries are already in aging society while Indonesia who has the most population in ASEAN found

that there are the elderly population just only 8% when comparing with Singapore and Thailand. (Office of the national economic and social development council, 2016) However from this demographic change affected the region in the aspect of society, economy and culture for example the living of the elderly, financial expense burden, lack of labor etc. which is a matter of all levels, all sectors of the government that have to plan and deal with these problems such as the employment policies and measures to create jobs and increase income for the elderly, extension of retirement age which will help mitigate the impact on the domestic economy. Thailand and Singapore extend the retirement age including hiring elderly people who has expertise or expert to work continuously, moreover Thailand providing the elderly allowances and Establish of the elderly employment service center. The reason that many countries in ASEAN face the problem with the proportion of the increasing in the elderly society because of social structure changing over the past decades as well as due to the continuous of economic and social development including the improvement in medical technology and public health that help people to have a good health and long life. Family planning in current society leads to the reduction of birth that makes the increasing rate of the elderly when compared with the birth of children, so many countries prepare to keep up with the changes that occurred which improve more the elderly care policy because when social structures change , the consumer behavior will inevitably change as well.

Keywords the Elderly Policy, National Development, ASEAN

1. บทนำ

นับตั้งแต่สมาชิกกลุ่มอาเซียนมีการรวมตัวกัน ภายหลังจากก่อตั้งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 รวมกลุ่มกันสร้างความร่วมมือช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกให้ผ่านพ้นวิกฤตต่างๆ รวมถึงสร้างอำนาจต่อรองกับประชาคมอื่นๆ ภายใต้อำนาจการดำเนินการโดยมีกฎบัตรอาเซียน เป็นหลักธรรมนูญ ในการปฏิบัติงานร่วมกัน เน้นความยึดมั่นในหลักการแห่งประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และคุณธรรม ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ในกรอบความร่วมมือของประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก ประกอบด้วย (Pelkmans, 2016)

1. เสาประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community-APSC)
2. เสาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC)
3. เสาประชาสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)

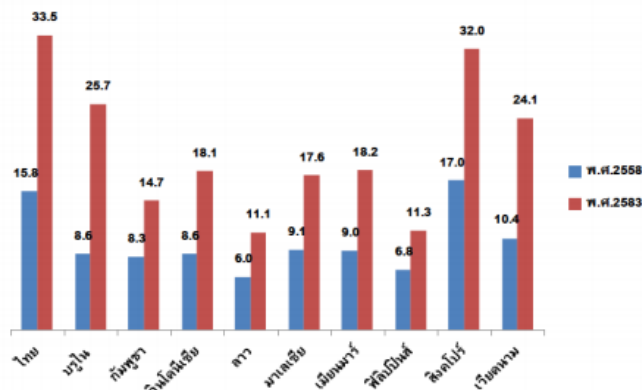
ทำให้อาเซียน ในมุมมองปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายที่เติบโตและกว้างขวางเป็นอย่างมาก หากพิจารณาจากโครงสร้างประชากรในอาเซียน จะพบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 คือ การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ หลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีการตื่นตัว เฉลียวกับปัญหาการเติบโตอย่างรวดเร็ว จากประชากรที่เกิดในยุค baby boomers ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ อัตราการเกิดน้อยลง ทำให้หลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนให้ความสำคัญต่อนโยบายการจัดการปัญหานี้อย่างเร่งด่วน เพราะปัจจุบันจากสถิติการแต่งงานน้อยลง มีการคุมกำเนิดกันมากขึ้น เผยผลสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2560 พบว่า ประเทศไทยใกล้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ผู้สูงอายุหรือผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยในปี 2537 คิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16.7 ในปี 2560 เมื่อพิจารณาถึงสิทธิการรักษาของผู้สูงอายุหรือสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลในปัจจุบัน (ไม่รวม ไม่ทราบว่ามี/ไม่มีสวัสดิการฯ) พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 99.2) มีสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลหลัก มีเพียงร้อยละ 0.8 เท่านั้นที่ไม่มี

สวัสดิการข้าราชการพยาบาล สำหรับสวัสดิการข้าราชการพยาบาลหลักของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.2) เป็นสวัสดิการจากรัฐ คือ ประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) รองลงมา คือ ข้าราชการหรือข้าราชการบำนาญ ประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน รัฐวิสาหกิจ และ อื่นๆ (ร้อยละ 13.0 1.6 1.5 และ 0.7 ตามลำดับ) (World Population Prospects, 2020, Online) ซึ่งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัย โดยประเทศพัฒนาแล้วมักเข้าสู่สังคมสูงวัยก่อนประเทศกำลังพัฒนา ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนากลับใช้เวลาในการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสูงวัย (Aging society) ไปยังสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged society) น้อยกว่า ยกตัวอย่าง บริบทสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย มีประชากรผู้สูงอายุเป็นอันดับ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ ซึ่งประเทศไทย ปัจจุบันได้เปลี่ยนผ่านจากสังคมสูงวัยเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ โดยมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่ประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน นอกจากนี้ ระดับรายได้ต่อหัวและระดับการศึกษาของไทย ยังต่ำกว่าประเทศอื่นที่ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว ผลจากการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุ ของไทย จึงอาจเกิดขึ้นรวดเร็วและรุนแรงกว่าในหลายประเทศ โดยรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมสูงวัยและเริ่มออกมาตรการรับมือในด้านต่างๆ อาทิ การลดภาษีนิติบุคคลให้แก่สถานประกอบการที่มีการจ้างงานผู้สูงอายุ การให้สินเชื่อที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ (Reverse mortgage) และการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ในอาเซียนก็พบว่าประเทศไทยและสิงคโปร์ ที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทวีปเอเชียจะมีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก โดยคาดว่าสัดส่วนผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในทวีปเอเชียจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศสิงคโปร์ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลกและถือเป็นประเทศแรก ๆ ที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว (Super-aged Society) โดยมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดโดยเฉพาะประเทศสิงคโปร์ ปัจจุบันเป็น Aging society และมีสัดส่วนของผู้สูงอายุใกล้เคียงกับประเทศไทย ขณะอัตราส่วนของประชากรที่ไม่ได้ทำงานต่อประชากรที่ทำงาน (Chittinandana (2017) มีการปรับเพิ่มจากปัจจุบันที่ราวร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 50 ในอีก 10 ปีข้างหน้า ถึงแม้เราจะเห็นว่าประเทศสิงคโปร์จะมีนโยบายแผนรองรับกับปัญหานี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสวัสดิการ ช่วยเหลือครอบครัวของผู้สูงอายุ

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เพิ่มทักษะแรงงานของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาในเรื่องอัตราการเกิดลดลงและผู้สูงอายุมีแนวโน้มอยู่อาศัยเพียงลำพังมากขึ้น รวมถึงประเทศเวียดนาม มีประชากรที่อายุเกินกว่า 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10.3 ขณะที่ประเทศอินโดนีเซียที่มีประชากรมากที่สุดในภูมิภาค พบว่า มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 8.2 ของประชากรทั้งประเทศ (United Nation, 2015)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า สาเหตุของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศต่างๆ เกิดจากการพัฒนาระบบสาธารณสุขูปโภคที่ดีขึ้น การแพทย์ การดูแลตนเองดีขึ้น นโยบายประชากร และการวางแผนครอบครัว ส่งผลให้อัตราการตายลดลง เช่นเดียวกับการเกิด ก็ลดลงเช่นกัน ทำให้สัดส่วนของประชากรในประเทศเกิดความไม่สมดุลกัน เมื่อประชากรสูงวัยขึ้น สัดส่วนผู้สูงอายุจะสูงขึ้น ในขณะที่สัดส่วนคนทำงานก็ลดลง ก่อให้เกิดการพึ่งพิงกันระหว่างประชากรกลุ่มอายุต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ ทำให้ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และมีอัตราการเพิ่มของกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังแผนภูมิ แสดงสัดส่วนประชากรสูงอายุของประเทศต่างๆ ในอาเซียนพ.ศ.2558 และ 2583

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงสัดส่วนประชากรสูงอายุของประเทศต่างๆในอาเซียนพ.ศ.2558 และ 2583 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ตามเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสิงคโปร์เป็นประเทศที่เข้าสู่ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่เร็วกว่าประเทศอื่นๆ ตามมาด้วยประเทศไทย บรูไน และเวียดนาม ตามลำดับ

ซึ่งหมายความว่าในอนาคตประเทศเหล่านี้โดยประมาณประชากรทุกๆ 10 คน จะมีผู้สูงอายุมากถึง 1-2 คน ในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ของประเทศอาเซียน โดยสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุนี้ ชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางประชากรที่เปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะสวัสดิการด้านสาธารณสุขที่เพิ่มขึ้น โครงสร้างประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มที่ลดลง เนื่องจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ ขณะที่ประชากรผู้สูงอายุมียุโรปมากขึ้น เนื่องมาจากพัฒนาการทางการแพทย์และสาธารณสุข เกิดความไม่สมดุลระหว่างประชากรผู้สูงอายุและกำลังแรงงาน ในระดับมหภาค ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออม และการลงทุน ระดับคุณภาพ ได้แก่ ด้านการบริการ การเงิน ด้านสุขภาพ โอกาสทางอาชีพ เมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หลายๆ ประเทศ จึงควรมีมาตรการเพื่อรองรับ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข การจัดสรรสวัสดิการต่างๆ ให้เหมาะสมและเพียงพอต่อการขยายตัวของกลุ่มผู้สูงอายุ จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่หลายประเทศต้องให้ความสำคัญและรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศต่อไป

จะเห็นว่าประเทศไทยรวมถึงประเทศต่างๆ ต่างก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประกอบกับประชากรวัยทำงานมีจำนวนน้อยลง การเกิดลดลง การตายลดลง ทำให้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริโภค การออม การลงทุน มีผลกระทบต่อปริมาณของการกำลังแรงงานในประเทศ เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น จากที่หลายประเทศกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ สืบเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้ (ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์, 2557)

1. จากการลดลงภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว ทำให้มีจำนวนเด็กเกิดใหม่น้อยลง
2. การแต่งงานที่ช้าลง ทำให้หมดวัยเจริญพันธุ์ การมีลูกที่ยากขึ้น
3. การมีภาวะเครียดมากขึ้น จากสภาพแวดล้อม การทำงานต่างๆ ที่ต้องแข่งขันกันมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน
4. การมีอายุยืนยาวมากขึ้น พัฒนาการทางการแพทย์และสาธารณสุข

ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน มีการดำเนินนโยบายด้านประชากร ในเรื่องการวางแผนครอบครัว รวมทั้ง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ จากสาเหตุการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยเหล่านี้ นำไปสู่ผลกระทบของประเทศนั้น ๆ ไม่ว่าจะด้านเกิดภาวะการพึ่งพิงสูงขึ้นตาม สัดส่วนของคนทำงานลดลง ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ในส่วนผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานให้พึ่งพิงหรือรายได้ไม่เพียงพอ ก็จะเป็นภาระของสังคมตามมา ทุกประเทศในอาเซียนต้องเผชิญกับสถานการณ์สังคมผู้สูงวัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจะมีผลต่อทุกคนในสังคมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม เช่น การบริโภค การลงทุน การออม ตลาดแรงงาน การจ่ายภาษี การให้บริการสวัสดิการสาธารณสุข เป็นต้น

การเข้าสู่ภาวะสังคมสูงวัยอาจส่งผลต่อแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สำหรับผลด้านอุปสงค์การบริโภคของภาคครัวเรือนในอนาคตมีโอกาสชะลอลง เนื่องจากอัตราการเติบโตของประชากรลดลง นอกจากนี้ รูปแบบการใช้จ่ายของกลุ่มผู้สูงอายุมักแตกต่างจากรูปแบบการใช้จ่ายของกลุ่มผู้บริโภควัยอื่นๆ ที่เห็นได้ชัด คือ พฤติกรรมการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการเข้าสังคมหรือการทำงานลดลงในกลุ่มผู้สูงอายุ ขณะที่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอุปสงค์ต่อสินค้าและบริการที่เปลี่ยนแปลงตามภาวะสังคมสูงวัยนี้ จึงอาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างภาคการผลิตของประเทศในระยะข้างหน้า สำหรับผลด้านอุปทาน การลดลงของจำนวนแรงงานจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งประเทศ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560)

1. อัตราการขยายตัวของจำนวนแรงงานที่ลดลง โดยอัตราการเกิดที่ต่ำลงและอายุของแรงงานที่สูงขึ้นจะทำให้สัดส่วนกำลังแรงงานต่อประชากรทั้งหมดลดลงและยิ่งประชากรมีอายุมากขึ้นก็ยังมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานน้อยลง
2. ผลผลิตภาพแรงงานที่ลดลง พบว่าหากจำนวนประชากรที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไปขยายตัวร้อยละ 10

จะส่งผลให้รายได้ต่อหัวของประชากร (GDP per Capita) ชะลอลงร้อยละ 5.5 และการเข้าสู่สังคมสูงวัยจะทำให้อัตราการรายได้เฉลี่ยที่แรงงานจะได้รับลดลงและส่งผลกระทบต่อผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยของแรงงานในทุกกลุ่มอายุ

อย่างไรก็ดี แม้ปัจจุบันจำนวนแรงงานจะมีแนวโน้มลดลง แต่หลายประเทศได้มีการนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เพื่อทดแทนแรงงานในภาวะที่ประเทศก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยและรักษาประสิทธิภาพการผลิตให้ใกล้เคียงเดิม เช่น ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ใช้นวัตกรรมหุ่นยนต์ในภาคอุตสาหกรรมทดแทนแรงงานคน โดยนำเอาเทคโนโลยีมาเสริมในงานที่แรงงานไม่ถนัด งานที่ต้องอาศัยความแม่นยำหรือต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Acemoglu and Restrepo (2017) ซึ่งพบว่าประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุมากมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าส่วนหนึ่งเพราะมีการใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงาน นอกจากนี้ ยังพบว่าหลายประเทศได้เน้นนโยบายพัฒนาด้านแรงงานเพื่อช่วยให้เศรษฐกิจขับเคลื่อนได้อย่างยั่งยืน

2. การปรับตัวต่อสถานการณ์และการดำเนินนโยบายของประเทศต่างๆ เพื่อรองรับภาวะสังคมสูงวัย

จากสถิติของประเทศสิงคโปร์และประเทศไทย ได้เข้าสู่ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ ปี 2558 และในปี 2573 ประเทศสิงคโปร์ คาดว่า จะมีระดับผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (ร้อยละ 23.33) และประเทศไทย ก็สู่ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (ร้อยละ 19.45) เช่นเดียวกัน ซึ่งมีเพียง 3 ประเทศ ที่ยังคาดการณ์ว่า ยังไม่เข้าสู่การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือ ประเทศกัมพูชา ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศลาว ซึ่งจากสถิติดังกล่าว พบว่า ประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้น ล้วนเป็นประเทศที่มีการพัฒนา มีความเจริญและการเติบโตในด้านสาธารณสุข และในปี 2593 คาดว่า ทุกประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวทุกประเทศ ดังรูปดังกล่าว

ประเทศ	พ.ศ. 2523	พ.ศ. 2558	พ.ศ. 2573	พ.ศ. 2593
กัมพูชา	2.71	4.12	6.87	12.84
ไทย	3.75	10.47	19.45	30.07
บรูไน	2.87	4.42	11.33	24.04
พม่า	3.86	5.36	8.67	13.32
ฟิลิปปินส์	3.21	4.58	6.68	9.66
มาเลเซีย	3.58	5.86	9.94	16.80
ลาว	3.49	3.81	5.29	9.57
เวียดนาม	5.33	6.74	12.35	21.05
สิงคโปร์	4.72	11.68	23.33	33.92
อินโดนีเซีย	3.59	5.17	8.43	14.04

หมายเหตุ :

- ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society)
- ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society)
- ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society)

ที่มา : Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat (Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, 2020)

แต่ถึงอย่างไรประเทศต่างๆ ในภูมิภาคก็ไม่ได้หยุดนิ่งในการรับมือกับปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น ต่างมีนโยบายขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ ในด้านสังคมผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะ เรื่อง สวัสดิการของผู้สูงอายุ จึงขอยกตัวอย่างนโยบายของประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่และสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์รวมถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ดังนี้

2.1 นโยบายผู้สูงอายุประเทศสิงคโปร์ (ระดับผู้สูงอายุอย่างเต็มที่)

สิงคโปร์ถือเป็นประเทศที่มีความตื่นตัวกับสังคมสูงวัย เนื่องจากมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปี ในขณะที่อัตราการเกิดลดลง คาดกันว่าภายในปี 2573 ประชากร 1 ใน 5 จะมีอายุมากกว่า 65 ปี รัฐบาลสิงคโปร์ได้เริ่มนำมาตรการและนโยบายมาใช้เพื่อรองรับสถานการณ์สังคมสูงวัย ได้วางแนวนโยบายไว้ดังนี้

1) ส่งเสริมการจ้างงานและเพิ่มความมั่นคงทางการเงิน การเพิ่มทักษะและจัดหางานให้เหมาะสมกับแรงงาน เพื่อยกระดับผลิตภาพ โดยเฉพาะรายได้หลังวัยเกษียณ ผ่านการตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

2) ให้การดูแลสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุอย่างรอบด้านในราคาย่อมเยา เน้นให้ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพ ราคาประหยัด

3) ช่วยเหลือผู้สูงอายุในสังคม ให้สามารถอำนวยความสะดวกต่อผู้สูงอายุ เช่น การออกแบบอาคาร สถานที่สาธารณะ และระบบขนส่งมวลชนที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตลอดจนการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

4) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอายุยืน โดยการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

โดยมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองและมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหลัก ภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน สิงคโปร์มีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund-CPF) ที่ช่วยออมเงิน โดยหักจากเงินเดือนระหว่างที่ยังทำงาน เพื่อเป็นเงินออมจนกระทั่งเกษียณ (Central Provident Fund Board, 2019) เมื่อประชากรมีอายุยืนยาวขึ้นจึงต้องใช้เงินหลังเกษียณมากขึ้น รัฐบาลจึงขยายอายุเกษียณเพื่อเพิ่มเวลาออมเงินให้แก่ประชาชน และยังช่วยรักษาแรงงานให้อยู่ในระบบได้นานขึ้นเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน

อย่างไรก็ตาม แนวนโยบายของรัฐบาลสิงคโปร์ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ อยู่ภายใต้หลัก การพึ่งตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง รวมถึงการได้รับสวัสดิการที่ครอบคลุมจากภาครัฐ

2.2 นโยบายผู้สูงอายุประเทศไทย (ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์)

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2548 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคาดการณ์ไว้ว่าในปี 2564 จะมีประชากรวัย 60 ปี มากถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด กลายเป็นว่ามีคนทำงานน้อยกว่าคนที่ต้องดูแล โดยคาดการณ์ว่าใน พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด คือ มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด ดังนี้

1. พัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ระบบการออมและระบบสวัสดิการชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน รวมทั้งการดูแลให้มีระบบการกู้ยืมเงินที่เป็นธรรม สงเคราะห์ผู้ยากไร้ จัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการและสตรี เด็ก

2. ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการมีงาน จัดเตรียมระบบการดูแลในบ้าน สถานพักพิง และโรงพยาบาลที่เป็นความร่วมมือภาครัฐและเอกชน รวมถึงพัฒนาระบบการเงินการคลังสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ (ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์, 2557)

นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุประเทศไทยจะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการภาครัฐมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในการเลี้ยงดูตนเอง การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสม และการบูรณาการระบบบำนาญบำนาญ เพื่อเป็นสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในการดำรงชีพหลังเกษียณ ไม่ให้เป็นภาระต่อครอบครัว โดยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ผ่านการออม สวัสดิการ และการลงทุนเพื่อสังคม เป็นการสร้างโอกาสที่เป็นธรรมโดยไม่มีแบ่งแยก

2.3 นโยบายผู้สูงอายุเวียดนาม (ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ)

ประชากรผู้สูงอายุถือว่าเป็นปัญหาใหญ่สำหรับเวียดนาม โดยมีอัตราการขยายตัวจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นรวดเร็วที่สุด และเป็นตลาดแรงงานราคาถูกในห่วงโซ่การผลิตระดับโลก เพราะ จำนวนประชากรวัยทำงานลดน้อยลง ผลิตภณฑน้อยลง ในเวลาเดียวกับที่รัฐบาลจำเป็นต้องคำนึงถึงงบประมาณสำหรับการประกันสุขภาพ, รัฐสวัสดิการ และบำนาญบำนาญ ที่พอกพูนเพิ่มมากขึ้นตามสัดส่วนสูงวัยของประชากร โดยวางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหา สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น ดังนี้ (มติชนสุดสัปดาห์, 2560)

1. การเพิ่ม “คุณภาพเชิงสุขภาพ” ให้กับผู้สูงอายุ และริเริ่มให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับทักษะและขีดความสามารถทางร่างกายของผู้สูงอายุ เพื่อลดการพึ่งพาบำนาญบำนาญหรือพึ่งพาลูกหลานเมื่อสูงวัย

2. การขยายเวลาเกษียณอายุออกไป สำหรับสตรีเป็น 58 ปี สำหรับบุรุษเป็น 62 ปี

3. การผ่อนปรนนโยบายเข้มงวดให้มีลูก 2 คนต่อครอบครัว รวมถึงการยุติการคุมกำเนิดประชากร

นโยบายของเวียดนามอัตราประชากรจะคงตัว ปัญหาเกี่ยวกับประชากรเวียดนามที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในขณะที่ผู้สูงอายุมีอายุที่ยืนยาวขึ้น คาดว่าในปี 2050 เวียดนามจะมีผู้สูงอายุในอัตรา 26-27 % แต่เวียดนามจะมีความเหลื่อมล้ำด้านเพศมากกว่า เพราะครอบครัวเวียดนามนิยมลูกชาย หากพบว่าทารกในครรภ์เป็นหญิงสามารถทำแท้งได้ เนื่องจากกฎหมายอนุญาตหากอายุครรภ์ไม่เกิน 3 เดือน ถ้าว่านโยบายประชานิยมเป็นนโยบายสำคัญหนึ่งของประเทศเพราะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมแข่งขันในโลกยุคไร้พรมแดนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการดูแลผู้สูงอายุในเวียดนามยังคงประสบปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นจำนวนผู้ป่วยสูงวัยเพิ่มมากขึ้น ทำให้ภาระในการดูแลสุขภาพจากกองทุนด้านการดูแลสุขภาพกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น รวมถึงการที่ผู้สูงอายุเป็นโรคเรื้อรังต่างๆ และไม่ได้มีการตรวจสุขภาพและรักษาอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า ในช่วงที่ผ่านมา หลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนเพื่อเตรียมรองรับภาวะผู้สูงวัยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงวัยแล้วส่วนใหญ่จะเริ่มจากการลงทุนในโครงสร้างและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ช่วยให้ประชาชนดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างสะดวกสบาย การออกแบบโครงสร้างต่างๆ จะเน้นให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นบุคคลทั่วไป ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ สามารถใช้งานได้ (Universal design) เช่นเดียวกับการประชุมสุดยอดอาเซียนเมื่อปลายเดือนเมษายน ปี 2017 ได้เสนอให้มีการจัดตั้ง ศูนย์อาเซียนเพื่อผู้สูงวัยอย่างมีศักยภาพและนวัตกรรม (ASEAN Center on Active Ageing and Innovation-ACAI) เป็นศูนย์การดูแลผู้สูงอายุในภูมิภาค เพื่อรองรับสถานการณ์การสูงวัยของประชากรอาเซียน ทั้งในเรื่องของ การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค โดยทั้งภูมิภาคมีผู้สูงอายุกว่า 59 ล้านคน ขณะที่สิงคโปร์สัดส่วนประชากรสูงอายุสูงสุด ตามด้วยไทย เวียดนาม ซึ่งไทยเป็นผู้ริเริ่มชักชวนกลุ่มประเทศอาเซียนให้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ นำมาสู่การจัดตั้ง

ศูนย์ ACAI เพื่อให้ประเทศสมาชิกได้ทำงานร่วมกันใกล้ชิด และร่วมกันทำโครงการวิจัย พัฒนาออกแบบและแนวทางสำหรับผู้สูงอายุ (ผู้จัดการออนไลน์, 2562)

3. บทสรุป

ความแตกต่างของนโยบายสังคมผู้สูงอายุในแต่ละ จากนโยบายของประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่และสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ รวมถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ดังนี้

	ความเหมือน	ความต่าง
ประเทศสิงคโปร์	-นโยบายเน้นการพึ่งตนเอง มีการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น -มุ่งเน้นสวัสดิการที่ครอบคลุม	-เวียดนามมุ่งเน้นนโยบายลดความเหลื่อมล้ำทางเพศ ที่อนุญาตทำแท้งได้หากอายุครรภ์ไม่เกิน 3 เดือน
ประเทศไทย	จากภาครัฐ	
ประเทศเวียดนาม	-สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ผ่านการออมสวัสดิการ และการลงทุนเพื่อสังคม -พิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุมากขึ้น	

จากประเด็นดังกล่าว ในแต่ละประเทศได้มีนโยบายปรับตัวของกลุ่มผู้สูงอายุในอาเซียนต่อการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็น สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม ต่างมุ่งเน้นนโยบายในเรื่องของการจัดสวัสดิการสังคม การพึ่งตนเอง มีการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น ครอบคลุมในเรื่องการมีกฎหมาย นโยบาย และการมีระบบหลักประกันรายได้ การออมหลังเกษียณอายุ ส่งเสริมการ รวมทั้งสวัสดิการ อาทิ ที่อยู่อาศัย บริการด้านสุขภาพ การดูแลในชีวิตประจำวัน การส่งเสริมการศึกษา การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งสิทธิประโยชน์ต่างๆ รวมถึงการเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุมากขึ้น ภายใต้สิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกัน ด้วยความร่วมมือของประเทศ

ต่างๆ ที่มีการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุก่อน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อรองรับสถานการณ์การสูงวัยของประชากรอาเซียน หากแต่ความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในสังคมผู้สูงอายุ ในด้านความมั่นคงทางรายได้และสุขภาพ ถือได้ว่าเป็นประเด็นที่สำคัญของผู้สูงอายุทั่วโลกที่เป็นกังวลกันอย่างมาก โดยในเรื่องรายได้และเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุกล่าวถึงบ่อยที่สุด

จึงเห็นได้ว่า ทั้งสองประเด็นเป็นความท้าทายสำหรับรัฐบาลที่กำลังเผชิญในสถานะประชากรผู้สูงอายุ วิฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั่วโลกเพิ่มแรงกดดันทางด้านทางการเงินในการสร้างความมั่นใจของผู้สูงอายุ ดังนั้น การลงทุนในระบบบำนาญ การประกันสังคม พัฒนาระบบการให้บริการสุขภาพและด้านสวัสดิการของกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น เป็นวิธีหนึ่งในการสำคัญที่สุดในการสร้างความมั่นใจให้ผู้สูงอายุ สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและลดความยากจนเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุความยั่งยืน

4. เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2562).

มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง สังคมสูงอายุ (ปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

จินตนา อาจสันเทียะและรัชณีย์ ป้อมทอง. (2561). แนวโน้มการดูแลผู้สูงอายุในศตวรรษที่

21: ความท้าทายในการพยาบาล. วารสารพยาบาลทหารบก, 19 (1), 39-46.

จารีย์ ปิ่นทอง และคณะ.(2561). *สังคมสูงวัยกับความท้าทายของตลาดแรงงานไทย.*

โครงการศึกษาด้านโครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่มีนัยต่อการดำเนินนโยบาย. สืบค้น

13 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bot.or.th/>

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์.(2020).อาเซียนเปิดตัวศูนย์ ACAI รองรับ

สังคมสูงวัย. สืบค้น 14 พฤษภาคม 2563, จาก

http://www.aseanhai.net/sub_convert.php?nid=8968.

ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์.(2557).*ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของ*

ประเทศไทยสำนักงาน, สืบค้น 13 พฤษภาคม 2563, จาก www.dop.go.th

นิธิตถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทยและสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยพ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.

มติชนสุดสัปดาห์.(2560). เมื่อ “เวียดนาม” ชราลง. สืบค้น 26 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.matichonweekly.com/>.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2559). *สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564*. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงาน นายกรัฐมนตรี.

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. *ประชากรสูงอายุอาเซียน. สืบค้น 13 พฤษภาคม 2563*, จาก <http://www.m-society.go.th>.

สรารุช ไพฑูรย์พงษ์.การดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทยสิงคโปร์. สืบค้น 17 พฤษภาคม 2563, จาก <https://tdri.or.th/2018/>.

อนันต์ อนันตกุล. (2561). *สังคมสูงวัย...ความท้าทายประเทศไทย*. กรุงเทพฯ:สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา.

Acemoglu and Restrepo (2017) *Secular Stagnation? The Effect of Aging on Economic Growth in the Age of Automation* NBER Working Paper No. 23077.

Chittinandana et al. (2017) *Aging Population: Global Perspectives*.

Pelkmans, J. (2016). *The ASEAN Economic Community: A Conceptual Approach*. New York: Cambridge University Press.

United Nation. (2015). *World populations ageing 2015*. New York: Author.

การวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ในสังคมไทยและประชาคมอาเซียน An Analytical Study of Human Behaviors in Thai Society and ASEAN Community

บุษบง ชัยมาตร Bussabong Taiyamart*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการคือ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมไทยและประชาคมอาเซียน 2) เพื่อวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างของมนุษย์ในการเข้าใจตนเองและผู้อื่น ศึกษาโดยใช้การศึกษาเอกสารและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) มนุษย์มักจะมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนในสังคม โดยทั้งในสังคมไทยและสังคมในประชาคมอาเซียน จะเน้นความเข้าใจระหว่างกันในการติดต่อสื่อสาร การที่บุคคลจะสื่อสารกันและกันได้อย่างราบรื่นนั้นจำเป็นต้องใช้ความเข้าใจในพฤติกรรมของกันและกัน การศึกษาพฤติกรรมทั้งทางบวกและทางลบจะช่วยเพิ่มความเข้าใจในกันและกันมากขึ้น พฤติกรรมมนุษย์และการปฏิบัติตนคือสิ่งที่มุ่งเน้นในการศึกษาด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ในทุกเวลา และทุกสถานการณ์ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ 2) ธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างของมนุษย์จะนำไปสู่ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น จึงส่งผลไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อผู้อื่นในลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างสุภาพเหมาะสม รวมทั้งการแสดงบทบาทและความร่วมมือที่ดีกับผู้อื่นในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีความสุขและประสบความสำเร็จในตนเอง ครอบครัว สังคมและองค์กรต่อไป

คำสำคัญ: พฤติกรรมมนุษย์, สังคมไทย, ประชาคมอาเซียน

* อจ (สบ ๔) กลุ่มงานอาจารย์ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 1

Abstract

The purposes of this article were 1) to study human behavior interacting with people in Thai society and ASEAN Community, and 2) to analyze human nature and the difference of human to understand self and others. Documentary study using content analysis was used for the study. Results showed that 1) human always interacted with people in the society. In Thai society, the understanding of other people is needed for interaction and communication. Human can communicate smoothly with each other and is able to make the communication successfully always based on their behaviors. The studying of both positive and negative behaviors will enhance the level of human understanding. Human behavior and acting will be focused for the study in the aspect of human acting that can be occurred with all people, all times, and all situations depending on factors affecting human behavior. 2) Human nature and the difference of human will lead to the understanding of themselves and others. Then, they will practice themselves toward others with appropriate manners. In addition, they have also played their roles and cooperated well with others in order to encourage people with happiness and being success for themselves, families, societies and organizations.

Keywords: Human Behavior, Thai Society, ASEAN Community

บทนำ

หน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจในปัจจุบันมีขอบเขตกว้างขวางมาก ซึ่งตำรวจมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมแทบทุกอย่างในสังคม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อย การสืบสวนสอบสวนคดีอาญา การให้ความคุ้มครองป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนหากตำรวจต้องปฏิบัติหน้าที่โดยลำพังแล้วย่อมทำให้ประสบ

ผลสำเร็จได้น้อยมาก โดยเฉพาะในเรื่องปัญหาอาชญากรรมซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานที่ทุกคนในสังคมจะต้องร่วมกันรับผิดชอบในการกำหนดมาตรการหรือแนวทางแก้ไข ซึ่งการที่จะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องนำงานชุมชนสัมพันธ์มาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ มนุษย์มีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทั้งความเกี่ยวข้องในลักษณะของครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลในองค์กรต่างๆ และในการติดต่อเกี่ยวข้องจะเป็นไปด้วยความราบรื่น และบรรลุในจุดมุ่งหมายจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ และปัจจัยประการหนึ่งที่สำคัญที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จก็คือมนุษย์นั่นเอง ในการศึกษาพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์จะช่วยทำให้มนุษย์เข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นผลให้การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และการดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยดี

พฤติกรรมศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ มุ่งศึกษาถึงเหตุและผลของพฤติกรรม ตลอดจนลักษณะความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ละเอียดย และเป็นระบบ ทำให้สามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้ว่า เป็นเพราะเหตุใดมนุษย์จึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น และเมื่อแสดงพฤติกรรมนั้นออกไปแล้วจะเกิดผลอะไรตามมาบ้าง ซึ่งอาจเป็นผลต่อตัวเองหรืออาจเป็นผลต่อบุคคลอื่น ดังนั้นการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์ จึงเป็นการศึกษาลักษณะโดยทั่วไปของความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะศึกษามนุษย์ในเชิงพฤติกรรม หรือการกระทำของคน ๆ นั้น และในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์อย่างกว้างขวาง ซึ่งนักวิชาการยอมรับและเห็นว่าศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นพฤติกรรมศาสตร์หรือเป็นแกนหลักของการศึกษามนุษย์ในเชิงพฤติกรรมจะประกอบ ด้วยวิชาการ 3 สาขาวิชา (สร้อยตระกูล อรรถมานะ 2542: 20) ประกอบด้วย 1) จิตวิทยา (Psychology) เป็นวิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ โดยพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัพฤติกรรม ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่อาจมีผลกระทบต่อสติปัญญาและพัฒนาการของมนุษย์ นอกจากนี้ยังศึกษาเรื่องการคิด ความจำ การรับรู้ การเรียนรู้ แรงจูงใจ อารมณ์ และบุคลิกภาพ อันเป็นพื้นฐานที่จะเข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ 2) สังคมวิทยา (Sociology) เป็นวิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของสังคมหรือหมู่ชน พิจารณาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะเป็นหมู่ชน สนใจศึกษาถึงสถาบันต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคม อาทิเช่น

ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม วัฒนธรรมต่าง ๆ ของหมู่ชน การประพัตติตนของบุคคลต่อสังคม กลุ่ม และการรวมกลุ่มของคน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของบุคคลและระหว่างกลุ่ม เป็นต้น และ 3) มานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นวิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของสังคมหรือหมู่ชน เช่นเดียวกับสังคมวิทยา โดยเน้นศึกษาอดีตหรือพวกดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของมนุษย์ ศึกษาในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การปกครอง ศาสนา ความเชื่อ และอื่น ๆ ที่จะมีส่วนต่อพฤติกรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังศึกษาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และประเมินถึงเรื่องราวของมนุษย์ที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันในทางวัฒนธรรมและสังคม ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

ความหมายของพฤติกรรม

ความหมายของคำว่าพฤติกรรม (Behavior) มีผู้สนใจศึกษาความหมายและกล่าวไว้มากมาย ซึ่งเคแกนและซีแกล (Kagan and Segal, 1992: 5-6) ได้อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างมากมายที่เป็นการกระทำของร่างกายในแต่ละวัน โดยเริ่มตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้า หาว เหยียดแขนเหยียดขา แต่งตัว และกินอาหารเช้า และไม่เพียงแต่เท่านั้นยังมีการกระทำอีกมากมายจนกระทั่งเรากลับไปเตียงนอน และนอนหลับ ซึ่งนั่นหมายความว่าตลอดทั้งวันที่ผ่านมา เราจะต้องเดิน พูด เรียน ทำงาน เล่น หัวเราะหรือในบางครั้งอาจร้องไห้ และในอีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่เรียกว่า กระบวนการทางจิต (Mental process) ที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ แรงจูงใจ เช่น ความรู้สึกโกรธ กลัว มีความสุข ความเศร้า ความปรารถนาที่จะได้รับความสำเร็จ ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ถือว่าเป็นกระบวนการที่ซ่อนอยู่ภายในตัวมนุษย์

จากข้างต้นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พฤติกรรมหมายถึง การกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่มองเห็นได้ (กิน เดิน นั่ง) หรือการกระทำที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน (ความคิด ความรู้สึก) โดยจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) คือพฤติกรรมที่เจ้าของพฤติกรรมเท่านั้นที่รู้ได้ อันได้แก่ การรู้สึก การเรียนรู้ การคิด การจำ ตลอดจนอารมณ์ต่างๆ และ 2) พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior)

คือพฤติกรรมที่บุคคลอื่นนอกเหนือจากเจ้าของพฤติกรรมสามารถที่จะเรียนรู้ได้และบางพฤติกรรมเจ้าของพฤติกรรมไม่สามารถรับรู้ได้ซึ่งพฤติกรรมภายนอกบุคคลอื่นรู้ได้โดยอาศัยการสังเกต (Observation) และใช้ประสาทสัมผัสโดยตรง เช่น ตา (ดู) หู (ฟัง) เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม

พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออก ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในทางบวกหรือในทางลบย่อมจะเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ โดยพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเหล่านั้นและขณะนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ

1. ปัจจัยทางด้านสรีรวิทยาเป็นปัจจัยพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์ เป็นสิ่งเร้าที่สำคัญตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรม นับตั้งแต่พฤติกรรมอย่างง่าย เช่น เมื่อรู้สึกหิว เราก็จะไปหาอาหารรับประทาน รู้สึกง่วงนอนก็ไปหาที่นอนเพื่อให้ร่างกายพักผ่อน ตลอดจนพฤติกรรมที่ซับซ้อนในชีวิตประจำวัน ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับระบบทางสรีระของมนุษย์ทั้งสิ้น ฉะนั้น ลักษณะทางสรีระของชีวิตในเชิงชีววิทยา ถือเป็นปัจจัยสำคัญเริ่มแรกที่วางรูปแบบของพฤติกรรม มนุษย์ทุกคนจัดว่าเป็นอินทรีย์ที่มีชีวิตอย่างหนึ่ง การทำหน้าที่ทางสรีระในระบบอวัยวะต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น การทำงานของระบบต่อมต่าง ๆ ระบบประสาทสัมผัส ระบบประสาทส่วนกลาง โดยเฉพาะที่สำคัญยิ่งได้แก่ ส่วนสมองของมนุษย์ ที่มีความสำคัญต่อการรู้สึก การคิด การจำ การรับรู้ การเรียนรู้ และอื่นๆ อีกมากมาย

2. ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม ในชีวิตประจำวันมนุษย์ต้องเรียนรู้และพบสภาพการเรียนรู้ต่างๆตลอดเวลา สิ่งแวดล้อมใดที่ปรากฏเด่นชัดกับบุคคล สิ่งแวดล้อมนั้นจะทำให้หน้าที่สิ่งเร้ากระตุ้นให้บุคคลเกิดพฤติกรรม และพฤติกรรมก็จะแตกต่างกันไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อม ดังตัวอย่างที่มักกล่าวถึงเสมอ เช่น ถิ่นที่อยู่อาศัย ลักษณะของดินฟ้าอากาศ ทำให้พฤติกรรมของคนแตกต่างกัน ในทางจิตวิทยาจะมองถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นรายละเอียดที่ต่างออกไปอีก ไม่ว่าจะเป็นอาหาร แสงสว่าง บรรยากาศ การทำงาน เพื่อน สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ จะมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น มีการศึกษาว่า

ห้องที่มีแสงสว่างต่างกัน จะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างไร หรือเมื่อเราเดินสวนทางกับบุคคลหนึ่งที่หน้าตาดี แต่งกายใส่เสื้อสีฟ้าอ่อนเราอาจจะมองว่าเป็นคนน่ารัก เรียบร้อย สุภาพ และขณะเดียวกันก็เดินสวนทางกับบุคคลหน้าตาดีใส่เสื้อสีสดสลับลาย พฤติกรรมการมองอาจเป็นอีกแบบหนึ่ง นั่นหมายความว่าความแตกต่างในสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวเรา เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อพฤติกรรม ไม่ว่าจะ เป็นพฤติกรรมภายนอก หรือความรู้สึก การรับรู้ การคิด การจำ เป็นต้น

3. ปัจจัยทางด้านสังคม เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องติดต่อเกี่ยวข้องกัน มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันกลายเป็นชุมชนหรือที่เราเรียกว่าสังคม และมีสังคมเกิดขึ้นคนในสังคมก็จะตั้งข้อตกลงร่วมกันเรียกว่าโครงสร้างของสังคม ตัวอย่างเช่น สังคมของโรงเรียน หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในโรงเรียน ซึ่งเป็นครู อาจารย์ นักเรียน เจ้าหน้าที่ประจำฝ่าย แผนกต่างๆ นักการภารโรง เป็นต้น และเพื่อการอยู่รวมกันเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดประโยชน์แก่สังคม จึงต้องมีข้อกำหนดต่าง ๆ ขึ้น ให้แต่ละคนมีสิทธิส่วนบุคคล เคารพในสิทธิของผู้อื่น ซึ่งข้อกำหนดต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือ โครงสร้างของสังคม ซึ่งเป็นเสมือนสิ่งบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปด้วยความเหมาะสม

การมีข้อกำหนดต่างถือเป็นโครงสร้างของสังคม จะทำให้มนุษย์แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่สังคมนั้นๆ เห็นพ้อง เป็นลักษณะต่างๆ ที่เป็นแบบแผนพฤติกรรม (Pattern of behavior) ของคนในสังคม ซึ่งข้อกำหนดที่เป็นหลักในโครงสร้างของสังคมก็คือ ปทัสถาน(Norms) สถานภาพ (Status) บทบาท (Role) และค่านิยม (Values)

(1) ปทัสถาน (Norms) หมายถึง ระเบียบข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลว่าจะปฏิบัติอย่างไร ดังนั้นปทัสถานของกลุ่ม (Group norms) จึงหมายถึงระเบียบแบบแผน หรือกฎเกณฑ์มาตรฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับและยึดถือของกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางให้บุคคลภายในกลุ่มปฏิบัติร่วมกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ปทัสถานจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องมีขึ้นในกลุ่มหรือสังคมเสมอ

(2) สถานภาพ (Status) หมายถึงตำแหน่งของบุคคลที่สังคมกำหนดให้หรือฐานะของบุคคลที่เป็นอยู่ในสังคม เช่น การเป็นพ่อ แม่ ซาวนา ครู นักเรียน ผู้ใหญ่

เด็ก ทารก ทหาร กำนัน เป็นต้น การมีสถานภาพใดนั้น มีความสำคัญต่อบทบาทอย่างมาก เพราะมันเป็นตัวกำหนดบทบาทของบุคคลทำให้บุคคลรู้ว่าจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น และต้องมีความรับผิดชอบแค่ไหน ซึ่งจากข้อความดังที่กล่าวจะเห็นได้ว่า ในบุคคลหนึ่งจะมีอยู่หลายสถานภาพในสถานภาพต่าง ๆ นั้นอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรก สถานภาพที่สังคมกำหนดเป็นสภาพตามที่คุณเกิดมาและสังคมจะกำหนด ให้โดยไม่มีทางเลือก และลักษณะที่สอง สถานภาพโดยความสามารถ เป็นสถานภาพที่คุณเลือกได้เองตามต้องการ โดยบุคคลจะพยายามศึกษาหาความรู้ พยายามฝึกฝนและปฏิบัติจนตนเองเกิดความเข้าใจ มีความชำนาญการในงานนั้นๆ จนสามารถประกอบเป็นอาชีพได้

(3) บทบาท (Role) หมายถึงแบบแผนของความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และการกระทำของบุคคลที่สังคมคาดหวังว่าจะต้องเป็นไปตามคุณลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวอย่างสั้นๆว่าบทบาท หมายถึง สิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่นตามสถานภาพของตนเอง ตัวอย่างเช่น เป็นหมอก็ต้องทำหน้าที่ตรวจรักษาคคนไข้ เป็นครูก็ต้องทำหน้าที่สอนนักเรียน อบรมให้นักเรียนหมั่นศึกษาหาความรู้เกิดความสนใจและตั้งใจเรียน เป็นต้น

(4) ค่านิยม (Values) ค่านิยมคืออะไร หรือความหมายว่าอย่างไรนั้น นักวิชาการได้เสนอไว้หลายแนว นิพนธ์ คันธเสวี (2525: 17) เป็นคนหนึ่งที่ได้กล่าวว่า ค่านิยม เป็นความเชื่อของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ว่าสิ่งใดๆ นั้นดีมีคุณค่าแก่การนิยมยกย่อง อันทำให้บุคคลหรือกลุ่มนั้นอยากมี อยากเป็น หรืออยากทำสิ่งนั้น ๆ

สำหรับ เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ (2525: 34) ได้กล่าวว่า ค่านิยมคือความรู้สึก เชื่อถืออย่างมีเหตุผลและมั่นคงถาวร ในสิ่งที่เห็นว่ามีคุณค่าแก่ตนเองหรือสังคม จึงยอมรับ และปฏิบัติตาม

จากข้างต้นเราอาจกล่าวโดยภาพรวมได้ว่าค่านิยมเป็นสิ่งที่บอกบุคคลอย่างกว้างๆ ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา สิ่งใดเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต เมื่อบุคคลมองว่าสิ่งใดดีงามเหมาะสมก็จะนำมาปฏิบัติ นั่นก็คือค่านิยม เป็นเหมือนเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติอย่างกว้างๆ ให้แก่บุคคล ตัวอย่างเช่นบุคคลหนึ่งเชื่อว่าการรู้จักประหยัดเป็นสิ่งดี เป็นของดีก็

หมายความว่า การรู้จักประหยัดเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของบุคคลคนนั้น หรือที่เราพูดกันว่า คนหนุ่มสาวยุคปัจจุบันชื่อของใช้ที่มียี่ห้อมาจากต่างประเทศ เป็นต้น

4. ปัจจัยทางด้านทัศนคติ (Attitude) ทัศนคติเป็นเรื่องของความรู้สึกมีลักษณะ เป็นนามธรรม และเป็นตัวการสำคัญอันหนึ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เราอาจให้ความหมายอย่างสั้นๆ ได้ว่า ทัศนคติคือความรู้สึกที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ ทั้งทางด้านบวกหรือทางลบ ซึ่งสิ่งเร้านี้อาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ ตลอดจนสภาพการต่างๆ ในสังคม

เพื่อความเข้าใจคำว่าทัศนคติ เราจะต้องรู้ว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่มิใช่เป้าหมาย การประเมินเป้าหมายว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่ดีเป็นความรู้สึกของบุคคลที่จะต้องมีความมั่นคงถาวร คือเป็นความรู้สึกต่อสิ่งนั้นบ่อยๆ จนกระทั่งเป็นความรู้สึกที่มั่นคงถาวรพอประมาณสิ่งนั้นก็กลายเป็นทัศนคติ ตัวอย่างเช่น เราเข้าห้องพักติดกับเพื่อนนักศึกษา รู้สึกว่าทุกครั้งที่เขาเปิดวิทยุจะมีเสียงดังค่อนข้าง มากซึ่งเป็นความรู้สึก และเมื่ออยู่ไปหลายวันหลายสัปดาห์ ความรู้สึกนั้นก็มากขึ้นกลายเป็นทัศนคติ คืออาจจะชอบว่าเสียงดังฟังชัดดีหรืออาจจะไม่ชอบว่าเสียงดังรบกวนก็ได้ อีกประเด็นหนึ่งเราไปได้ยินบุคคลคนหนึ่งพูดว่า “พระสมณีย์ ประพฤติตนไม่น่านับถือเลย” นั้นหมายความว่าบุคคลผู้นั้นมีทัศนคติต่อพระว่าพระสมณีย์ ประพฤติตนไม่ดี เป็นต้น

ทัศนคติที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวบุคคลมาแต่เกิด แต่เกิดขึ้นจากบุคคล ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ในสังคมดังนั้นทัศนคติจึงเปลี่ยนแปลงได้แต่การเปลี่ยนแปลงมักยาก ดังนั้นจึงได้กล่าวว่าการที่บุคคลจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดโดยเฉพาะกับบุคคล ควรจะมีทัศนคติในทางบวกจะได้มองสังคมในแง่ดี แล้วการกระทำต่างๆ ที่ตามมา ก็จะเป็นดี เพราะทัศนคติ (ไม่ใช่พฤติกรรม) แต่จะเป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ดังตัวอย่างเรื่องเปิดวิทยุข้างต้นถ้าเกิดทัศนคติทางลบ นักศึกษาคนนั้นก็อาจจะไม่พูดคุยกับ นักศึกษาที่เปิดวิทยุดัง เพราะรู้สึกไม่ค่อยพอใจนั่นเอง

การศึกษาธรรมชาติของมนุษย์

มนุษย์ต้องอยู่ในสังคมและต้องมีการเกี่ยวข้องกัน การเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์จะช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ดีขึ้น และยังจะช่วยให้เราปฏิบัติตนต่อมนุษย์ด้วยกันเองได้อย่างเหมาะสม

แนวทศนะเกี่ยวกับความเชื่อธรรมชาติของมนุษย์

ผู้ที่ศึกษาธรรมชาติมนุษย์ เพื่อจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ จะต้องพิจารณาความเชื่อในเรื่องธรรมชาติมนุษย์ของบุคคลต่างๆโดยรอบคอบ และนำไปใช้ให้เหมาะสมต่อไป จึงขอเสนอแนะแนวทศนะเกี่ยวกับมนุษย์ดังนี้

1. ธรรมชาติมนุษย์ตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ผู้เสนอทฤษฎีนี้คือฟรอยด์ (Freud) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนเรามีลักษณะของความเป็นมนุษย์และสัตว์ผสมกันอยู่ นักจิตวิเคราะห์ในกลุ่มของฟรอยด์เน้นว่า ชีวิตของมนุษย์หล่อหลอมมาจากความต้องการทางร่างกาย แรงขับทางเพศ และสัญชาตญาณของความก้าวร้าว นักจิตวิเคราะห์กลุ่มนี้ มองมนุษย์ทั้งในแง่ของความเป็นสัตว์ และความเป็นมนุษย์อันประเสริฐ คนเรามีลักษณะเหมือนกับสัตว์ในแง่ของความต้องการอาหาร การขับถ่าย และความต้องการทางเพศ แต่คนแตกต่างไปจากสัตว์ในแง่ของความสามารถที่จะพัฒนาเทคนิคในการสื่อสาร ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งสามารถแยกตนไปจากเรื่องสัญชาตญาณ ดังนั้น ในแง่ของการวิเคราะห์ทางจิตมนุษย์ เราเป็นสัตว์ แต่มีบางสิ่งที่พัฒนาสูงขึ้นไปกว่าสัตว์ ข้อคิดเห็นของทฤษฎีนี้ก็คือ ถ้าจะยอมรับในความเป็นมนุษย์ ก็ไม่ควรปฏิเสธในความเป็นสัตว์ของเขาด้วย เพราะพื้นฐานของพฤติกรรม มีผลมาจากขบวนการจิตไร้สำนึก ซึ่งเกิดจากแรงจูงใจที่ไม่รู้ตัว (Unconscious Motivation) ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น ความปรารถนาอยากได้สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีติดตัวอยู่ในมนุษย์ทุกคน ตลอดถึงความเครียด ความกลัว อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยไม่รู้ตัว สิ่งนี้เองมีส่วนทำให้มนุษย์มีพฤติกรรม ที่แม้แต่ตนเองก็ไม่สามารถเข้าใจตนเองได้

พฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้น สามารถพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็น คือประเด็นแรกที่เกิดขึ้นในลักษณะธรรมชาติสามัญที่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างง่าย ๆ ส่วนอีกมุมหนึ่ง

เป็นความหมายในทางสัญลักษณ์ ซึ่งสืบเนื่องมาจากจิตไร้สำนึกและการกระตุ้นของสิ่งที่
เก็บบกซึ่งสามารถจะเข้าใจได้โดยการวิเคราะห์จิต (สุธีรพันธ์ กรลักษณะ, 2523: 64-65)

จากความรู้และความเข้าใจในแนวทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ของ فروยด์ น่าจะเป็น
ประโยชน์ในด้านมนุษยสัมพันธ์ ให้ตระหนักว่า ผู้ที่เราจะร่วมงานด้วย จะเป็นมนุษย์ที่มี
ความคาดหวังว่า จะเป็นผู้ที่มิได้มีเหตุผลมีหลักการมีความรับผิดชอบตามความหมายทั่วไปว่า
มนุษย์เป็นผู้มีจิตใจสูงแต่บางครั้งมนุษย์ก็แสดงออกซึ่งความไม่มีเหตุผลออกมาทั้งนี้เพราะ
มนุษย์มีสัญชาตญาณแห่งสัตว์ปะปนอยู่ในตัว เช่น ความก้าวร้าว เป็นต้น พึงยอมรับว่า
“พฤติกรรมย่อมมีสาเหตุ” เมื่อเราทราบดังกล่าวแล้ว เราก็ควรอดทนเพื่อหาสาเหตุต่อไป
บางครั้งอาจศึกษาถึงลึกลงไปถึงเบื้องหลังของเขาเพื่อที่จะได้เข้าใจเขา ความเข้าใจพฤติกรรม
ของเพื่อนร่วมงานยิ่งมากเท่าใด จะทำให้เรายอมรับเขามากเท่านั้น จะก่อให้เกิดสาย
สัมพันธ์อันแน่นแฟ้นที่ดำรงอยู่นานเท่านั้น มนุษย์เราจะต้องการยอมรับ
(Acceptance) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของผู้ร่วมงานเมื่อเราเข้าใจเขา และก็คงจะไม่แสดง
ปฏิกิริยาโต้ตอบในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่เขาได้แสดงออกมาเราก็ควรจะให้โอกาสเขา
เพราะบางครั้งตัวเขาเองก็ไม่ทราบว่าได้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างไรให้แก่ใคร
เพราะมันเกิดจากกระบวนการจิตใต้สำนึก (Unconscious) เพราะฉะนั้นแนวทัศนะของฟ
รอยด์เกี่ยวกับมนุษย์ จึงเป็นประโยชน์ในด้านมนุษยสัมพันธ์มากดังได้กล่าวแล้ว

2. ธรรมชาติมนุษย์ตามแนวทฤษฎีเอ็กซิสเทนเชียลลิซึม (Existentialism)

ทฤษฎีเอ็กซิสเทนเชียลลิซึม (Existentialism) นี้เชื่อว่ามนุษย์เรามีอิสรภาพที่จะ
แสวงหาความหมายให้กับชีวิตของตนเอง (Meaning of life) ซึ่งเป็นอิสระและเสรีภาพ
เฉพาะตัว ในการที่จะทำ ในการที่จะให้อะไรแก่ชีวิตได้บ้าง ซึ่งอาจเป็นการให้แก่ตนเอง
หรือสังคมได้ และเราจะรับอะไรได้บ้างในช่วงชีวิตของเราโดยถือว่าความสุขความทุกข์นั้น
ขึ้นอยู่กับตัวเราเองเราจะเลือกสิ่งใด (Choice) คือการที่เราจะเลือกที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งนั้น
อย่างอิสระ และเมื่อตัดสินใจเลือกแล้วเราจะต้องมีความรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อ
การกระทำและผลที่ตามมา

จากทฤษฎีนี้ น่าจะนำไปใช้ในด้านมนุษยสัมพันธ์คือ ให้เราตระหนักว่า ผู้ที่
ร่วมงานแต่ละคนนั้นต้องการที่จะหาความหมายต่อชีวิต ทำอย่างไรเราจะส่งเสริมให้เขาหา

ความหมายให้แก่ชีวิตของเขาสิ่งที่จะทำได้ก็คือ ส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จในกิจการงาน เพื่อเขาจะได้พบความหมายในชีวิตของเขา นอกจากนี้ถ้าหากว่าเราเป็นผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ถ้ามีโอกาสให้เขาแสวงหาความหมายของชีวิตในทางที่เหมาะสมกับตัวเขา ทั้งด้านความสามารถ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ทักษะ ก็จะทำให้เขามีความสุขและมีกำลังใจปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

3. ธรรมชาติมนุษย์ตามแนวทฤษฎีของรอเจอร์

รอเจอร์ (Carl R. Roger) เชื่อว่ามนุษย์เราโดยพื้นฐานแล้ว เป็นผู้ที่มีเหตุผลสามารถที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้ มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า มีความดี เชื่อถือและไว้วางใจได้ มนุษย์มีความเฉลียวฉลาดในการปรับตัว และต้องการความเป็นอิสระในการที่พัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า มนุษย์ทุกคนเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์ต่างๆรอบตัว ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ละคนมีประสบการณ์ของตนเองซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงไม่มีใครรู้จักโลกส่วนตัวของเขาได้ดีกว่าตัวของเขาเอง การที่จะรู้จักบุคคลให้ลึกซึ้งก็คือพยายามเข้าใจถึงโลกส่วนตัว และประสบการณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล

จากทฤษฎีนี้ ทำให้ได้ข้อคิดว่า ในฐานะที่จะเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ควรที่จะให้ความสนใจในความรู้สึกนึกคิดของผู้ร่วมงาน ยอมรับในศักดิ์ศรีของเพื่อนร่วมงานทุกคน ใช้ความใจเย็น เป็นกันเอง มีความจริงใจ และให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานที่มีปัญหาด้วยความเต็มใจ และร่วมรับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของเขา

สำหรับการเข้าใจความรู้สึกของผู้ร่วมงาน (Empathy) นี้ เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับผู้นำ หรือผู้ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน ซึ่งเราอาจจะให้ความหมายง่าย ๆ ว่าการเอาใจเขามาใส่ใจเราหมายถึงความสามารถที่จะทำตัวของเราให้รู้สึกเหมือนอยู่ในสภาพของผู้อื่นและรู้สึกเห็นใจต่อแรงจูงใจต่อทัศนคติของเขา ซึ่งบุคคลใดขาดการเอาใจใส่เขาจะเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงต่อการติดต่อสื่อสาร (โยธิน คันสนยุท, 2533)

จากธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่ได้ประมวลมาดังกล่าวก็คงพอที่จะทำให้เราเข้าใจมนุษย์โดยทั่วไปอย่างกว้างๆ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าว คงสะท้อนให้เห็นภาพของ

ตนเองดีขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดแนวคิดระหว่างตัวเองกับบุคคลอื่นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีทฤษฎี และหลักการอันใดกล่าวไว้บ้าง

4. ธรรมชาติมนุษย์ตามแนวทฤษฎีของมาสโลว์

ทฤษฎีนี้เรียกกันว่าทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ เพราะเป็นทฤษฎีที่เสนอความต้องการของมนุษย์ว่าต้องเรียงไปตามลำดับ มาสโลว์ (Maslow) มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ไฝ่ดี มีศักยภาพที่จะพัฒนาสังคมและตนเอง มุ่งที่จะพัฒนาให้สูงสุดในความสำเร็จและสร้างสรรค์ ทุกคนต้องการความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (Self-actualization) การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หมายถึงการประจักษ์แล้วในความสามารถของตน ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่จนสามารถทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ ดังนั้นมนุษย์จึงมีความต้องการซึ่งความต้องการจะเรียงลำดับ 5 ชั้น ตั้งแต่ชั้นต่ำสุดไปถึงชั้นสูงสุด เปรียบได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 Maslow's Hierarchy of Needs

ที่มา: McLeod, S. A. (2013) [9].

ความต้องการพื้นฐานจะอยู่ด้านล่าง และความต้องการระดับที่สูงขึ้นจะอยู่สูงขึ้นไปความต้องการเป็นลำดับแสดงให้เห็นพฤติกรรมของคนเรา ที่จะสนองความ

ต้องการเรียงตามลำดับเช่นกัน กล่าวคือบุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองขั้นแรกเสียก่อน จึงจะเกิดแรงจูงใจไปสู่ขั้นที่สองที่สูงขึ้นถัดไปเป็นดังนี้จนกระทั่งถึงความต้องการสูงสุด

ความต้องการที่เป็นพื้นฐานแรกสุดเป็นความต้องการทางสรีรวิทยาซึ่งก่อให้เกิดแรงขับพื้นฐานต่างๆ เช่น ความต้องการน้ำ อากาศ พักผ่อน อาหาร ความต้องการทางเพศ เป็นต้น ในการที่จะเคลื่อนไปสู่ลำดับขั้นต่อไปบุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นนี้ก่อน ความต้องการขั้นต่อไปก็คือ ความต้องการด้านสรีรวิทยารวมกับความต้องการด้านความปลอดภัยเราเรียกกันว่า ความต้องการระดับต่ำ

เมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการสนองตอบแล้ว คนเราก็จะมีแรงจูงใจไปสู่ความต้องการขั้นสูงซึ่งประกอบไปด้วยความต้องการด้านความรัก และความเป็นเจ้าของ ความต้องการเกียรติยศ (Esteem) และความต้องการที่จะใช้ศักยภาพสูงสุดของตน (Self-Actualization)

ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ รวมทั้งความต้องการที่จะได้รับ และให้ความรักแก่คนอื่นและความต้องการที่จะเป็นสมาชิกที่มีส่วนร่วมในกลุ่มและสังคม หลังจากความต้องการขั้นนี้ได้รับการตอบสนอง ก็จะเกิดแรงจูงใจไปสู่ความต้องการเกียรติยศ (Esteem) ในความคิดของมาสโลว์ความต้องการเกียรติยศเป็นความสัมพันธ์กับความต้องการที่จะพัฒนาความรู้สึกในคุณค่าของตนเองโดยการรู้ว่าคนอื่นๆ ก็ตระหนักในความสามารถและคุณค่าของตน

หลังจากความต้องการทั้ง 4 ขั้นได้รับการตอบสนองแล้วบุคคลก็จะมีแรงจูงใจมุ่งไปสู่ความต้องการขั้นสูงสุด คือขั้นความต้องการเข้าถึงศักยภาพแห่งตน ในการอธิบายครั้งแรกมาสโลว์ได้ยกตัวอย่างบุคคลที่มีชื่อเสียง 2-3 คน ได้แก่ ประธานาธิบดีรูสเวลท์ (Fleamor Roosevelt) ประธานาธิบดีลินคอล์น (Lincoln) และ ไอน์สไตน์ (Estein) ที่เข้าถึงขั้นสูงสุด ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีบุคคลจำนวนน้อยมากที่มีความต้องการเข้าสู่ขั้นสูงสุด อย่างไรก็ตามมิใช่บุคคลที่มีชื่อเสียงเท่านั้นที่เข้าสู่ขั้นสูงสุดได้ บุคคลธรรมดาเช่น พ่อแม่ที่มีทักษะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างดีเลิศ ซึ่งทำให้ลูกๆ และครอบครัวประสบความสำเร็จ และครู-อาจารย์ที่ตั้งใจพรัสอนนักเรียนให้เกิดการพัฒนาสูงสุดในชีวิตปีแล้วปีเล่า จิตรกรผู้หนึ่งซึ่งใช้ศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลงานให้กับมวลมนุษยชาติ พระภิกษุ

สงฆ์ที่มุ่งปฏิบัติเพื่อแสวงหาสัจธรรม เพื่อสั่งสอนมนุษย์ บุคคลเหล่านี้จัดได้ว่ามีความต้องการขั้นสูงสุด สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าเขาเหล่านั้นมีความสุขสบายใจ สุขใจกับวิถีชีวิตของตน และพอใจที่ได้ใช้สติปัญญาความสามารถอย่างสมบูรณ์หรือกล่าวได้อย่างหนึ่งว่า ผู้ถึงขั้นความต้องการสูงสุดจะลดการต่อสู้ความทะยานอยากต่างๆลง และมีความสุขพอใจกับสภาวะปัจจุบันที่ได้กระทำกิจการอยู่

ลักษณะพื้นฐานและความแตกต่างของมนุษย์

(ก) ลักษณะพื้นฐานของมนุษย์

การเข้าใจพื้นฐานของคนนั้นเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลและของตนได้มากขึ้น ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงพื้นฐานของคนใน 3 ประการ ต่อไปนี้

1. สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน มนุษย์เราจะแตกต่างกันเพราะของสองสิ่ง คือ พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม คือ 1) พันธุกรรม เป็นมรดกชีวิตที่ติดมาจากพ่อแม่ ติดมาทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ คนที่เกิดมาจึงแตกต่างกันทั้งร่างกายและจิตใจ และ 2) สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึงสิ่งเร้าหรือสภาพต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล ทำให้คนๆ นั้นมีลักษณะหรือการกระทำใดๆ ออกมาได้ นับได้ว่าเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพันธุกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือสิ่งแวดล้อมในครรภ์ มารดาและสิ่งแวดล้อมนอกครรภ์มารดา

2. สิ่งเหมือนกันของมนุษย์ แม้มนุษย์จะมีความแตกต่างกันเพราะสาเหตุจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่มีบางอย่างที่มนุษย์ทุกคนมีเหมือนกัน ซึ่งเราเรียกว่า “สามัญนัยของมนุษย์” ถ้าเรารู้สามัญนัยของมนุษย์มากเท่าใด เราก็มีโอกาสปกครองคนและคบหาสมาคมกันได้ดีเท่านั้น

3. หลักความต้องการของมนุษย์ คนเราเกิดมาต้องการอะไรถ้ามีผู้ตั้งคำถามนี้แก่เราคิดว่าคงจะได้รับคำตอบที่หลากหลายต่างกันไป เพราะคนเรามีความต้องการสิ่งต่างๆ มากมาย ซึ่ง Maslow ได้คิดค้นทฤษฎีการจูงใจขึ้น (A Theory of Human Motivation) โดยมีสมมติฐานอันเป็นสาระสำคัญ 3 ประการ คือ 1) トラバใดที่มนุษย์ยังมี

ชีวิตอยู่ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด 2) ความต้องการของมนุษย์ที่ได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะไม่เป็นการจูงใจให้มนุษย์มีความต้องการโดยแสดงพฤติกรรม เช่นนั้นออกมาอีกแต่ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ย่อมมีอิทธิพลจูงใจต่อพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ความต้องการของมนุษย์จะมีลักษณะจากต่ำไปหาสูงตามลำดับซึ่งเรียกว่าลำดับขั้นความต้องการ (Hierachy of Needs) โดยมี 5 ระดับ คือ (1) ความต้องการทางสรีระพื้นฐาน (Basic Physchological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของร่างกายเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ เป็นต้น (2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and Security Needs) เมื่อความต้องการของร่างกายได้รับการบำบัดแล้ว ความต้องการของคนยังมีความต้องการในเรื่องการมีสุขภาพที่ดีความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งของตัวเอง ครอบครัว ญาติพี่น้อง (3) ความต้องการคบหาสมาคมกับผู้อื่นและมีพวกพ้อง (Social and Affiliative Needs) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มพวก เพื่อป้องกันอันตรายจากสิ่งต่างๆ ในอดีตและได้พัฒนาจนกระทั่งเป็นการติดต่อสัมพันธ์ในรูปแบบปัจจุบัน (4) ความต้องการมีศักดิ์ศรีได้รับการยกย่องจากคนอื่นและมีสถานภาพ (Needs for Self-Esteem and Status) ความต้องการขั้นนี้คือ ความต้องการที่จะให้คนอื่นยอมรับนับถือมีความภาคภูมิใจในตนเอง มีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจและมีสถานภาพเป็นที่ยอมรับในสังคม และ (5) ความต้องการจะมีสัจจะแห่งตนหรือทำให้ชีวิตมีความหมาย (Needs for Self-realization and Fulfillment) ความต้องการขั้นนี้เป็นความต้องการขั้นสูงสุดเป็นความต้องการที่บุคคลตระหนักถึงศักยภาพแห่งตนจากการที่มีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าเสมอ และมีโอกาสที่จะสร้างสรรค์ความคิดให้กว้างขวางออกไป

(ข) ความแตกต่างของมนุษย์

มนุษย์เราทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้มองดูเผินๆ แล้วจะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกัน แต่ถ้ามองดูอย่างพิถีพิถระห์แล้วจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันหลายอย่าง ซึ่งเราพอจะแบ่งความแตกต่างของมนุษย์ไว้ 6 ลักษณะ ดังนี้

1. ความแตกต่างทางด้านร่างกาย มนุษย์ทุกคนมีรูปร่างลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันทั้งหมด เช่น สีผิวต่างกัน ความสูงต่างกัน หรือลักษณะของ ตา จมูก สีผมแตกต่างกันออกไป

2. ความแตกต่างทางด้านสติปัญญา ทำให้จึงมีคนสอบได้ที่ 1 และมีคนสอบได้ที่สุดท้าย สิ่งนี้เป็นคำตอบอย่างดีสำหรับความแตกต่างทางสติปัญญา นอกจากนี้ยังหมายความว่าไปถึงปริญญาโทหรือปริญญาตรีในการแก้ปัญหาต่างๆของมนุษย์ ซึ่งมีความรวดเร็วหรือเชิงซ้ำแตกต่างกันไป

3. ความแตกต่างทางด้านอารมณ์ อารมณ์ของมนุษย์นั้นเราไม่สามารถที่จะกำหนดไว้ว่าเวลาใดจะให้เรามีอารมณ์เช่นใด อารมณ์ของคนเราย่อมแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เขาได้ประสบ เช่น เมื่อต้องประสบกับปัญหาในการปฏิบัติงาน

4. ความแตกต่างทางด้านจิตใจ จิตใจของมนุษย์แต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมากมาย บางคนเป็นคนมีจิตใจสะอาดงดงามเพราะได้รับการอบรมสั่งสอนมาดี บางคนถูกสภาพแวดล้อมหล่อหลอมทำให้เป็นคนที่มีจิตใจหยาบกระด้าง บางคนมีจิตใจเหี้ยมโหดจากสัญชาตญาณของเขาเอง

5. ความแตกต่างทางด้านความคิด ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ นั้น คนเราอาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปอาจจะเห็นไปในทิศทางเดียวกันหรือขัดแย้งกันนั้นขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของแต่ละคนซึ่งมีความหลากหลายไม่เหมือนกัน

6. ความแตกต่างทางด้านสังคม ในแต่ละสังคมมนุษย์มีการแบ่งชั้นระหว่างกันมานาน นอกจากนี้สภาพความเป็นอยู่ในสังคมยังทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำกัน เช่น สังคมข้าราชการ สังคมกรรมกร เป็นต้น

ในความแตกต่างของมนุษย์จึงได้มีความพยายามในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ และในการพัฒนาเหล่านั้นได้ส่งผลเป็นการเรียนรู้พฤติกรรมดังปรากฏในงานของ ชู ตา จิตพิทักษ์ (2541: 33-37) ในเรื่อง วัฒนธรรมกับพฤติกรรมมนุษย์ เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน และในความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยมีเป้าหมายเป็นพฤติกรรมในเชิงสังคม พฤติกรรมในเชิงศาสนา และพฤติกรรมในงาน ดังกรณีการเสริมประสิทธิภาพขององค์กรในการทำงานของตำรวจ ดังปรากฏในงาน “ผลกระทบจากการจัดการของ

สมรรถนะและพฤติกรรมองค์กรต่อประสิทธิผลในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง” (ประยุทธ์ สวัสดิ์เรียวกุล และ วิศิษฐ์ แตนโพธิ์, 2562) หรือในงานวิจัยเรื่อง Education Management for Unity and Peace in ASEAN Community from Research into Practice การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพและสันติภาพในประชาคมอาเซียน: จากการวิจัยสู่การปฏิบัติ (Phra Theppavaramethi and Lampong Klomkul (2019) ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในประชาคมอาเซียนและเพื่อการอยู่ร่วมกันกับสมาชิกในสังคม ดังนั้นกลไกการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์จึงต้องมีกรอบ แนวทางและวิธีการที่ชัดเจนเพื่อประกอบสร้างความเหมือนให้เป็นความเหมือนที่เป็นประโยชน์ และความแตกต่างที่สร้างสรรค์ ซึ่งจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนมีพลังและเป็นพลวัตให้เกิดขึ้นในสังคมไทย และส่งต่อเป็นเอกภาพ และการอยู่ร่วมกันภายใต้วิถีแห่งประชาคมอาเซียนต่อไปได้

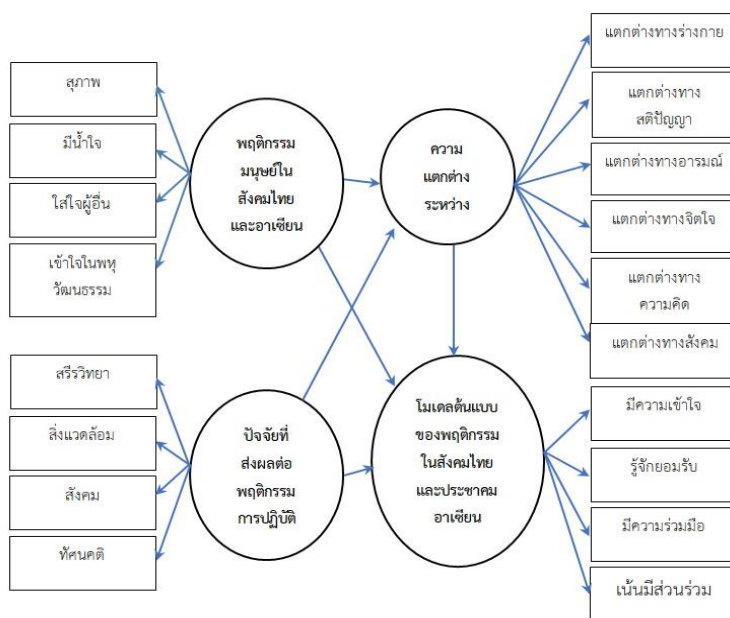
พฤติกรรมมนุษย์ในสังคมไทยและประชาคมอาเซียน

การพูดถึงพฤติกรรมมีเป้าหมายเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมสากล จริยธรรมสากล เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและชุมชน ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรม มีเป้าหมายเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่พึงประสงค์ตามกรอบของมารยาท จริยธรรม ศาสนา กฎหมายบ้านเมืองดังกรณีประเทศไทย ประเทศอาเซียน ก็จะมีเกณฑ์ทางศาสนาเป็นเครื่องกำกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยศาสนาหลัก ๆ ใหญ่ เช่น พุทธศาสนาในประเทศลาว กัมพูชา พม่า ไทย และเวียดนาม ลิงคโปร์ เป็นต้น ส่วนจะเป็นนิกายใด อย่างไรก็เป็นไปตามเงื่อนไขของแต่ละประเทศ ในส่วนของศาสนาอิสลาม เช่นในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และบรูไน ส่วนคริสต์ศาสนาจะเป็นเกณฑ์ในการควบคุมศีลธรรมพฤติกรรมทางสังคมในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่นับถือคริสต์ศาสนามากที่สุดของโลก ในส่วนกฎหมายทุกประเทศทั้งประเทศไทย และกลุ่มประเทศอาเซียนก็จะมีกฎหมายของตัวเองตามกรอบและเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งบางประเทศอาจมีกฎหมายศาสนาดังปรากฏในประเทศบรูไน (ลำพอง กลมกุล, 2561)

หรือเขตพื้นที่พิเศษในประเทศอินโดนีเซียอย่างอาเจ๊ะ เป็นต้น ดังนั้นกรอบสาระสำคัญของ ความพฤติกรรมคือศึกษาลักษณะทั่วไปของพฤติกรรม ธรรมชาติของพฤติกรรมแล้วหลังจากนั้นออกแบบพฤติกรรม หรือเกณฑ์ในการกำหนดพฤติกรรมทั้งในเชิงสังคม วัฒนธรรม ศาสนา การเมือง และกฎหมาย เป็นต้น ในส่วนการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์เป็นไปตาม ศาสตร์ของแต่ละสาขา ทั้งในส่วนขององค์ความรู้ตามอันเป็นพฤติกรรมในศาสตร์นั้น ๆ หรือการส่งเสริมพัฒนาการให้เป็นทุนมนุษย์ในศาสตร์นั้น

ในการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์เพื่อเป็นทุนมนุษย์ในอาเซียนนั้นปรากฏในงานวิจัย การพยาบาลข้ามวัฒนธรรมกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (จินตนา อาจสันเทียะ และสายสมร เฉลยกิตติ, 2559: 10-16) ในงานวิจัยเรื่อง ข้อตกลงยอมรับร่วมของ อาเซียนด้านการบริการวิชาชีพวิศวกรรม: การรู้ข้อมูล และสภาพความพร้อมของวิศวกรไทย กลุ่มหนึ่ง (วัชรพงศ์ ติวังษ์ และณรงค์ เหลืองบุตรนาถ, 2012: 24-31) ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้ เกี่ยวกับอาหารไทย สำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (อนุชา เพียรชนะ, 2561: 232-253) ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการ บริหารองค์กร เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (บุษกร วัฒนบุตร, 2015) หรือในบทความ เรื่อง “ Understanding Southeast Asia’s Emerging Middle Class ” (Florian Hoppe and Aadarsh Baijal, 2019) ในงานเรื่อง The Evolution and Limitations of ASEAN Identity (Amitav Acharya, 2017) ที่ศึกษาอัตลักษณ์หรือพฤติกรรมมนุษย์ใน อาเซียนด้วย หรือในงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียนในกลุ่ม ประเทศ CLMV สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระเทพพรเมธี และ ลำพอง กลมกุล, 2562) หรือในเอกสารเผยแพร่ของ ASEAN Secretariat (2009) ใน เรื่อง ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint ที่ให้แบบข้อมูลพิมพ์เกี่ยวกับ สังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาเซียนเพื่อเรียนรู้ เข้าใจ และนำไปสู่ออกแบบเพื่อ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในเชิงสังคมร่วมกันในสังคมไทยและ อาเซียนต่อไป ดังนั้นจากภาพรวมของงานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่ ปรับเปลี่ยนได้ และในสังคมไทยและอาเซียนซึ่งมีลักษณะร่วมและต่าง (1) นี้เองด้วย

พฤติกรรมมนุษย์ความสุภาพ ความมีน้ำใจ ความใส่ใจผู้อื่น ความเข้าใจพุทธวัฒนธรรม ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ เป็นลักษณะร่วมในความเป็นอาเซียนหรือจริยธรรมสากล (2) ความแตกต่างของมนุษย์ทั้งในประเทศไทยและเขียนลักษณะทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ ความคิด สังคม และความเข้าใจบริบทที่เหมือนหรือแตกต่าง (3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสรีรวิทยา สิ่งแวดล้อม สังคม และทัศนคติ และจากภาพรวมความเหมือนและความแตกต่าง จึงส่งต่อไปเป็นโมเดลต้นแบบ (4) พฤติกรรมมนุษย์ในสังคมไทยและประชาคมอาเซียน หรือสิ่งที่ เป็นแนวทางคาดหวังในเชิงจริยธรรม สังคม วัฒนธรรม และศาสนา เช่น การมีความเข้าใจ รู้จักยอมรับในวิถีของความแตกต่างจนกลายเป็นความเข้าใจซึ่งกันและกัน การสร้างพฤติกรรมความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ภายใต้บริบทของสังคมไทยและอาเซียนได้จะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ศาสนา และกฎหมายบ้านเมืองอันเป็นองค์ประกอบรวม ซึ่งจำแนกเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 โมเดลต้นแบบของพฤติกรรมในสังคมไทยและประชาคมอาเซียน

บทสรุป

ในการศึกษาเรื่องพฤติกรรมมนุษย์จำเป็นต้องทำความเข้าใจความรู้พื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งจะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายด้านได้แก่ ด้านจิตวิทยา (Psychology) โดยพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่อาจมีผลกระทบต่อสติปัญญาและการพัฒนาการของมนุษย์ ด้านสังคมวิทยา (Sociology) ศึกษาถึงสถาบันต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคม อาทิเช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ด้านมานุษยวิทยา (Anthropology) ศึกษาในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การปกครอง ศาสนา ความเชื่อ และอื่น ๆ ที่จะมีส่วนต่อพฤติกรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนเป็นผลมาจากอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสรีรวิทยา ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านทัศนคติจิตวิทยา ซึ่งปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้น การจะศึกษาให้เข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์อย่างลึกซึ้งนั้นจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องของปัจจัยพื้นฐานทางด้านต่างๆของมนุษย์ ให้ละเอียดรอบคอบ เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงพฤติกรรมทั้งของตนเอง ของผู้อื่นและของสังคมรอบข้างมากขึ้น อันจะส่งผลให้สามารถเข้าใจในพฤติกรรม สามารถควบคุมพฤติกรรมและปรับปรุงพฤติกรรมต่างๆที่ไม่เหมาะสมให้ดียิ่งขึ้น มนุษย์ต้องอยู่ในสังคมและต้องมีการเกี่ยวข้องกันการเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์และลักษณะพื้นฐานของมนุษย์จะช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ดีขึ้น และยังคงช่วยให้เราได้ปฏิบัติตนต่อมนุษย์ด้วยกันเองได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์. (2525). *ค่านิยม ค่านิยมไทย*. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

- จินตนา อาจสันเทียะ และสายสมร เฉลยกิตติ. (2559). การพยาบาลข้ามวัฒนธรรมกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสารพยาบาลทหารบก*. 17(1): 10-16.
- ชูดา จิตพิทักษ์. (2541). วัฒนธรรมกับพฤติกรรมมนุษย์. *วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 11 (1): 33-37.
- ถวิล ธาราโกชน และศรัณย์ ดำริสุข. (2544). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน*. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์.
- นิพนธ์ คันธเสวี. (2525). “ค่านิยม” ค่านิยมไทย. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- บุษกร วัฒนบุตร. (2015). การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการบริหารองค์กร เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*. 6(1): 24-36.
- ประยุทธ์ สวัสดิ์เรียวกุล และวิศิษฐ์ แดนโพธิ์. (2562). ผลกระทบจากการจัดการของสมรรถนะและพฤติกรรมองค์กรต่อประสิทธิผลในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 6 (2): 293-310.
- พระเทพพรเมธี และลำพอง กลมกุล. (2562). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียนในกลุ่มประเทศ CLMV สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช).
- โยธิน ศันสนยุทธ. (2533). *จิตวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์.
- ลำพอง กลมกุล. (2561). พหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกันของคนจีนและมลายู:กรณีศึกษาประเทศบรูไน. *วารสารโพธิ์วิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 2(2): 76-90.
- วัชรพงศ์ ติวังษ์ และณรงค์ เหลืองบุตรนาค. (2012). ข้อตกลงยอมรับร่วมของอาเซียนด้านการบริการวิชาชีพวิศวกรรม: การรู้ข้อมูล และสภาพความพร้อมของวิศวกรไทยกลุ่มหนึ่ง. *วิศวกรรมสารฉบับวิจัยและพัฒนา*. 23 (3): 24-31.

- สร้อยตระกูล อรรถมานะ. (2542). *พฤติกรรมองค์การ ทฤษฎีและการประยุกต์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธีรพันธ์ กรลักษณ์ และคณะ. (2523). *การให้คำปรึกษา: จิตวิทยาพื้นฐานเพื่อการแนะแนว*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย.
- สุเมธ เดียววิศเรศ. (2522). *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- อนุชา เพียรชนะ. (2561). การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวการเรียนรู้ เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับ การรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 14 (1): 232-253.
- อุทัย หิรัญโต. (2523). *หลักการบริหารบุคคล*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ASEAN Secretariat. (2009). *ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint*. Jakarta : ASEAN Secretariat. Retrieved on June 1, 2020. From <https://asean.org/wp-content/uploads/archive/5187-19.pdf>
- Amitav Acharya. (2017). *The Evolution and Limitations of ASEAN Identity*. Retrieved on June 1, 2020. From https://www.eria.org/ASEAN_at_50_4A.2_Acharya_final.pdf
- Florian Hoppe and Aadarsh Baijal. (2019). *Understanding Southeast Asia's Emerging Middle Class*. Retrieved June 1, 2020. From <https://www.bain.com/insights/understanding-southeast-asias-emerging-middle-class/>
- Kagan, J. and Segal, J. (1992). *Psychology an Introduction*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- McLeod, S. A. (2013). *Maslow's Hierarchy of Needs*. Retrieved on 29th May 2020, from <http://www.simplypsychology.org/maslow.html>

Phra Theppavaramethi and Lampong Klomkul. (2019). *Education Management for Unity and Peace in ASEAN Community: from Research into Practice*. ASEAN Studies Centre: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อรองรับ AEC: กรณีศึกษาอำเภอ
อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
Management for Ecotourism for AEC: A Case Study of
Amphawa District, Samut Songkhram Province

เกวลี บุญเทียน*

Keawalee Boonthien

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นทัศนะของผู้เขียนที่เสนอการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อรองรับ AEC ของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อรองรับ AEC และเพื่อพัฒนาไปสู่การแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระดับสากล อำเภออัมพวาถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอีกที่หนึ่งของประเทศไทย ที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันตลาดท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในบริเวณอำเภออัมพวาเป็นจำนวนมาก และจากสถิติพบว่า ปี 2561 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในจังหวัด จำนวน 1,913,844 คน และปี 2562 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อำเภออัมพวา จำนวน 2,039,073 จากสถิติมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากหน่วยงานและผู้ประกอบการต่างๆ ในพื้นที่ ได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอาเซียนซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559 – 2568 ที่มี

* อาจารย์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยามบริหารธุรกิจนนทบุรี SBAC

วิสัยทัศน์และเป้าหมายครอบคลุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยมุ่งเน้นพัฒนา
ศักยภาพด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, อำเภออัมพวา, AEC

Abstract

This article is the author's view to propose ecotourism management to support the AEC of Amphawa district, Samut Songkhram Province which comprises of ecotourism and community tourism development as well as to develop the capacity to compete in the international tourism industry. Amphawa district is considered as another cultural heritage in Thailand that can develop the competitiveness towards the tourism market. Nowadays, there are a lot of tourists traveling in Amphawa district according to the statistics in 2018, there were 1,913,844 tourists entering to the province and in 2019 there were 2,039,073 tourists in the Amphawa area. The agencies and operators in Amphawa have been continuously promoted as well as tourism development through the cooperation from both public and private sectors to support ASEAN tourism in relevance with the ASEAN Tourism Strategic Plan 2016 – 2025 which has the vision and goals covering sustainable tourism development and focus on developing the potential of the tourism industry to be efficiency.

Keywords: Ecotourism Management, Amphawa district, AEC

1. บทนำ

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของโลกและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย การท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตจนกลายเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศอย่างรวดเร็ว การจัดอันดับความสำคัญด้านการพัฒนาใน

หลายประเทศนั้นการท่องเที่ยวจัดว่ามีความสำคัญอยู่ในระดับต้นๆ จากข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวไทย ซึ่งในรอบทศวรรษที่ผ่านมา รายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ในลำดับที่ 1 หรือ 2 มาโดยตลอด เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการส่งออกสินค้าอื่นๆ เป็นที่ตระหนักดีว่าการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้เป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่แสดงบทบาทเด่นชัดในตลอดสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้ย่อมมาจากพลังของฟันเฟืองหรือพลังขับเคลื่อนจากภาคส่วนต่างๆ ที่ช่วยกันผลักดันให้อุตสาหกรรมนี้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้งและแสดงบทบาทในการเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อันนำไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ การกระจายรายได้ และการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องมากมายหลายร้อยสาขา ซึ่งเป็นการสร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชนและประเทศชาติอย่างเอนกอนันต์และนำไปสู่ความสำเร็จในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560, ออนไลน์)

ในอดีตอำเภออัมพวา ถือเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม ต่อมาทางเทศบาลตำบลอัมพวา โดยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในท้องถิ่น ได้ฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำ ซึ่งในปัจจุบันจะหาดูได้ยากให้สืบทอดตลอดไปโดยใช้ชื่อว่า "ตลาดน้ำยามเย็น" โดยทั่วไปมักจะจัดขึ้นในเวลากลางวัน แต่ตลาดน้ำยามเย็นที่อัมพวาแห่งนี้ จะจัดขึ้นในช่วงเวลาเย็นเรื่อยไปจนถึงเวลาพลบค่ำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทย ที่จัดในลักษณะเช่นนี้ในตอนเย็นชาวบ้านจะเริ่มทยอยพายเรือนำสินค้าหลากหลายชนิด เช่น อาหาร ผลไม้ พืชผัก ขนม ของกินของใช้ มาขายให้กับนักท่องเที่ยวหรือคนในท้องถิ่นที่สัญจรไปมาที่ตลาดอัมพวาทำให้ ได้สัมผัสกับธรรมชาติของชีวิตของชุมชนริมน้ำ ซึ่งเป็นที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจนักท่องเที่ยวได้อีก คือ การล่องเรือชมไปตามแม่น้ำลำคลอง ล่องเรือทำบุญไหว้พระตามวัดดังต่างๆ ในอำเภออัมพวา ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับธรรมชาติและวิถีชีวิตมากขึ้น (สุทธิ ชิตชอบ, 2548, 20)

ดังนั้น บทความนี้นำเสนอในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน เพื่อทำความเข้าใจการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

เพื่อรองรับ AEC และนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปปรับใช้เป็นแนวทางประกอบการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อรองรับ AEC ในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามอย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ผู้ท่องเที่ยวต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งชื่นชม ศึกษา เรียนรู้และเพลิดเพลินกับทัศนียภาพ ตลอดจนวัฒนธรรม วิถีชีวิต ระบบนิเวศน์ที่ปรากฏอยู่ในแหล่งธรรมชาตินั้น นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนมากจะเดินทางเป็นกลุ่มเข้าไปสัมผัสกับความงามของธรรมชาติ วัฒนธรรมและผู้คนที่ท้องถิ่น ซึ่งมักจะใช้เวลาอยู่ในสถานที่ต่างๆ ครั้งละหลายวัน (กรมป่าไม้, 2548) การท่องเที่ยวจะสามารถมองได้ 2 ด้านประกอบด้วย

1) การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบของนักท่องเที่ยวประสานผลประโยชน์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับทรัพยากรและชุมชนที่อาศัยอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกันจะต้องคำนึงถึงผลสำคัญที่ควรจะได้จากการท่องเที่ยวนั้นคือ ประสพการณ์ในการเดินทางที่เป็นคุณค่าต่อนักท่องเที่ยวนั้นๆ และสิ่งแวดล้อมในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆไม่เสื่อมโทรมลง ซึ่งแนวคิดนี้ มักเป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง ที่จะคงความสมดุลระหว่างรายได้ของชุมชนท้องถิ่น และประสพการณ์อันดีที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ รูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (History Tourism) หรือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นต้น

2) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงคุณค่าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ทำลายหรือส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา การท่องเที่ยวลักษณะนี้ จึงมักเป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ไม่ทำลายแต่ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและให้ชุมชนได้ประโยชน์ ในขณะที่นักท่องเที่ยว

จะได้เรียนรู้ธรรมชาติและเห็นถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ โดยการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าว โดยส่วนมากจะมอบการบริหารจัดการให้กับชุมชน (Community Base Eco-Tourism) เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมโดยเฉพาะชุมชนที่มีความพร้อม ทั้งนี้ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ทั้งในแง่ของเม็ดเงิน เครื่องมือในการพัฒนา รวมทั้งความภาคภูมิใจของคนในชุมชนเอง ส่วนในด้านของนักท่องเที่ยวก็จะได้สัมผัสกับธรรมชาติและได้รับประสบการณ์ทางธรรมชาติอย่างแท้จริง ภายใต้รูปแบบการบริการที่เหมาะสม ซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน ตัวอย่างของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การพักแรมร่วมกับชุมชน การเดินพักค้างแรมในป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ การดำน้ำ ปีนเขา ล่องแพ ซึ่งจักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวดูพิธีกรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวบ้านท้องถิ่น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงหมายถึง การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมอัน ได้แก่ วัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ (Gulick, L., & Lydall, U, 1973, 47-88)

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบหนึ่งที่มีคุณค่าและรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เช่น วัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่มีกมอบการจัดการและการพัฒนาให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าของวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน

จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) อย่างเต็มรูปแบบในปีพ.ศ. 2558 ประเทศในกลุ่มอาเซียนต่างตระหนักถึงบทบาทสำคัญของภาคบริการและอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเป็นการพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้งนี้ อาเซียนจึงได้ตั้งเป้าหมายในการเปิดเสรีในด้านการค้าบริการซึ่งการท่องเที่ยวก็จัดรวมอยู่ในหมวดหมู่นี้ มีการจัดทำแผนงานรวมไปถึงข้อตกลงต่างๆ ดังเช่น การจัดแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559 – 2568 โดยเป็นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน

ที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการสร้างความเติบโตอย่างมีส่วนร่วมและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งกำหนดแนวทางเชิงยุทธศาสตร์เพื่อรับมือกับความท้าทายรอบด้าน อาทิเช่น การทำการตลาดจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวร่วมกัน (Single Destination Market) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนามาตรฐานคุณภาพ ความปลอดภัยและการรักษาความปลอดภัย การส่งเสริมการลงทุน การส่งเสริมการค้ามาคมและความเชื่อมโยง การให้ชุมชนมีส่วนร่วม รวมไปถึง การอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาภูมิภาคอาเซียนให้เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีความสามารถในการแข่งขัน ยั่งยืน และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมโดยปราศจากอุปสรรคทางสังคมและเศรษฐกิจ มีการจัดบริหารจัดการแบบบูรณาการ ภายใต้วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอาเซียนที่ตั้งเป้าหมายไว้ว่า “ภายในปี พ.ศ. 2568 ภูมิภาคอาเซียนจะเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และมีความหลากหลาย ภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความยั่งยืน ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและมีความสมดุล และสามารถส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนชาวอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558, ค)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศ จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลกำหนดให้ปี พ.ศ. 2558 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยววิถีไทย และมีนโยบายในการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีการรับรู้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งผลักดันประเด็นด้านการท่องเที่ยวให้เป็นวาระแห่งชาติ มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความเข้าใจความเป็นไทยและการรับรู้ความงดงามที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557) ซึ่งจากแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559-2568 นั้น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558, 12-13) ประกอบด้วย

1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

แม้ว่าอาเซียนจะมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อลดปัญหาความยากจนในภูมิภาค ตั้งแต่ปีพ.ศ.2556 เป็นต้นมา แต่ความแตกต่างของรายได้ระหว่างประชาชนในชนบทและในเมืองยังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างอุตสาหกรรมบริการต่างๆแล้วจะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการลดปัญหาความยากจนของภูมิภาค เนื่องจากพื้นที่สำคัญสำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวส่วนมากอยู่ในชนบท รัฐจึงควรสนับสนุนพัฒนาให้ประชาชนในชนบทได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ตัวอย่างเช่น การที่ชุมชนเป็นผู้ให้บริการที่พัก สร้างโฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติในบริเวณชุมชน มีมัคคุเทศน์ซึ่งเป็นคนในชุมชนนั้นบรรยายประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น หรือการให้ชุมชนมีส่วนร่วมทางอ้อม เช่น การผลิตสินค้าท้องถิ่น การปลูกพืชผักผลไม้ที่มีในชุมชนเพื่อส่งเป็นวัตถุดิบให้แก่ร้านค้าหรือร้านอาหาร เป็นต้น โดยรัฐทำหน้าที่คอยเป็นผู้สนับสนุน ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเหล่านี้ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง สิ่งเหล่านี้จะเป็นการสร้างโอกาส สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในชุมชนชนบทและชุมชนที่อยู่ห่างไกลได้

2) การรักษาความปลอดภัยและการคุ้มครองสถานที่ท่องเที่ยว

ความปลอดภัย เป็นสิ่งแรกที่นักท่องเที่ยวพิจารณาก่อนออกเดินทางไปที่เที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ความปลอดภัยและการรักษาความปลอดภัยจึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ รวมทั้งเป็นปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังนั้น ภาครัฐควรกำหนดให้มีมาตรการด้านความปลอดภัยและควบคุมดูแลอย่างเคร่งครัด ทั้งในเรื่องของการเดินทาง ที่พัก บริการนำเที่ยว รวมไปถึง ความปลอดภัยจากอาชญากรรม ผู้ก่อการร้ายและการเผชิญหน้าด้วยอาวุธ แม้ว่าแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนจะมีนโยบายรักษาความปลอดภัยในการท่องเที่ยวของตนอยู่แล้ว แต่นโยบายที่แต่ละประเทศใช้ขาดความสอดคล้องและขาดแนวทางที่ชัดเจนซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาให้ภูมิภาค

อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวในระดับโลกได้ ดังนั้น แต่ละประเทศในอาเซียนจึงควรร่วมมือกับองค์กรระดับภูมิภาคและระดับชาติในการจัดเตรียมและใช้นโยบายหรือกลยุทธ์ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เพื่อที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

3) ด้านการรักษาและบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว

โดยส่วนใหญ่แล้ว จุดเด่นและจุดแข็งของการท่องเที่ยวในอาเซียนจะเป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งนี้ การเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวในอาเซียนมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดของอาเซียน แต่ประเด็นการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นอาเซียนยังไม่มีกรอบนโยบายระดับภูมิภาคที่จะส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นไปในทางอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม รวมไปถึงการบริหารจัดการพื้นที่และการเสริมการสร้างรายได้ชุมชน ดังนั้น ประเทศสมาชิกอาเซียนควรให้ความสำคัญกับปัญหาการเสื่อมสภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกทางธรรมชาติที่ถือเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวอาเซียน ด้วยการร่วมมือกันในระดับภูมิภาค ทารือเพื่อจัดเตรียมนโยบายหรือกลยุทธ์ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียนไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพลงจากการขยายตัวด้านธุรกิจการท่องเที่ยว

4) ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

การรักษาสิ่งแวดล้อมและการบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะเป็นวาระหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2554 – 2558 สมาชิกอาเซียนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันกำหนดนโยบายหรือมาตรการขยายขอบเขตของการรักษาสิ่งแวดล้อมและการดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังมีความจำเป็นต่อการจัดการกับข้อกังวลด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมที่มีมากขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งการดำเนินการให้เกิดแนวนโยบายและองค์ความรู้ว่าด้วยการปรับตัวและการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคอาเซียน

4. อัมพวา: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนลุ่มน้ำอ่าวไทย

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่สามารถสร้างรายได้หลักให้กับหลายๆประเทศมากกว่าการส่งออกสินค้า การท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อทั้งในทางบวกและทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศนั้นๆ ปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นหนึ่งในมาตรการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีแนวโน้มที่จะลดน้อยและเสื่อมโทรมลง

การเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในยุคสมัยปัจจุบัน นักท่องเที่ยวนิยมการท่องเที่ยวในรูปแบบการผจญภัย การเข้าไปมีส่วนร่วม การสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด รวมทั้ง มีความต้องการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงการรณรงค์ในประเด็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปมีความตื่นตัวและให้ความสำคัญกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้เอง นำมาซึ่งการสร้างทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยวรวมถึงการสนับสนุนให้สถานที่ท่องเที่ยวเป็นของชุมชนที่จะสามารถสร้างรายได้ สร้างอาชีพและพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกับหน่วยงานและชาวบ้านท้องถิ่นทำการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกระตุ้นให้ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆช่วยกันดูแลรักษาและตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างทางเลือกในการท่องเที่ยวให้เข้ากับยุคสมัยและความนิยมในปัจจุบัน นั่นคือ การท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์

ชุมชนริมคลองอัมพวา ตั้งอยู่ใกล้วัดอัมพวันเจติยาราม เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาและฟื้นฟูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับการคงไว้ซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านชุมชนตลาดน้ำอัมพวาที่มีมาแต่อดีต รวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้ริมน้ำ การใช้เรือแจวในการสัญจร ตลาดนัดทางน้ำ ร้านรวงที่เป็นเรือนแถวไม้แบบเก่าสองฟากฝั่งริมคลองอัมพวาที่เป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ ตลอดแนวสองฟากฝั่งแม่น้ำแม่กลองตั้งแต่ปากอ่าวทะเลจนถึงคลองอัมพวา มีต้นลำพูเป็นจำนวน

มาก ซึ่งต้นลำพูนี้เองเป็นที่อาศัยของหิงห้อยนับล้านตัวส่องแสงระยิบระยับในเวลากลางคืน สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นความงามตามธรรมชาติดึงดูดให้บรรดานักท่องเที่ยวจะเดินทางไปสัมผัสความงามของธรรมชาติที่ชุมชนริมคลองอัมพวาอย่างใกล้ชิด ซึ่งสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา ได้รับการสนับสนุนจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมในการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา รวมทั้งกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความต้องการในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว จนทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมตลาดน้ำและชุมชนริมคลองอัมพวามากขึ้นเป็นลำดับ มีการพัฒนาการบริการด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งมากขึ้นจนกลายเป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงครามในที่สุด (มินตรา ติรณปริณูญ, 2549, 115-116)

อย่างไรก็ตาม จากการที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวามีการเติบโตอย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เสื่อมโทรมลงจากการที่นักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้นประกอบกับผู้ประกอบการทั้งในและนอกพื้นที่ต่างมุ่งแสวงหาผลกำไรเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่ตามมา อาทิเช่น ความนิยมในการนั่งเรือชมหิงห้อยบริเวณที่มีต้นลำพูในคลองอัมพวาเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดภาวะการลดลงของต้นลำพู ปัญหาคว้นพิษจากเรือยนต์ การปล่อยคราบน้ำมันจากเรือยนต์ลงสู่น้ำและเป็นการรบกวนต่อระบบนิเวศน์บริเวณคลองอัมพวา ปัญหาคลื่นกระทบดินตลิ่งริมคลองพังทลายจากการแล่นเรือด้วยความเร็วและใบพัดเรือตะกูดดินตลิ่ง ปัญหาเรื่องเสียงจากเรือยนต์ รวมไปถึงปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยที่ไม่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดสิ่งปฏิกูล น้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพและความสวยงามของชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาให้ชุมชนอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนอัมพวาให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียนปีพ.ศ. 2559-2568 ได้แก่

- 1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวามีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ประชากรส่วนมากมีอาชีพเกษตรกร

สวนผสม ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านยังคงรักษาคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมบ้านเรือนที่สวยงามไว้อย่างมีเอกลักษณ์ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจึงควรกำหนดทิศทางในการวางนโยบายท่องเที่ยวด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและสนับสนุนในด้านเงินทุน การให้การศึกษาหรือวิธีการทำธุรกิจที่ถูกต้องและมีคุณธรรม เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการจัดการปัญหาและสนองความต้องการของชาวบ้านในชุมชนได้อย่างตรงจุด สอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่งทิพ ว่องปฏิการ (2547) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวว่า ควรให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความต้องการ การตัดสินใจหรือพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์กับท้องถิ่น รวมถึงเป็นการกระจายรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านต่างๆ ให้แก่ชุมชน เช่น ลักษณะและพฤติกรรมของกลุ่มตลาด ความนิยมของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบและเหมาะสม (รุ่งทิพ ว่องปฏิการ, 2547ก., ออนไลน์) และจากการศึกษาของ สาธิตา รุ่งพิพัฒน์พงศ์ (2557) ที่กล่าวไว้ว่า รัฐมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในวงกว้าง หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจำเป็นที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการเองได้ ซึ่งในที่นี้รัฐมีบทบาทเป็นผู้สังเกตการณ์และสนับสนุน โดยพัฒนาศักยภาพและความมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน (สาธิตา รุ่งพิพัฒน์พงศ์, 2557, 102-106)

2) พัฒนาแนวทางการรักษาความปลอดภัยและการคุ้มครองสถานที่ท่องเที่ยว

3) การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากความนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติที่สนใจล่องเรือชมหิ่งห้อยที่ตลาดน้ำอัมพวามากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์ สิ่งเหล่านี้้นอกจากเป็นผลในด้านดีแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติในชุมชน เช่น การลดจำนวนลงของหิ่งห้อย การพังทลายของตลิ่ง ปัญญาเรื่องขยะมูลฝอยและน้ำเน่าเสีย เป็นต้น ดังนั้น ภาครัฐควรร่วมมือกับชาวบ้านใน

ชุมชนโดยการสร้างความตระหนักในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในการช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น วิธีการชมหิ่งห้อยที่ถูกต้อง ไม่จับตัวหิ่งห้อย ไม่ดึงกิ่งต้นลำพู ไม่ทิ้งขยะลงในน้ำ รวมทั้งขอความร่วมมือกับชาวบ้าน ผู้ประกอบการในชุมชนให้ร่วมมือกันจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ไม่ให้ถูกทำลายลง เช่น การจัดการระบบบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือน โฮมสเตย์ต่าง ๆ การดับเครื่องยนต์เมื่อจอดชมหิ่งห้อย การควบคุมไม่ให้ น้ำมันเครื่องจากเครื่องยนต์ไหลลงสู่แม่น้ำ รวมไปถึงการปลูกฝังและให้ความรู้แก่ชาวบ้านและเยาวชนในพื้นที่ ในเรื่องของการดูแลอนุรักษ์ต้นลำพู ความรู้เรื่องหิ่งห้อย และการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน เป็นต้น (ธัญชา ฤทธิ์เดช, 2558, 29) เนื่องจากสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นคือความบริสุทธิ์ของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ดังนั้น การจัดการกับมลภาวะที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนและองค์กรภาครัฐจำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในมิติของ ความบริสุทธิ์ของสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบรับกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. บทสรุป

การท่องเที่ยวเป็นภาคธุรกิจหลักที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับภูมิภาคอาเซียนซึ่งทุกภาคส่วนให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไปอีกระดับหนึ่งโดยมุ่งเน้นการพัฒนาด้านการสร้างแบรนด์และการตลาดของภูมิภาคนี้ให้เป็นที่รับรู้มากขึ้นซึ่งองค์การการท่องเที่ยวแห่งชาติอาเซียนได้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 ปี เช่น การจัดทำโครงการรณรงค์ท่องเที่ยวอาเซียน การเข้าร่วมในงานท่องเที่ยวนานาชาติ และการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน เป็นต้น เมื่อมองย้อนดูประเทศไทยทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในอนาคต ต้องพัฒนาไปสู่ความมั่นคง (Stability) ความมั่งคั่ง (Prosperity) และความยั่งยืน (Sustainability) โดยความมั่นคงคือ ความสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในภาวะวิกฤตต่างๆ ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ความมั่งคั่ง คือ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และ

สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ และความยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทยต้องสามารถตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวในตลาดโลกได้ โดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดเพิ่มขึ้นสามารถสร้างความสมดุลของการท่องเที่ยวจากการเพิ่มรายได้เพิ่มค่าใช้จ่าย เพิ่มจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยว และการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนและท้องถิ่นอย่างทั่วถึง รวมทั้งได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันให้กับบุคลากรและผู้ประกอบการไทย จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดหนึ่งที่ไทยให้ความสำคัญเป็นเมืองท่องเที่ยวเนื่องจากไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ตลอดจนเดินทางไปเที่ยวจังหวัดใกล้เคียงได้อย่างสะดวก อำเภออัมพวา ถือเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม ต่อมาทางเทศบาลตำบลอัมพวา โดยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในท้องถิ่น ได้ฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทย ในตอนเย็นชาวบ้านจะเริ่มทยอยพายเรือนำสินค้าหลากหลายชนิด เช่น อาหาร ผลไม้ พืชผัก ขนม ของกินของใช้ มาขายให้กับนักท่องเที่ยว หรือคนในท้องถิ่นที่สัญจรไปมาที่ตลาดอัมพวาทำให้ ได้สัมผัสกับธรรมชาติของชีวิตของชุมชนริมน้ำ ซึ่งเป็นที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้อีก คือ การล่องเรือชมไปตามแม่น้ำลำคลอง ล่องเรือทำบุญไหว้พระตามวัดดังต่างๆ ในอำเภออัมพวา ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับธรรมชาติและวิถีชีวิตมากขึ้น

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อรองรับ AEC ของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อจะพัฒนาให้เป็นจุดหมายปลายทางเพื่อการเดินทางมาพักผ่อนที่มีคุณภาพ (Quality Leisure Destination) ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ประเด็น ดังนี้

1. เพิ่มความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Higher Tourist & Stakeholder Satisfaction) โดยการพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมาตรฐาน และมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีความปลอดภัย ความสะดวก พัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้มีใจพร้อมให้บริการ และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวก โดยมีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการคมนาคมที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง ครอบคลุมเส้นทางหลักและเส้นทางรองที่จะเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Environment Protection) โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ และมีการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

3. การกระจายช่วงเวลาการท่องเที่ยว (Seasonality Expansion) เพื่อเป็นการสร้างรายได้และการกระจายรายได้สู่แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

4. กระจายแหล่งท่องเที่ยวการจ้างงานสูงขึ้น (Income Distribution) เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวและเป็นการเสริมสร้างการจ้างงานในท้องถิ่น เป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

5. เพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวการเพิ่มมูลค่าสินค้าการท่องเที่ยว (Higher Revenue)

6. การเติบโตอย่างยั่งยืนของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างสมดุลกับขีดความสามารถในการรองรับ (Sustainable Growth)

6. เอกสารอ้างอิง

กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). *แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559-2568 (ASEAN Tourism Strategic Plan)*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563,

จาก https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10854

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). *คสช. ทหารีร่วมกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กำหนดมาตรการสร้างความเชื่อมั่นนักท่องเที่ยว*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563, จาก https://www.mots.go.th/ewt_news.php?nid=5564

_____ . (2559). *คู่มือแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน*

พ.ศ. 2559 – 2568 (ASEAN Tourism Strategic Plan). สืบค้นเมื่อ 30

เมษายน 2563 จาก

https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10854

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). *Definition Domestic*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563 จาก http://www.tat.or.th/stat/web/static_tst.php

กรมป่าไม้. (2548). *การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*, [ออนไลน์], สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563, จาก <http://www.forest.go.th/wefcom/part2tat.html>

ธัญชา ฤทธิ์เดช. (2558). แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารการบริหารและการท่องเที่ยวไทย* 10(2): 18-33.

พยอม วงศ์สารศรี. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

มินตรา ติรณปริณูญ. (2549). *การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบริเวณเทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

รุ่งทิพ ว่องปฏิการ. (2547). *การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยว*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2563 จาก <http://www.stou.ac.th/tourism/acheive>.

สาธิตา รุ่งพิพัฒน์พงศ์. (2557). *องค์ประกอบของความยั่งยืนสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรดี ชิดชอบ (2558). *ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะช้าง จังหวัดตราด*(การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

Herbert A. S. (1947). *Administrative Behavior*. New York: Macmillian.

Gulick, L., & Lydall, U., (1973). *Paper on the Sciences of Administration*. New York: Institute of Public Administration.

บทความพิเศษ

การพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีในระดับอาเซียน

Developing the Peace Ideal Expert by Buddhist Peaceful Means at ASEAN Level

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท (พันธพัฒน์)*

Phra Pramote Vatagovito (Pantapat)

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ (ตุนิน)**

Phramaha Duangden Thitayano (Tunin)

บทคัดย่อ

การพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีในระดับอาเซียน มุ่งการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อพัฒนาเป็นวิทยากรกระบวนการ วิทยากรกิจกรรมกลุ่ม วิทยากรโอดี มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ ยึดผู้เข้าฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เข้าใจความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม ยึดหลักการโอวาทปาติโมกข์อันเป็นหลักสากลของพระพุทธศาสนาเถรวาท มุ่งพัฒนาจิตใจ

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: Boss04506@hotmail.com

** ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มีวิธีการสื่อสารธรรมเกิดสันติสุข ไม่พูดร้ายไม่ทำร้ายผู้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเน้น 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านพระวิทยากรต้นแบบ 2) ด้านฝึกอบรมแบบธรรมะโอดี 3) ด้านการพัฒนาองค์กร 4) ด้านเครื่องมือพุทธสันติวิธี 5) ด้านสร้างสันติภายใน วิทยากรต้นแบบทางพระพุทธศาสนาเป็นธรรมทูตผู้นำสันติภาพไปสู่สังคมและชาวโลกด้วยการเผยแผ่คำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยมีวิธีการในการเผยแผ่ตามหลักโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่สำหรับธรรมทูต วิธีการเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ได้ผลสำเร็จมากที่สุด คือ “การไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” เป็นการสื่อสารเชิงสันติภาพ มีความเคารพในความแตกต่าง การพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามแนวทางพุทธสันติวิธีในระดับอาเซียนต้องยึดหลักตามของโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจสำคัญของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) คุณสมบัติเฉพาะตัว 2) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่ 3) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม โอวาทปาติโมกข์จึงถือว่าเป็นคุณสมบัติเป้าหมายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ถือว่าเป็นการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพในระดับอาเซียน

คำสำคัญ การพัฒนา, วิทยากรต้นแบบสันติภาพ, พุทธสันติวิธี, อาเซียน

Abstract

The development model for the Peace Ideal Experts by Buddhist Peaceful Means at ASEAN Level aims to improve and create the experts which related to the modern science and Theravada Buddhism as well as to develop the facilitators, the trainers for activities and the trainers for organization development by the focus on the participation, trainees-centered learning, emphasize on the understand of socio-cultural differences, and apply the principles of Ovadha Patimokha, which is the universal principle of Theravada Buddhism to mental development, using peace communication to not speaking badly, or harming people who have

cultural differences. The development model for the Peace Ideal Experts focus on 5 aspects that are consist of 1) The model of monk experts 2) OD Dhamma training 3) The organization development 4) The Buddhist tools of peace and 5) Creating an internal peace. The Buddhist experts' prototype is the leader which lead peace to the society and the world by propagating “Ovadha Patimokha” the Buddhist principles for Dhammaduta. The successful method of propagation that Lord Buddha used the most was "not harming anyone", “not wound anyone” that is a peaceful communication and Respects for the differences. Therefore, the development model for the Peace Ideal Experts by Buddhist peaceful means at ASEAN level should apply “Ovadha Patimokha” or the heart of Buddhist propagation that consists of 1) the personal characteristic 2) the propagation framework or the objectives and 3) the principles for creating relationships in society. Therefore, Ovadha Patimokha are the methods of Buddhist propagation in which Lord Buddha have laid the foundation for Buddhist work which is considered as the development of a model for Peace Ideal Experts at ASEAN level.

Keywords: Development, Peace Ideal Experts, Buddhist Peace Method, ASEAN

บทนำ

การพัฒนามนุษย์มีความสัมพันธ์ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560 -2564 โดยมีแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านเผยแผ่ด้วยการกำหนดเป้าหมายจัดทำยุทธศาสตร์การเผยแผ่ มีกองงานพัฒนาสถาบันเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ ทักษะด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร การใช้สื่อ เช่น นักเผยแผ่

ธรรม พระธรรมวิทยากร พระวิทยากรกระบวนกร พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระธรรมทายาท และสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพร้อมศาสนสัมพันธ์อย่างโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สนับสนุนเชื่อมโยงกับแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อมุ่งการเสริมสร้างและพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

โดยเฉพาะมุ่งการพัฒนาความรู้ทักษะนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพมาตรฐาน เสริมสร้างสันติสุขภายในสังคมและประเทศชาติ สามารถสื่อสารธรรมให้เกิดความเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้ เหมาะสมกับคนในยุคสังคมปัจจุบันเพราะมนุษย์ในปัจจุบันมีการมีความแตกต่างของคนในแต่ละยุค ซึ่งมีลักษณะความคิด ความสนใจ พฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้การจัดกระบวนกรเรียนรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีการประยุกต์คำสอนให้เหมาะสม ถ้าผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนายังจัดการเรียนรู้ใช้กระบวนกรเรียนรู้และรูปแบบวิธีการเดิมๆ อาจจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ประสบความสำเร็จเพราะโลกมีความเปลี่ยนแปลง การเผยแผ่ต้องปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้งนำศาสตร์สมัยใหม่มาสนับสนุนให้การเผยแผ่ธรรมมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับว่าเป็นงานที่สืบสายตกทอดโดยตรงจากพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นงานที่พระพุทธองค์ทรงสถาปนาขึ้นด้วยพระหัตถ์ และปฏิบัติด้วยพระองค์เอง เพียงพรรษาแรกก็ทรงหมุนกงล้อแห่งพระธรรม จัดขบวนทัพขับเคลื่อนหมู่สงฆ์ทั่วชมพูทวีปโดยใช้หลักของพระธรรมทูต งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นงานที่มีอายุยืนยาวที่สุดคือ “การเผยแผ่” โดยเฉพาะการเผยแผ่เชิงรุก (Strategic Propagation) เป็นรูปแบบการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสังคมสันติสุข เมื่อกาลเวลาผ่านไปวิธีการเผยแผ่ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน โดยยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของพระสงฆ์ผู้ให้การเผยแผ่จะต้องเกิดความแจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้ากล้า ร่าเริง ผู้ฟังเกิดความปิติในธรรม ซึ่งเข้าในลักษณะธรรมะสะอาด ฉลาดประยุกต์ สนุกมีสาระ ถือว่าเป็นการวิเคราะห์ผู้เผยแผ่ธรรม แต่ในปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขาดรูปแบบการการพัฒนาวิทยากร ขาดวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญ เพราะผู้เผยแผ่ธรรมขาดการปรับตัวเข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน ไม่ปรับวิธีการนำเสนอ ศึกษาเฉพาะทางธรรมขาดการ

ศึกษาศาสตร์สมัยใหม่เพื่อบูรณาการ ทำให้ไม่ปรับตัว รู้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการของสังคม จึงเป็นปัญหาของพระเผยแผ่ธรรมในการปรับตัวที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผู้เผยแผ่ธรรมขาดการประยุกต์หลักธรรม ขาดการประยุกต์วิธีการนำเสนอ ขาดการประยุกต์คำสอนในการเผยแผ่ธรรม เพื่อเข้าใจแบบง่ายๆ ทำให้การนำเสนอหลักธรรมไม่น่าสนใจ ประยุกต์เป็นการปรับใช้ได้จริง ผู้เผยแผ่ธรรมขาดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการปรับเปลี่ยนการสื่อสารธรรมให้เหมาะสม ต้องเปลี่ยนวิธีการด้วยการเชิงรุก ออกตามองค์กรต่างๆ เรียกว่า “ตกปลานอกหมู่บ้าน ประสานสิบทิศ” ตามการเผยแผ่เชิงรุก ผู้เผยแผ่ธรรมขาดความตระหนักในการวิเคราะห์องค์กรและผู้ฟังว่ากลุ่มเป้าหมายมีปัญหาอะไร ขาดการวิเคราะห์ผู้ฟัง ขาดประสบการณ์ ในสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรมมีความหลากหลายทางศาสนา ผู้เผยแผ่ขาดการวิเคราะห์ ใช้ช่วงโอกาสเผยแผ่ธรรมโจมตี กล่าวร้ายต่างศาสนา ถือว่าผิดหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ในการเผยแผ่ธรรมตามโอวาทปาติโมกข์ คือ “การไม่พูดร้ายการไม่ทำร้าย” ถือว่าเป็นจุดอ่อนในการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบัน ทำให้เกิดการเผยแผ่ธรรมไม่ประสบความสำเร็จ

ปัญหาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันโดยมุ่งศึกษารูปแบบการพัฒนาวิทยาการต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีในระดับอาเซียน เพื่อสร้างวิทยาการต้นแบบที่สามารถประยุกต์เนื้อหาด้านหลักธรรมและศาสตร์สมัยใหม่โดยวิทยาการต้นแบบมีเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมด้วยการใช้กระบวนการของพุทธสันติวิธี นำไปสู่สันติสุขภายในองค์กรและสังคมแห่งพหุวัฒนธรรม วิทยาการสันติภาพถือว่าเป็นวิทยาการกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ วิทยาการกระบวนการจึงเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางมีหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการรวมตัว การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมที่มีรูปแบบ ขั้นตอน ของกลุ่มคนเพื่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้สันติสุข แต่ขาดวิทยาการที่จะไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมในรูปแบบใหม่ ซึ่งวิทยาการที่จะไปหน้าที่ต้องมีองค์ความรู้ ทักษะการจัดการกิจกรรม ทัศนคติการเผยแผ่ธรรม และสามารถทำงานเป็นทีมแบบเครือข่ายกัลยาณมิตร โดยมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนคือ “พระวิทยาการผู้เสริมสร้างองค์กรและสังคมสันติสุข” ผู้วิจัยจึงมองเห็นปัญหาการขาดวิทยาการที่มีสมรรถภาพ คุณภาพ มนุษยภาพ สุขภาพ ขาดพระวิทยาการต้นแบบที่มีหลักการ วิธีการ

อุดมการณ์ตามหลักโอวาทปาติโมกข์ในการเผยแผ่ธรรม พระวิทยากรต้นแบบที่ใช้เครื่องมือพุทธสันติวิธีที่สามารถสื่อสารธรรมเพื่อเกิดสันติสุขภายในองค์กรและสังคม ขาดการสร้างเครือข่ายพระวิทยากรอย่างกัลยาณมิตรที่อุทิศตนทำงานเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา จึงมีแรงบันดาลใจมุ่งมั่นพัฒนาพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีในระดับอาเซียน หรือ พระวิทยากรต้นแบบสันติภาพซึ่งไม่ได้มุ่งเฉพาะในประเทศไทย แต่มีพระสงฆ์ในอาเซียนเข้ารับการคัดเลือกและพัฒนาฝึกอบรมด้วย ประกอบด้วย ไทย กัมพูชา และลาว

จึงแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทุกอย่างเริ่มต้นที่การพัฒนามนุษย์ มนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาสังคมจึงอยู่ที่การพัฒนาคนให้เป็นคนดี การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งการกำหนดให้พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางการพัฒนาโดยมีเป้าหมายด้วย “การเสริมสร้างและพัฒนาคน” โดยมุ่งพัฒนาพระสงฆ์เป็นพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ซึ่งเป็นผู้เผยแผ่ธรรมท่ามกลางความแตกต่างกันทางพหุวัฒนธรรมในระดับอาเซียน เพื่อนำธรรมะสู่องค์กรและสังคมเพื่อสังคมและอาเซียนเกิดสันติสุขต่อไป

พระพุทธเจ้าต้นแบบนักพัฒนาวิทยากรด้านสันติภาพ

พระพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวก 60 รูปไปแสดงธรรมด้วยความกรุณา กล่าวว่า “ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ในโลก 61 รูป พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุว่า ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์” ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ มนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม

พระองค์เป็นต้นแบบของธรรมทูต สมณทูต หรือวิทยากรต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อชาวโลกทั้งปวง ด้วยการมองพุทธกิจของพระองค์ในการปฏิบัติ คำว่า

พุทธกิจ (Duty of the Buddha) หมายถึงกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญหรือการงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระพุทธเจ้าโดยตรง โดยพระพุทธเจ้าทรงถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตนเสร็จสมบูรณ์เป็นพระปัญญาคุณ จากนั้นพระพุทธเจ้าปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น พุทธกิจของพระพุทธเจ้าเริ่มจากตรัสรู้้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพิจารณาปัจจุสมุปบาททั้งโดยอนุโลมและปฏิโลม ทรงดำริว่า “เราจะพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน” จนได้มีพุทธวินิจฉัยว่า บุคคลผู้มีความสมบัติเป็นบัณฑิตตามอุปมาของดอกบัวชนิดพินน้ำเท่านั้น ที่จะพึงรู้ในธรรมที่ตรัสรู้ได้ จึงพิจารณาเห็นบัณฑิตผู้ฉลาดเฉียบแหลม คือ อาฬารดาบส และอุททกดาบส แต่ทราบจากเทวดาว่าทั้งสองท่านได้ทำกาละไปแล้ว พระองค์จึงดำริถึงบัณฑิตผู้มีคุณูปการ คือ กลุ่มปัญจวัคคีย์ เสด็จจากพุทธคยาไปพาราณสีเพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ ทำให้ปัญจวัคคีย์เป็นพระสงฆ์หรือวิทยากรรุ่นแรกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือว่าพระพุทธเจ้าได้กระทำหน้าที่เป็นพุทธจริยา มี 3 ประการ คือ 1) โลกัตถจริยา เป็นการอนุเคราะห์แก่ชาวโลกโดยไม่เลือกเพศ สถานะ ชนชั้น วรรณะ เป็นการสงเคราะห์ให้แก่ชาวโลก 2) ญาติัตถจริยา เป็นการสงเคราะห์ญาติเพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัย เสด็จห้ามญาติทั้งสองฝ่ายมิให้รบกัน เพราะการแย่งน้ำ 3) พุทธัตถจริยา เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของความเป็นพระพุทธเจ้าในการช่วยเหลือไฉนยสัตว์ให้พ้นทุกข์ ซึ่งพระพุทธเจ้ามีจุดมุ่งหมายในการสอน 3 ประการ ประกอบด้วย 1) อุตถายะ หมายถึงเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องต้นและประโยชน์สูงสุด 2) หิตายะ หมายถึง เพื่อเกื้อกูลแก่ชาวโลกโดยไม่เลือกชั้น วรรณะ 3) สุขายะ หมายถึง เพื่อความสุขแก่ชาวโลกและเพื่อนมนุษย์

พระพุทธศาสนาเถรวาทเริ่มต้นขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว พระองค์ทรงเริ่มโปรดกลุ่มพระปัญจวัคคีย์เป็นกลุ่มแรก การเผยแผ่ยุคสมัยพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นหลักชัยของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลักษณะการแผ่ขยายของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเมตตา พระพุทธเจ้าซึ่งอยู่ในฐานะต้นแบบแห่งการเผยแผ่ พระองค์ทรงมีพระคุณอันประเสริฐด้วยพระกรุณาคุณ ทรงมีความรักความปรารถนาดีต่อสัตว์โลกและ

พระอรหันตสาวกทั้งหลายได้บรรลุประโยชน์สูงสุด 2 ประการ คือ 1) ปัญญา เป็นความรู้แจ้งรู้ทันสภาวะความเป็นจริงในธรรมชาติ 2) กรุณา เป็นความคิดที่จะเหลือช่วยผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ พระสงฆ์มีบทบาทมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะ พระสงฆ์เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนพระพุทธศาสนาทำหน้าที่เผยแผ่จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะสำเร็จ เพราะผู้คนมีความไว้วางใจในฐานะเป็นนักบวชผู้ทรงศีล เป็นผู้ที่มีข้อวัตรปฏิบัติน่าเลื่อมใส และมีความรู้ลึกซึ้งซึ่งมีความแตกฉานในคำสอนสามารถถ่ายทอดธรรมะให้ผู้อื่นเข้าใจง่าย พระสงฆ์จึงมีความตระหนักว่าภารกิจด้านการเผยแผ่เป็นหน้าที่โดยตรง สอดคล้องกับปฐมพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าให้พระสงฆ์สาวกออกไปบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือมวลมนุษย์และสัตว์โลก โดยการนำคำสอนของพระองค์ไปเผยแผ่เพื่อประโยชน์สุข ดังพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิเวกและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด”

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่มีประวัติแห่งการบีบคั้น การจำกัด หรือขัดแย้งกับศาสนาอื่นๆเลย เพราะใช้หลักความละมุนละม่อม พระพุทธศาสนาจึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ ในการพัฒนาพระสาวกออกไปเผยแผ่ธรรมในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ มีหลักฐานชัดเจน 3 เรื่อง คือ 1) ช่วงตอนที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศศาสนาให้การศึกษาแก่ประชาชน ได้ทรงประกาศว่า “เธอทั้งหลายจงออกไป เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่อความสุขแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” เป็นการประกาศเจตนารมณ์แห่งการเผยแผ่พระศาสนาว่ามีเป้าหมายหลักคือ การสร้างสันติภาพให้แก่มวลชาวโลก พระสงฆ์คือสื่อแห่งสันติภาพของชาวโลก เพราะพระสงฆ์เป็นผู้สงบทางกาย วาจา ใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มีใช้เพื่อเอา จึงไม่แบ่งไปด้วยความขัดแย้ง 2) พระพุทธศาสนาไม่มีประวัติแห่งการกำจัด บีบคั้น ทำร้ายบีฑา และสงครามศาสนากับศาสนาอื่นๆ ดังข้อความว่า ขบวนการไฟสันติที่แผ่ร้ายแรงเท่าที่รู้จักมาจากพระพุทธศาสนาซึ่งพระศาสดากำหนดให้สาวกทั้งหลายของพระองค์งดเว้นโดยสิ้นเชิง

จากการทำร้าย ไม่ว่าจะด้วยประการใดๆ ต่อเพื่อนสัตว์โลก ในอินเดียมหาธาซอศก ผู้ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธศาสนา ในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์ศักราชได้ละเลิกการสงครามอย่างเด็ดขาด ในปุมโณวาทสูตร กล่าวถึงพระปุมณะถือว่าเป็นต้นแบบของพระสาวกที่ไม่เบียดเบียนใคร ถึงแม้ตนเองจะได้รับการเบียดเบียน 3) วิธีการประกาศพระศาสนา พระพุทธเจ้าให้พระสงฆ์และศาสนิกชนยึดหลักการ คือ (ก) “อนุปวาโท” การไม่กล่าวร้ายโจมตีผู้อื่น ศาสนาอื่น ลัทธิอื่น แต่ให้ชี้แจงแสดงเหตุผลว่า อะไรถูก อะไรไม่ถูก คำสอนของเขาข้อใดตรงกับของเรา (ข) “อนุปฆาโต” ไม่ใช่ความรุนแรง ห้ำหั่นบีฑา เบียดเบียน (ค) “ปาติโมกเข” สังฆะโร ให้ยึดมั่นในหลักการในข้อปฏิบัติ ไม่ละเมิดหลักการ ไม่เปลี่ยนหลักการของตน รักษาวินัย (ง) “ภัตตัสสมิง มัตตัญญูตา” รู้ประมาณในการกินอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย รู้ประมาณการบริโภค (จ) “ปันทัง สะยะนาสะนัง” การนอนการนั่งในที่อันสงัด เว้นจากการคลุกคลี (ฉ) “อะริจิตเต อาโยโค” ฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็ง มั่นคงอยู่เสมอ หลักการนี้ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพภายนอกและสันติภาพภายใน เป็นหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยการบ่มเพาะผู้เผยแผ่เป็นหลักสำคัญก่อนออกไปเผยแผ่ธรรม

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรถือว่าเป็นการสื่อสารกับโลกเป็นครั้งแรกของพระพุทธเจ้า การสื่อสารครั้งนี้ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน เปรียบเสมือนกงล้อเกวียนที่เริ่มหมุนไปด้วยกำลังคือการสื่อสาร พระพุทธองค์ใช้การสื่อสารเป็นยุทธศาสตร์ในการประกาศพระพุทธศาสนาเป็นยุทธศาสตร์แรกภายหลังจากตรัสรู้และทรงทำสำเร็จอย่างงดงาม การสื่อสารธรรมทำให้ปัญจวัคคีย์โดยมีโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสนชิ ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ได้เกิดขึ้นกับทั้งปัจเจกบุคคลและโลกโดยรวม ถือว่า “**ปัญจวัคคีย์เป็นพระวิทยากรต้นแบบรุ่นแรกของโลก**” ที่พระพุทธเจ้าสร้าง พระพุทธเจ้าในฐานะนักเทศศาสตร์พระองค์ทรงมีคุณสมบัติหนึ่งคือ วาจาสุภาสิต พระพุทธองค์ตรัสว่าวาจาประกอบด้วยองค์ 5 ประการ เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุพภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียนได้แก่ พุตธุกกาล พุตคำจริง พุตคำอ่อนหวาน พุตคำประกอบด้วยประโยชน์ พุตด้วยเมตตาจิต พระพุทธเจ้ามีเทคนิคการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพหรือพุทธลีลาในการสอนการพัฒนา

พระสงฆ์หรือพระธรรมทูตพระวิทยากรต้นแบบ การสื่อสารของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งแม้เป็นเพียงธรรมีกถาหรือการสนทนาทั่วไปโดยมีองค์ประกอบเป็นคุณลักษณะ 4 ประการ 1) สันติสนทนา ชี้แจงให้เห็นชัด 2) สมาทพนา ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา รั้งใจให้อาจหาญแกลั้วกล้า 4) สัมปหังสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง สามารถสรุปให้จำง่าย คือ แจ่มแจ่ม จูงใจ แกลั้วกล้า ร่าเริง หรือ ชี้ให้เห็นชัด ขวนใจให้ปฏิบัติ รั้งใจให้กล้าปลุกให้ร่าเริง

คุณสมบัติของพระธรรมทูตหรือสมณทูตหรือวิทยากรสันติภาพ พระพุทธเจ้าทรงตรัสยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติของทูตดังปรากฏในทุตยสูตร พระสูตรเล่ม 23 ว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม 8 ประการ ควรทำหน้าที่ทูตไว้ ธรรม 8 ประการ คือ 1) รู้จักฟัง 2) สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ 3) ใฝ่ศึกษา 4) ทรงจำไว้ได้ 5) เป็นผู้รู้เข้าใจชัดว่าสิ่งเป็นประโยชน์ไม่เป็นประโยชน์ 6) สามารถพูดให้คนอื่นเข้าใจได้ 7) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ 8) ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม 8 ประการควรทำหน้าที่ทูตได้ ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม 8 ประการควรทำหน้าที่ทูตได้ ภิกษุผู้เข้าสู่ชนบทที่โต้เถียงกันอย่างรุนแรง ไม่สะทกสะท้าน ไม่ใช่คำพูดให้เสียหาย ไม่ปกปิดข่าวสาร ชี้แจงอย่างไม่มีข้อสงสัย ถูกย้อนถามก็ไม่โกรธ ภิกษุผู้มีลักษณะเช่นนี้ควรทำหน้าที่ทูตได้ พระสารีบุตรประกอบด้วยธรรม 8 ประการ ควรเป็นทูตได้เพราะสอนบริษัทให้เรียนให้อ่าน ไม่สะท้าน ไม่ให้คำพูด ไม่ให้เสียคำสอน ชี้แจงให้เขาหมดสงสัย ถูกซักถามก็ไม่โกรธ จึงเป็นต้นแบบของทูต พระพุทธเจ้าในฐานะนักนิเทศศาสตร์ของโลกโดยมีเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อเกิดสันติสุข พระพุทธเจ้าอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนทำให้ธรรมจักรเริ่มหมุนครั้งแรกในวันอาสาฬหบูชา พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสว่างรุ่งเรืองเปรียบเหมือนดวงประทีปไปทั่วโลก พระพุทธเจ้าตรัสหนทางแห่งสันติสุข ด้วยการให้เราเดินตามทางของอริยมรรคมีองค์ 8 เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิ เป็นทางไปสู่สันติสุข

พระพุทธเจ้าพระองค์เป็นนักสื่อสารธรรมและนักนิเทศศาสตร์บุคคลแรกของโลก เพื่อสร้างสันติสุขในสังคมโลก สื่อสารธรรมด้วย “จริง ไพเราะ เหมาะกาล สามัคคี มีประโยชน์ ประกอบด้วยเมตตา” ซึ่งสอดคล้องกับการสื่อสารตามแนวทางของตะวันตก

คือ SMCR และพระองค์ทรงย้ำมากในเผยแผ่ธรรม การสื่อสารธรรมต้อง **“ไม่พูดร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร”** ถือว่าเป็นการสื่อสารที่ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ พระองค์จึงเป็นบุคคลสันติภาพคนแรกของโลก วันอาสาฬหบูชาจึงเป็นวันสื่อสารธรรมของพระพุทธเจ้า “เราต้องคืนความสุขให้กับตนเอง” โดยถือคติว่า “สุดโต่งให้หลีกเลี่ยง อริยมรรคให้เดินตาม” เพราะคนที่มีสติไปที่อยู่ใดก็จะไม่ทำร้ายใคร จะพูดอะไรก็ไม่ทำให้ใครเจ็บ ไม่ทำสงครามในชีวิตของตนเอง สันติภาพที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากองค์กรที่ตั้งขึ้นอย่างสวยงาม แต่เกิดจากเราทุกคน เพราะ **“เราคือบุคคลแห่งสันติภาพ”** เราเท่านั้นจะคืนสันติภาพให้กับตนเอง ด้วยการหมั่นเจริญสติวิปัสสนากรรมฐาน

จึงกล่าวว่า **“กลุ่มพระปัญจวัคคีย์จึงเป็นพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพชุดแรก ที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนา”** ด้วยการออกไปสร้างสันติภาพให้เพื่อนมนุษย์ภายใต้การสื่อสารเชิงสันติภาพ คือ **“จริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ ประกอบด้วยเมตตา”** และยึดหลักการ อุดมการณ์ วิธีการตามโอวาทติโมกข์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สิ่งสำคัญคือพระธรรมเทศนาภัณฑ์แรกที่ตรัสกับกลุ่มพระปัญจวัคคีย์คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าเป็นกระบวนการทัศนใหม่โดยมุ่งเน้นให้เกิดสัมมาสังกัปปะซึ่งเริ่มว่า **“ดูก่อน ฝึกหัดทั้งหลาย ทางสุดชั่วสองอันบรรพชิตไม่ควรปฏิบัติตาม คือ 1) กามสุขัลลิกานุโยค อันเป็นทางคับแคบ(เห็น) เป็นทางของชาวบ้าน (คัมมะ) เป็นทางของผู้มีกิเลสหนา (ไปลูชชนิกะ) ไม่ใช่ทางอารยะ (อนริยะ) และไม่ประกอบประโยชน์ (อนัตถสัณฺหิตะ) 2) อตฺตกิลฺมณฺานุโยค เป็นทางก่อทุกข์ (ทุกข์) ไม่ใช่ทางอารยะ (อนริยะ) และไม่เกิดประโยชน์ (อนัตถสัณฺหิตะ) ทำให้พระพุทธเจ้าทรงเสนอทางสายใหม่ เรียกว่า มรรคมืองค์ 8 เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิเป็นอริยมรรค”** ด้วยเหตุนี้ **“ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร(ธัมม+จักร+ปวัตตน+สูตร) จึงแปลว่า สูตรที่ว่าด้วยธัมมจักรที่ใครจะต้านทานให้ถอยกลับไม่ได้”** คือ พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ทางพระธรรมจักรออกไปปราบความเบียดเบียนและกันของโลกให้พินาศ ประดุจพระบรมจักรพรรดิขวางจักรแก้วออกไปปราบข้าศึกฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแสดงถึง **“ที่สุดโต่ง 2 ฝ่ายที่บรรพชิตไม่ควรเสพไม่ควรปฏิบัติ”** ฝ่ายหนึ่งคือ กามสุขัลลิกานุโยค เป็นการหมกมุ่นในกามารมณ์ และฝ่ายสองคือ อตฺตกิลฺมณฺานุโยค เป็นการประพฤตินักไปในทาง

ทรมานร่างกาย ทำให้พระพุทธเจ้าเสนอทางสายกลางอันเป็นวิถีแห่งการตรัสรู้ เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง” อันได้แก่อริยมรรค 8 ประการคือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ จึงแสดงว่าการพัฒนาวิद्याต้นแบบของพระพุทธเจ้าพระองค์เริ่มจากการพัฒนาตนเองให้สำเร็จก่อนแล้วจึงนำไปพัฒนากลุ่มปัจเจกบุคคลเป็นชุดแรก ซึ่งทำให้งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงด้วยการสร้างเครือข่ายการทำงานด้วยการเริ่มจากจำนวนเพียง 5 ท่านเท่านั้นทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง จึงกล่าวได้ว่า “พระพุทธเจ้าในฐานะวิทยากรต้นแบบของโลก” พระพุทธเจ้าใช้พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับปัจเจกบุคคลเชื่อมั่นเพื่อพระองค์จะได้แสดงปฐมเทศนาทำให้หมุนวงล้อจักรพรรดิพุทธศาสนามาถึงปัจจุบัน พระพุทธเจ้าทรงใช้บุคลิกภาพของพระองค์เป็นการสร้างแรงจูงใจ

ดังนั้น การพัฒนาธรรมทูตสมณทูตหรือวิทยากรต้นแบบของพระพุทธเจ้าทำให้สอดคล้องกับธรรมประกาศนโยบายหรือนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5 ข้อ ประกอบด้วย 1) ตกปลานอกบ้าน มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป” 2) ประสานสิบทิศ มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก” 3) ผูกมิตรทั่วหล้า มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” 4) บริหารปัญญา มาจากพุทธพจน์ที่ว่า “แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์” 5) สาลิกาป้อนเหยื่อ มาจากพระพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” พระวิทยากรต้นแบบจึงต้องเดินทางสายกลางว่าด้วยมรรคมีองค์ 8 คือหลักปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงที่คนละสุดโต่งทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่หมกมุ่นในกามสุขเป็นกามสุขลลิกานุโยค และฝ่ายที่ทรมานตนเองให้ลำบากเป็นอัตตกลิมกานุโยค ซึ่งเป็นการกระทำกันในนักพรตมรรคเป็นการปฏิบัติที่มีความพอดีและจะช่วยควบคุมความยึดติดในกามสุข จึงสะท้อนว่าธรรมจักรกับปวัตตสูตรเป็นพระสูตรที่หมุนจักรคือธรรมเป็นทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ให้กระจายขยายตัวออกไปในทิศต่างๆในโลกใบนี้ ธรรมจักรจึงเป็นอำนาจที่นุ่มเย็น (Soft Power) หมุนไปในทิศใดความสันติสุขย่อมเกิดขึ้นต่างจากจักรของพระเจ้าจักรพรรดิ ถือเป็นอำนาจที่เร้าร้อน (Hard Power) หมุนไปทางทิศใดการ

บาดเจ็บล้มตายย่อมบังเกิดขึ้น พระวิทยากรต้นแบบธรรมะโอตจีจึงต้องใช้ Soft Power เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสังคม

หลักการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพระดับอาเซียน

พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระองค์ได้ส่งพระสาวกจำนวน 60 องค์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแห่งชาวโลกแสดงให้เห็นว่า “ศาสนาพุทธเกิดมาเพื่อพัฒนามนุษย์” เพราะพระพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจ๔ เพื่อจัดการความทุกข์ของมวลมนุษย์ทั้งปวง ตลอดระยะเวลา 45 ปี พระพุทธเจ้าใช้วิธีการด้วยกระบวนการของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยการเดินตามแนวทางสติปัฏฐาน ผ่านการฝึกสติเป็นการศึกษาภายในของตนเองผ่านเครื่องมือคือ “วิปัสสนากรรมฐาน” ต้องเริ่มต้นจากศีลแล้วพัฒนาไปสู่ปัญญา ถือว่าเป็นการพัฒนามนุษย์ตามหลักของพระพุทธศาสนา การฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนามนุษย์ตามแนวคิดตะวันตกเพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กร สำหรับในทางพระพุทธศาสนา โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสอนหัวใจของพระพุทธศาสนาว่าด้วยอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ว่าด้วยหลักการพระพุทธศาสนา และว่าด้วยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ต่อพระอรหันต์สาวก 1,250 รูป ณ เวฬุวนารามในวันเพ็ญเดือนมาฆะ

โดยโอวาทปาติโมกข์เป็นคำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาซึ่งในอรรถกถาแสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นี้แก่ที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือนเป็นเวลา 20 พรรษา ก่อนที่จะโปรดให้สวดปาติโมกข์อย่างในปัจจุบันแทน ถือว่าโอวาทปาติโมกข์เป็นคำสอนที่เป็นหัวใจ พระพุทธเจ้าได้โปรดแสดงโอวาทปาติโมกข์อันเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาแก่พระอรหันต์ทั้งหลายนั้น มุ่งเพื่อให้ยึดเป็นหลักในการนำไปเผยแผ่สั่งสอนผู้อื่นให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนกว้างขวางออกไป เป็นการชักจูงความเข้าใจกันในหมู่ผู้ทำงาน โอวาทปาติโมกข์จึงเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนาหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักของโอวาทปาติโมกข์ 3 ประการ หรือเรียกว่า พุทธโอวาท ที่ประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหลักสำหรับยึดถือเป็นหลักการ

สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ “การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์” จะเห็นว่าราชคฤห์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่คำสอนของพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไปสู่ประเทศต่างๆ ซึ่งสาระสำคัญของโอวาทปาติโมกข์คาถาที่ 2 ถือว่าเป็นหลักการขั้นปฏิบัติการของพระพุทธศาสนาโดยตรัสว่า “สพฺพปาปสฺส อภรณํ กุสลสฺสุปสมฺปทา สจฺจิตปริโยทปนํ เอตฺมพุทฺธาน สาสนํ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” ถือว่าเป็นคาถาที่ชาวพุทธรู้จักมากที่สุดเพราะเป็นหลักการในการนำมาปฏิบัติ แสดงลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา ด้วยการไม่ทำชั่ว ทำความดี และทำใจให้ผ่องใสถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาวิทยากรต้นแบบอันเป็นฐานสำคัญของบุคคลที่จะทำงานรับใช้เพื่อนมนุษย์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด จึงต้องพัฒนาตนให้สมบูรณ์ก่อนจะออกไปพัฒนาผู้อื่น

อุดมการณ์พัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพระดับอาเซียน

อุดมการณ์ของการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพในระดับอาเซียน สามารถแบ่งออก 4 ประการ 1) ขนดี ประมัต โป ตีติกา ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง 2) นิพพานัน ประมัต วทนต์ พุทธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่านิพพานเป็นบรมธรรม 3) น หิ ปพฺพชิตฺโต ปรุสฺสชาติ ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต 4) สมโณ โหติ ปรี วิหฺรฺยูณฺโต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นสรณะ จึงขยายความว่า ขันติเป็นความอดทนหมายถึง ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสูเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม ขันติจึงปรากฏในหลักธรรมเช่น หลักธรรมที่ทำให้งาม 2 ประการ คือ ขันติและโสรจจะเป็นความสงบเสงี่ยม ขันติปรากฏในหลักธรรมคือ บารมี 10 ทศพิชราชธรรมสำนักสันติวิธีและธรรมมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้าให้ความหมายของคำว่า Tolerance หมายถึง “ความอดทน การยอมรับความแตกต่าง ขันติธรรม การทนกันได้” การยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็นพื้นฐานของการป้องกันความขัดแย้งและการอยู่ร่วมกันโดยสันติ พระพุทธเจ้า

ทรงยึดอุดมการณ์ของการเผยแผ่ด้วยการมีขันติธรรม ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง
ขันติวาทีจึงต้องศึกษา โดยองค์ประกอบของขันติธรรมทางศาสนาประกอบด้วย

- 1) การอนุญาต (Permission)
- 2) การอยู่ร่วม (Coexistence)
- 3) การเคารพ (Respect)
- 4) การยอมรับ (Appreciation/Acceptance)

ขันติธรรมในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหนึ่งเดียวกับทางแห่งความหลุดพ้น เพราะ
ความใจแคบทางศาสนาขัดขวางหนทางแห่งความหลุดพ้น การเปิดเปียนทางศาสนา
ขัดขวางหนทางแห่งความหลุดพ้น ซึ่งหากไร้ขันติธรรมทางศาสนาย่อมไร้ความหลุดพ้นแต่
ถ้ามีความหลุดพ้นก็มีขันติธรรมทางศาสนาเป็นของคู่กัน ความเป็นชาวพุทธวัดกันที่ขันติ
ธรรมตามหลักโอวาทปาติโมกข์กล่าวว่า “**ขันติคือความอดได้ทนได้เป็นตบะอย่างยิ่ง
นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนคนอื่นไม่ถือว่าเป็นสมณะ**” ขันติธรรมจึงเป็นความใจกว้างทางศาสนาพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรม กล่าวติเตียนพระสงฆ์
พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองหรือไม่พอใจพวก
เขา พวกเธอก็จะประสบอันตรายเพราะความโกรธเคืองนั้น” ขันติธรรมทางศาสนาจึงไม่ใช่
ความรุนแรงแก้ปัญหา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายเขาตำ ก็ไม่ด่าตอบ เขาเสียดสี
ก็ไม่เสียดสีตอบ เขาประหาร ก็ไม่ประหารตอบอย่างนี้แหละสมณะจึงจะชื่อว่าตั้งอยู่ใน
สมณธรรม” โดยพระพุทธเจ้าตรัสกับพระปุณณะว่า “ปุณณะมนุษย์ชาวสุนาปรันตะนั้น มี
ความดุร้าย รุนแรง เมื่อท่านไปอยู่ถ้าเขาจะด่าจะบริภาษท่าน ท่านจะทำอย่างไร พระ
ปุณณะตอบว่า ถ้าเขาด่า ข้าพระองค์จะคิดว่ายกดีที่เขาด่า ไม่ถึงกับเอามือทุบตี” และ
ความใจกว้างทางศาสนากรณีพระเจ้าอโศกมหาราช ข้อความว่า “บุคคลผู้กระทำการ
เคารพบูชาลัทธิศาสนาอื่นด้วยเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ส่งเสริมลัทธิศาสนาของตนให้เจริญด้วย
และทั้งในเวลาเดียวกันเป็นการเอื้อเพื่อต่อลัทธิศาสนาอื่นด้วย แต่เมื่อกระทำด้วยวิธีตรงกัน
ข้าม ย่อมชื่อว่าเป็นการทำลายลัทธิศาสนาของตนเองด้วยและเป็นการทำร้ายแก่ลัทธิ
ศาสนาของคนอื่นด้วย” ดังนั้น หลักขันติธรรมทางพระพุทธศาสนายึดความเป็นสากล 3

อย่าง ประกอบด้วย 1) ความจริงสากล (Universal Reality) 2) ความเป็นมนุษย์สากล (Universal Man) 3) ความรักสากล (Universal Love)

ด้วยเหตุนี้ทำให้พระพุทธเจ้ามีพระนามว่า “ขันตีวาที” แปลว่า “ผู้สอนเรื่อง” หรือ “ผู้สอนเรื่องความอดทนอดกลั้น” ความอดทนอดกลั้น การไม่นิยมใช้ความรุนแรงเป็นลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาในหลักของโอวาทปาติโมกข์ มีความอดทนอดกลั้นต่อกิเลสที่มากกระตุ้นเร้าในรูปแบบต่างๆ สมณะในพระพุทธศาสนาต้องไม่ทำร้ายใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ว่าร้ายใคร ไม่ทำอันตรายใคร ในคัมภีร์พระธรรมบททรงสอนให้พุทธสาวกรู้จักเอาชนะความรุนแรงด้วยสันติวิธี พระพุทธเจ้าตรัสถึงการให้ยอมรับด้วยความอดกลั้นและรักษาความปรารถนาดีไว้ให้ได้อย่างต่อเนื่อง พระพุทธองค์ทรงมีความอดทนอดกลั้นและทรงเข้าใจข้อในการจัดการกับความโกรธของผู้วิจารณ์ ทรงยกย่องการไม่โกรธและมีจิตเมตตาจิตแม้ในขณะที่กำลังถูกขู่ขู่อย่างหนัก ผู้ที่ปฏิบัติได้จะต้องอาศัยความเปลี่ยนแปลงทางจิตครั้งใหญ่และมีพลังภายในที่แข็งแกร่ง เพราะในขณะที่มนุษย์ร่วมโลกกำลังเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง และความรุนแรง เนื่องจากการขาดขันติธรรมทางศาสนา (Religious Tolerance) ซึ่งสะท้อนผ่านพฤติกรรมของคนบางคน หรือบางกลุ่มที่อ้างตัวว่าเป็นศาสนิกของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่ขาดการเคารพ และขาดการให้เกียรติต่อหลักการ สัญลักษณ์ และความเชื่อทางศาสนาอื่นๆ ในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมโดยการแสดงออกทางกาย และวาจาในเชิงลบมิติต่างๆ เช่น การवादการ์ตูน การจัดทำภาพยนตร์ หรือคลิปวิดีโอ การลบหลู่คัมภีร์ และรูปปั้น อันเนื่องด้วยภาวะของการขาดขันติธรรม เพราะไม่เปิดใจกว้างที่จะยอมรับฟัง ยอมรับ เคารพ และให้เกียรติต่อความต่างของเพื่อนร่วมโลก จนนำไปสู่การเยาะเย้ย ถากถาง ลบหลู่ ดูหมิ่นความเป็นอัตลักษณ์ของเพื่อนร่วมโลก

เป้าหมายของการเกิดศาสนาสูงสุดคือการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น และเป็นสันติสุขของมวลมนุษยชาติจากความแตกต่างกันทั้งศาสนา และความเชื่อของมนุษยชาติในมิติของประชาคมอาเซียน อุดมการณ์ของวิทยาการต้นแบบตามแนวทางพระพุทธเจ้า จึงต้องประกอบด้วย 2 ประการ คือ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Discovery of Others) ด้วยการเรียนรู้คนอื่นให้มาก เรียนรู้ศาสนาอื่น จะได้ทำความเข้าใจกัน 2) แสวงจตุรรม สวงจตุรรมต่าง (Projects of Shared Purpose) คือ แสวงจตุรรม สวงจตุรรมต่าง คนที่ทะเลาะกันต้อง

ร่วมเดินทางไปด้วยกัน สันติศึกษาต้องนำคนที่เห็นต่างมาทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายให้คนสามัคคีกัน นักสันติวิธีต้องตั้งอยู่บนฐานของปัญญา อย่าใช้ชีวิตเหมือน “แรงแรงตีบวง” ตัดในลาภยศและไม่ควรกล้าแบบบ่าบิ่น และตั้งอยู่บนพื้นฐานของขันติ ธรรมความอดทนต่อความแตกต่างดังพุทธพจน์ที่ “ขันติ ปรมิ ตโป ตีติกขา” แปลความว่า “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง” และยึด “อนุปวาโท” การไม่ว่าร้ายใคร “อนุปฆาโต” การไม่ทำร้ายใคร ซึ่งในพ.ศ.2538 องค์การยูเนสโกประกาศปฏิญญาว่าด้วย “หลักการแห่งขันติธรรม : Principles of Tolerance” เพราะขันติธรรมเป็นการเคารพและการยอมรับนับถือ วัฒนธรรมของโลกที่หลากหลาย วิธีการแสดงออกและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป อดทนต่อความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่าง ไม่มีเลือกปฏิบัติ “ขันติธรรมเป็นฐานของสันติภาพ” และความอดทนต่อความแตกต่างเป็นฐานสำคัญของศาสนาต่อสันติภาพ เพราะศาสนาเคยถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้ง จึงมีการประกาศว่า “No more wars in the name of religion : ไม่ยอมให้มีสงครามในนามของศาสนาอีกต่อไป” และทุกศาสนาต้องยึดหลักขันติธรรมเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

พระสงฆ์สาวกผู้ประกาศพระพุทธศาสนาในที่ต่างๆจะต้องยึดถือปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดคุณภาพตามพุทธประสงค์เพื่อไม่ออกนอกกลุ่มนอกรทาง มีความแน่นแน่นอยู่กับการเผยแผ่ มีอุดมการณ์มั่นคง ผู้เผยแผ่จึงต้องมีอุดมการณ์ในการเผยแผ่ธรรมอันจะเป็นเครื่องมือสำคัญสู่การทำงานสื่อสารธรรมโดยอุดมการณ์ของวิทยากรต้นแบบสันติภาพที่ควรยึดถือปฏิบัติเป็นหลักสำคัญคือ ขันติธรรมต่อความแตกต่าง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งขันติวาที

วิธีการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพระดับอาเซียน

วิธีการการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพในระดับอาเซียน ต้องยึดคุณสมบัติ 6 ประการตามแนวทางโอวาทปาติโมกข์ พระพุทธเจ้าวางรากฐานสำหรับนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นคุณสมบัติของผู้จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) อนุปวาโท การไม่พูดร้าย 2) อนุปฆาโต การไม่เบียดเบียนทางกาย 3) ปาติโมกฺเข จ ส่วโร การสำรวมในปาติโมกข์ 4) มตตถนฺนุตา จ ภตตสมิ การรู้จักประมาณในการบริโภค 5)

ปนตลจ สยนาสน์ การนอนการนั่งในเสนาสนะอันสงัด 6) อธิจิตเต จ อาโยโค การประกอบความเพียรในอธิจิตหรือการฝึกฝนพัฒนาจิตของตน เอตํ พุทธาน สาสนํ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ควรจะปฏิบัติตามวิธีการของพระพุทธเจ้าด้วยการไม่กล่าวร้ายโดยการมุ่งแสดงแต่คำสอนแต่หลักความจริง ไม่พูดกล่าวร้ายตีเตียนผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายป้ายสีศาสนาอื่น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นต้นแบบในพุทธปฏิบัติ มีพุทธจริยาแสดงให้เห็นถึงพระพุทธรูปลักษณะที่ว่าทรงแสดงแต่หลักธรรม ไม่กล่าวร้ายป้ายสีใคร

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับอาเซียนสอดคล้องกับปณิธานของท่านพุทธทาสภิกขุ อันประกอบด้วย ปณิธานข้อ 1 การเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร ปณิธานข้อ 2 การทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทุกศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันในโลก ปณิธานข้อ 3 การนำโลกออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม เป็นปัจจัยแห่งการเห็นแก่ตัวเกิดกิเลส โดยเฉพาะปณิธานข้อที่ 2 การทำความเข้าใจระหว่างศาสนาเพื่อการแก้ปัญหาการกระทบกระทั่งกัน ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุถือว่าเป็นพระสงฆ์ต้นแบบในการเข้าถึงวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าตามโอวาทปาติโมกข์เพราะยึดหลักอนุปวาโท อนุปมาโต ไม่ว่าจะร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใครด้วยการให้การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนาถือเป็นการเข้าถึงคำสอนของพระพุทธศาสนา สิ่งสำคัญท่านพุทธทาสพยายามสื่อสารเสมอว่า “โลกต้องมีหลายศาสนา จะมีศาสนาเดียวไม่ได้ นี่เป็นสภาพความจริง” โอวาทปาติโมกข์ถือเป็นการประกาศอุดมการณ์หลักการและวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าและบรรดาพระสาวก พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักการสอนหรือวิธีการเผยแผ่ความว่า “อานนท์การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มีใช้สิ่งที่ทำได้ง่ายผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น จึงต้องประกอบด้วย 1)เรจักกล่าวไปตามลำดับ 2) เรจักกล่าวยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ 3)เรจักแสดงด้วยอาศัยความเมตตา 4) เรจักไม่แสดงเพราะเห็นแก่อามิส 5)เรจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น”

ดังนั้น วิธีการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพในระดับอาเซียน เป็นการสร้างสัมพันธ์กับสังคม พระธรรมทูตนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวิทยากรต้นแบบสันติภาพต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ใน วิธีการประกาศพระศาสนาของพุทธสาวก 6

ประการ คือ (1)ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร (2)ไม่เบียดเบียนใคร (3) สำรวมระวังเคร่งครัดต่อพระวินัย (4) ไม่เห็นแก่ปากท้องไม่เป็นคนเห็นแก่กิน (5) ยินดีพอใจอยู่สถานที่อันสงบสงัด (6) มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา จึงแสดงว่า“โอวาทปาติโมกข์ถือว่าเป็นคุณสมบัติเป้าหมายหลักการและวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง” วิธีการเผยแผ่ตามโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จมากที่สุดในวิธีการคือ “อนุปวาโท อนุปมาโต ไม่ว่าจะร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย เพราะวิทยาการต้นแบบหรือธรรมทูตสมณทูตเป็นผู้ส่งสารให้เกิดสันติภาพในสังคมท่ามกลางความแตกต่างกันทางพหุวัฒนธรรม วิธีการพัฒนาวิทยาการต้นแบบของพระพุทธเจ้าจึงเน้นให้ผู้เผยแผ่หรือวิทยาการต้นแบบมีวิธีการเผยแผ่ในการสร้างสันติสุขให้กับสังคมภายใต้การไม่สื่อสารที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังแต่พระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องหลักการมากกว่าการใช้อารมณ์กระทบกระทั่งใคร

บทสรุป

วิทยาการต้นแบบสันติภาพในระดับอาเซียนถือว่าเป็นธรรมทูตผู้นำสันติภาพไปสู่สังคมประเทศนั้นๆ และชาวโลกด้วยการเผยแผ่คำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยมีวิธีการในการเผยแผ่ตามหลักโอวาทปาติโมกข์ซึ่งหลักสากลในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่สำหรับธรรมทูต วิธีการเผยแผ่จะต้อง “ไม่ร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร” เป็นการสื่อสารเชิงสันติภาพ มีความเคารพในความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม มีความอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยึดมั่นในหลักตามของโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหัวใจสำคัญของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย 1) คุณสมบัติเฉพาะตัว วิทยาการสันติภาพต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ 4 ประการคือ (1) มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ มีความอดกลั้นต่อกิเลส เป็นผู้ใจเย็นสุขุมรอบคอบ เกือบอารมณ์ (2) ไม่นินทาใคร (3) ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร (4) มีสมณสัญญา มีความสงบ 2) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่ วิทยาการสันติภาพต้องยึดหลักการ 3 ประการ คือ (1) การไม่ทำบาปทั้งปวง การละความ

ชั่วทั้งปวง (2) การทำความดีให้เพียบพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์ (3) การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ให้ผ่องแผ้วให้ผ่องใส 3) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม วิทยากรต้นแบบสันติภาพต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ใน วิธีการประกาศพระพุทธศาสนา 6 ประการ คือ (1) ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร (2) ไม่เบียดเบียนใคร (3) สำรวมระวัง เครื่องครัดต่อพระวินัย (4) ไม่เห็นแก่ปากท้อง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน (5) ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด (6) มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา โอวาทปาติโมกข์จึงถือว่าเป็นคุณสมบัติเป้าหมายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพในระดับอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2013). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Pli Dhamma Publishing Company.

Phra Thep Pothiwitthes (Weerayut Weerayuttho). (2010). *Vision of Buddhism Propagation in The Buddhist Land, Reinforce the Quality of life, Increase the Work Efficiency*. India-Nepal: Office of Dhammadhuta India-Nepal.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2018). *Common Buddhist Text Guidance and Insight of the Buddha*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

Lecturers of Mahachulalongkornrajavidyalaya University (2017). *Theravada Buddhism*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

- Phra Maha Hansa Dhammhaso. (2016). *Peace Studies: The Buddhist Path to World Peace*. Nonthaburi: Panyachatra Books Binding Co., Ltd. 2016.
- Phra Maha Boonlue Poonago. (2013). *The Study of Vipassana Bhavana according to The Ovada Patimokkha*. (Thesis of Master of Arts Program in Buddhist Studies. Graduate School). Phra Nakorn Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- The Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute. (2012). *Dictionary of Conflict and Resolution 5th ed*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Phra Mahabodhiwongsajarn (Thongdee, Pali IX, royal scholar). (2016). *Buddhism Propagation Determination in Europe*. Special lecture given at The Conference of The Union of Thai Sanghas in Europe No. 10th.
- Phra Brahmapundit. (2018). *Benefaction of Buddhism and The Perfect Human Development*. A Special Discourse delivered in The Convocation Ceremony of Mahachulalongkornrajavidyalaya University on 10 May 2018.
- Phra Maha Somboon Wutthikaro. (2014). *Religious Toleration A Case of Buddhism*. Academic Lecture for The Students of Peace Studies Programme Mahachula.
- Phra Maha Wutthichai Vajiramedhi (V. Vajiramedhi). (2012). *Ahimsa Magga to Peace*. Bangkok: Buddhist Economics University.
- Wasin Indhasara. (2002). *Ovada Patimokkha: Religious Propagation*. Bangkok: O.S. Printing House.

Phra Rajapariyatkavi. (2018). *Buddhism and Human Development*. Panel Discussion on The 15th United Nations Day of Vesak Celebrations on 25 May 2018.

Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2014). *The Conference of Religious Leaders for Peace in Asian Community*. Academic lecture in the Religious Tolerance.

Phra Rajvoramunee. (P.A. Payutto). (2002). *Teaching Techniques of The Buddha*. Bangkok: Buddha Dhamma Foundation.

Kitti Kanphai. (1961). *Mass Communications in Tripitaka*. Bangkok: V. Printing (1991) Co., Ltd.

Phra Maha Pao Tehchapunyo. (2009). *The Policy of Buddhism Propagation: Thesis of Master of Arts Program in Buddhist Studies*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan 2560-2564 B.E.* Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.

Office of the Strategic Plan for Buddhism Affairs Revolution. (2017). *Model Scheme of Buddhism Affairs Resolution 2560-2564 B.E.* Bangkok: Office of the Strategic Plan for Buddhism Affairs Revolution

Phra Rajvoramethi. (2017). *Strategic Plan for Buddhism Affairs Revolution 2560-2564 B.E. Taking Plan into Action*. Retrieve from <http://www.buddhism4.com/web/download/book%201.pdf>

Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2013). *Direction of Thai Education and Buddhism Strategy*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

Phra Pramote Vadakovido (Pantapat). (2015). *A Model of Developing an Ideal Dhamma OD Expert by Buddhist Peaceful Means.*

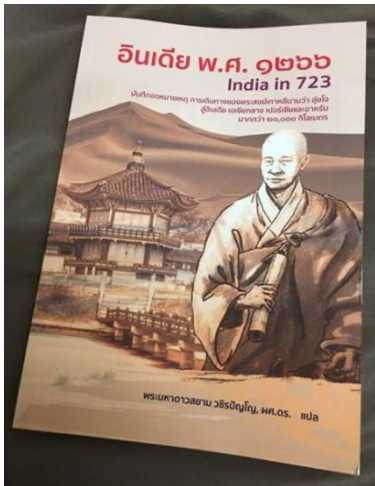
(Dissertation in Master's Degree of Graduate School in Peace Studies, Graduate School). Phra Nakorn Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2017). "Honesty Buddhist Sermon" Conferring to The Honesty Function. (In the occasion of his 62 birthday Buddhist rejoicing ceremony.

บทวิจารณ์หนังสือ

อินเดีย พ.ศ. ๑๒๖๖

(A Memoir of Pilgrimage to The Five Regions of India)

ผู้แต่ง Hyech'o, Han-sung Yang

ผู้แปล พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ผศ.ดร.

วิจารณ์โดย พระปลัดอภิเชษฐ สุภทรวาทิ*

“ในคืนที่แสงจันทร์สาดส่อง

ฉันมองไปยังทางบ้าน

หมู่เมฆที่ลอยเคลื่อนผ่าน

ลอยไปตามสายลม

ฉันอยากฝากจดหมายนี้กลับไปพร้อมกับหมู่เมฆ

สายลมพัดผ่านเร็ว

หมู่เมฆไม่ฟังหรือไม่ย้อนกลับมา

บ้านฉันอยู่ไกลสุดขอบฟ้าทางทิศเหนือ

* กองบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ)

นักศึกษาศรีปริญาโท สาขาวัฒนธรรมและการศึกษาเปรียบเทียบ (วรรณคดีอังกฤษ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บ้านเมืองอื่น ๆ อยู่ทางตะวันตกสุดไกล
ไม่มีห่านป่า ทางทิศใต้ที่ร้อนระอุ
ใครจะนำคำฉันท์กลับไปยังมาตุภูมิ”

ถ้าให้เรานึกถึงพระสงฆ์ในอดีตที่เดินทางไปศึกษาพระธรรมที่ชมพูทวีปหรืออินเดีย เราคงนึกชื่อได้ไม่เกินสามชื่อ หากเอ่ยชื่อท่านเหล่านี้มาก็คงต่างรู้จักเป็นอย่างดี เช่น พระฟาเหียน พระอัจฉริย และพระเสวียนจั้ง (ถัมข่าจั้ง) เป็นต้น โดยเฉพาะคนไทยจะรู้จักบทบาทของพระถัมข่าจั้งผ่านวรรณกรรมไซอิ๋วและภาพยนตร์มากกว่า แม้ว่าผลงานของพระสงฆ์เหล่านั้นจะหายไปด้วยเหตุหลายประการแต่หลักฐานในบันทึกต่างๆ ทำให้เราพบว่า มีพระสงฆ์มากกว่า 1,000 รูป ที่ได้เดินทางแรมรอนจากมาตุภูมิสู่ดินแดนภารตะอันศักดิ์สิทธิ์ด้วยหัวใจที่ยิ่งใหญ่ยากที่จะหาสิ่งเปรียบได้

ก่อนที่ผมจะแนะนำหนังสือ “อินเดีย พ.ศ. 1266” ผมอยากจะทำกล่าวถึงผลงานของบุคคลสำคัญที่เราคุ้นเคยกันอย่างดีโดยในหนังสือเล่มนี้ก็ได้อ้างอิงถึงต้นฉบับไว้ด้วยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อท่านที่สนใจค้นคว้าบันทึกเรื่องราวของพระสงฆ์ที่เดินทางไปชมพูทวีปอย่างยิ่ง ได้แก่ “The Record of Buddhist Kingdom” รจนาโดย พระฟาเหียน, ต้าถังซิชูเกิ รจนาโดย พระเสวียนจั้ง, พระสงฆ์จีนในอินเดีย (The Chinese monks in India) และบันทึกพระพุทธศาสนาในอินเดียและแหลมมลายูที่ส่งกลับบ้าน (A record of the Buddhist Religion sent Home From the Southern Sea) งานส่วนใหญ่ได้แปลเป็นภาษาไทยแล้วยกเว้น “A record of the Buddhist Religion Sent Home From the Southern Sea”

ผลงานที่กล่าวมาล้วนเป็นผลงานชิ้นที่เกิดจากพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่ที่มีต่อพระรัตนตรัยและเพื่อฝากไว้แก่นุชนรุ่นหลังโดยหวังว่าจะเป็นการขรรือสรรพสัตว์ออกจากสังสารวัฏ จึงนับได้ว่าผลงานของพระเถรอาจารย์เป็นเสมือนมรดกที่มรดกทางภูมิปัญญาของพุทธศาสนิกชนเหมือนขุมทรัพย์ที่ถูกลืมเลือนมาแต่บัดนี้ไว้รอจนถูกเปิดเผยเพื่อให้ผู้คนได้ศึกษาต่อไป การค้นพบหรือการแปลผลงานเหล่านี้ออกไปจึงเปรียบได้กับการมอบอัญมณีให้กันและกัน

ในการเดินทางไปที่ชมพูทวีปนั้น นอกไปจากพระสงฆ์ชาวจีนแล้วเรายังพบหลักฐานในบันทึกของพระอี้จิ้งว่ามีพระสงฆ์เกาหลีได้เดินทางมาถึงอินเดียหลายรูปด้วยกัน ได้แก่ พระอริยปัทมะ พระอู่เงียบ พระเสียวซึก พระเฮียนไถ่ แต่พระอู่จิมมิได้ปรากฏในบันทึกของท่านอี้จิ้งเพราะเดินทางมาภายหลังท่านอี้จิ้ง 45 ปี

A Memoir of Pilgrimage to the Five Regions of India

ในหนังสือ “อินเดีย พ.ศ. 1266” กล่าวถึงต้นฉบับ A Memoir of Pilgrimage to The Five Regions of India ว่ามีอายุถึง 1,281 ปี พบที่ถ้ำตุนหวงในประเทศจีน โดยเป็นผลงานนี้เป็นผลงานของพระสงฆ์เกาหลีที่มีนามว่า “อู่จิม” หรือ “Hye Ch’o” ซึ่งท่านได้เขียนบันทึกเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตของท่านในอินเดีย นับว่าเป็นหนังสือเก่าแก่อีกเล่มของโลกและยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนังสือบันทึกการเดินทางหรือรายงานทางพระพุทธศาสนาในอินเดียและเอเชียกลางฉบับสุดท้ายก็ว่าได้เพราะจากนี้ก็ไม่พบว่ามีบันทึกของพระสงฆ์จีนหรือเกาหลีหรือชาติใดอีกเลยด้วยหลังจากนี้อินเดียได้ถูกรบครองโดยยึดครองโดยกองทัพมุสลิม

ความพิเศษอีกอย่างของบันทึกของท่าน Hye Ch’o คือ บทกวีที่ท่านเขียนบอกผ่านความรู้สึกหตุเวลาคิดถึงบ้าน (homesick) และการได้ที่ท่านถ่ายทอดความสลดใจเมื่อได้รับรู้ถึงสหธรรมิกรวมชาติที่มรณภาพในดินแดนอันห่างไกลจากบ้านเกิดตัวเอง รายละเอียดที่ต่างไปจากท่านเสียวนิจคือท่านได้เดินทางไปถึงเอเชียกลางนั้นคือ อิรัก เปอร์เซีย ไบแซนไทน์ และตุรกี ซึ่งท่านเองก็ได้พบศาสนาที่ต่างออกไปอย่างมากมาย รวมทั้งคริสต์ อิสลามและศาสนาโบราณอื่นๆ ด้วย

กล่าวถึงเฉพาะการเดินทางแล้วเมื่อเทียบกับพระสงฆ์รูปอื่นๆ ท่าน Hye Ch’o เดินทางไกลถึง 20,000 กิโลเมตร จึงนับเป็นพระสงฆ์ที่เดินทางไกลที่สุด ปัจจุบันบันทึกของท่านถูกเก็บไว้ที่ฝรั่งเศสและในปี พ.ศ. 2553 บันทึกของท่านก็ได้เดินทางกลับสู่มาตุภูมิคือเกาหลีภายใต้ความร่วมมือของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติเกาหลีได้จัดกิจกรรมแสดงผลงานของท่านที่กรุงโซลนับเป็นเวลานานถึง 1,283 ปีทีเดียว

อินเดีย พ.ศ. 1266

หนังสือ อินเดีย พ.ศ. 1266 แปลเป็นภาษาไทยโดยพระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา ฌ.ศ.ดร. และคณะซึ่งแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Yang, Jan, Lida, Presition และนับเป็นการแปลสู่ภาษาไทยครั้งแรก โดยผู้แปลและทีมงานไม่ได้แปลความต่อความ คำต่อคำ แต่มุ่งเน้นการแปลด้วยการถอดความอาจจะทำให้เนื้อหาคลาดเคลื่อนจากเดิมไปบ้าง

หากอย่างไรก็ดีจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ไม่ใช่เพียงการแปลบันทึกให้อ่านเท่านั้น แต่ผู้แปลและคณะได้แทรกหลักฐานสำคัญ เช่น บันทึกของพระเสวียนจั้ง ท่านอ้อจิง และของพระเถรอาจารย์อื่น ๆ แนบประกอบไว้ในทุกประเด็นซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจสภาพ บริบท และข้อมูลทางพระพุทธศาสนาชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะแต่ละช่วงเวลาของการบันทึกของแต่ละท่านไม่เหมือนกัน บางเรื่องท่านเสวียนจั้งบันทึกไว้ บางเรื่องกลับไม่ได้พูดถึงแต่ท่าน Hye Ch'o บันทึกไว้ นอกเหนือไปจากความรู้เรื่องการเมือง ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ประเพณี บันทึกของท่านยังทำให้เรารู้ด้วยว่าท่าน Hye Ch'o มีความสามารถด้านกวีนิพนธ์อีกด้วย

แม้ว่าการแปลหนังสือ A Memoir of Pilgrimage to The Five Regions of India จะเป็นเพียง 1 ใน 3 ส่วนเท่านั้น เราก็พบว่าบันทึกของท่าน Hye Ch'o ได้สร้างประโยชน์ต่อโลกเป็นอเนกประการ ในทางประวัติศาสตร์บันทึกของท่านเป็นเครื่องยืนยันว่า พระพุทธศาสนาสายหินยานยังได้รับการนับถืออยู่พร้อม ๆ กับ มหายาน ซึ่งนักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าหินยานได้หายไปจากอินเดียตอนกลางแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 600 เป็นต้นมา และอาหรับกับเปอร์เซียไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งค้านกับหลักฐานบันทึกของท่านเสวียนจั้งที่กล่าวว่าในอาหรับและเปอร์เซียนับถือพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีท่าน Hye Ch'o เป็นเพียงพระสงฆ์รูปเดียวนั้นที่เดินทางไปถึงอาหรับและเปอร์เซียจริง ๆ

บทสรุป

ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้ผู้แปลและคณะได้ตั้งใจถ่ายทอดและวางเค้าโครงได้อย่างเป็นระบบ (systematic) นำเสนอให้เห็นภาพรวมการเดินทางไปชมพุทวิปของคณะสงฆ์กลุ่มต่าง ๆ ไม่ได้จำกัดเฉพาะท่าน Hye Ch'o รวมทั้งหลักฐานที่นำมาประกอบในบทวิเคราะห์เป็นหลักฐานร่วมสมัยและการที่ผู้แปลได้เคยไปปฏิบัติศาสนกิจที่อินเดียมาแล้วจึง

ทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและยังทำให้หนังสือเล่มนี้น่าอ่านยิ่งขึ้นด้วย หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ให้แค่แนวคิดเฉพาะเรื่องประวัติพระพุทธศาสนา แต่เป็นเรื่องชีวิตด้วย เพราะงานกับเรื่องส่วนตัวนั้นแยกกันไม่ออกจริงๆ

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานศูนย์อาเซียนศึกษา ห้อง A400 อาคารเรียนรวม ชั้น 4 โซน A มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์ 035-248505

Email: mcuasean@gmail.com

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์ (ภาษาไทย/ ภาษาอังกฤษ)

1. บทความวิจัย (Research Article)
2. บทความวิชาการ (Academic Article)
3. บทความปริทัศน์ (Article Review)
4. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
5. บทวิจารณ์เชิงวิชาการ (Critique/ Discussion Paper)
6. กรณีศึกษา (Case Study)

ข้อกำหนดการจัดพิมพ์ต้นฉบับบทความ

1. ต้นฉบับพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ แต่เรื่องจะต้องมี
บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการ
เขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ให้หลีกเลี่ยง การเขียน
ภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่มีคำ
แปล หรือคำที่ใช้แล้วทำให้เข้าใจง่ายขึ้น คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียนปนภาษาไทยให้ใช้ตัว
เล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ สำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษต้องได้รับการตรวจสอบความ
ถูกต้องด้านการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน

2. ขนาดของต้นฉบับ ใช้กระดาษขนาด A4 (พิมพ์หน้าเดียว) และพิมพ์โดยเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) โดยมีระยะห่างระหว่างบรรทัด เป็นแบบ double space เพื่อสะดวกในการอ่านและแก้ไข

3. ชนิดและขนาดตัวอักษร ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK เหมือนกันตลอดทั้งบทความรายละเอียดต่างของบทความ กำหนดดังนี้

ชื่อเรื่อง (Title)

- ชื่อเรื่องภาษาไทย กำหนดกึ่งกลาง ขนาด 16 point ตัวหนา
- ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ กำหนดกึ่งกลาง ขนาด 16 point ตัวหนา

ชื่อผู้นิพนธ์ (Author)

- ชื่อผู้นิพนธ์ลำดับที่ 1 ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ กำหนดขีดขวา ขนาด 16 point ตัวปกติ

- ชื่อผู้นิพนธ์ลำดับถัดไป (ถ้ามี) กำหนดขีดขวา ขนาด 16 point ตัวปกติ

- ใส่เชิงอรรถหน้าแรกเป็นชื่อหน่วยงานของผู้นิพนธ์ และ E-Mail ที่ติดต่อได้ กำหนดขีดซ้าย ขนาด 12 point ตัวธรรมดา

บทคัดย่อ (Abstract)

- หัวข้อ บทคัดย่อ และ Abstract กำหนดขีดซ้าย ขนาด 16 point ตัวหนา

- เนื้อความของบทคัดย่อภาษาไทยและบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) บรรทัดแรกจัดย่อหน้า โดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดขีดซ้ายตัวธรรมดา

คำสำคัญ (Keyword) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เลือกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับบทความ อย่างน้อย 3 คำ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

การพิมพ์หัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย

- หัวข้อใหญ่ กำหนดขีดซ้าย ขนาด 16 point ตัวหนา

- หัวข้อย่อย จัดย่อหน้าเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point

ตัวหนา

- เนื้อความของแต่ละหัวข้อ บรรทัดแรกจัดย่อหน้าโดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดชิดซ้าย

4. ภาพและตารางประกอบ กรณีมีภาพหรือตารางประกอบ กำหนดการจัดพิมพ์ดังนี้

- ภาพประกอบและตารางประกอบทั้งหมดที่นำมาอ้างต้องไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ ผลงานของผู้อื่น

- ภาพประกอบจัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษ และไม่ต้องตีกรอบภาพ

- ชื่อภาพประกอบจัดอยู่ใต้ภาพ ใช้คำว่า ภาพที่ ต่อด้วยหมายเลขภาพและข้อความบรรยายภาพ กำหนดกึ่งกลางของหน้ากระดาษ ขนาด 14 point ตัวธรรมดา

- ชื่อตารางประกอบจัดอยู่เหนือเส้นคั่นบนสุดของตาราง ใช้คำว่า ตารางที่ ต่อด้วยหมายเลขตารางและข้อความบรรยายตาราง กำหนดชิดขอบซ้ายของหน้ากระดาษ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

- บอกแหล่งที่มาของภาพประกอบ ตารางประกอบที่นำมาอ้าง โดยพิมพ์ห่างจากชื่อภาพหรือเส้นคั่นใต้ตาราง กำหนดเว้นระยะห่าง 1 บรรทัด บรรทัดแรกจัดย่อหน้าโดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 14 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดชิดซ้าย

5. จำนวนหน้า ความยาวของบทความ 8-15 หน้า รวมตาราง รูปภาพและเอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: บทความต้องมืบทศด้อยเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีทีตีพิมพ์บทความเป็นภาษาต่างประเทศ ต้องมืบทศด้อยเป็นภาษาไทยด้วย

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่านที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้

พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

ส่วนประกอบของบทความ

1. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 300 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่องบทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปแบบ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Keywords) ซึ่งควรเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจน ดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีที่มีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,)

2. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานการวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

2.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

2.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ ในข้อ 2.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

2.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

2.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

2.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA Style (American Psychology Association) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.6.1 เอกสารอ้างอิงทุกลำดับที่ปรากฏอยู่ท้ายบทความต้องมีการอ้างอิงอยู่หรือกล่าวถึงในเนื้อหาของบทความ

2.6.2 จัดพิมพ์เรียงลำดับเอกสารอ้างอิงก่อนหลังตามตัวอักษร และยึดรูปแบบตามรูปแบบของ APA (American Psychology Association) กำหนดขีดขอบซ้ายของหน้า กระดาษ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

การเขียนชื่อผู้แต่ง

ไม่ต้องลงคำนำหน้านาม ตำแหน่งทางวิชาการ คำเรียกทางวิชาชีพและตำแหน่งยศต่างๆ (ยกเว้น มีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์ และสมณศักดิ์)

ผู้เขียน 1 คน

ผู้แต่ง1. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้เขียน 2 คน

ผู้แต่ง1 และผู้แต่ง2. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้เขียน 3 คน

ผู้แต่ง1, ผู้แต่ง2, และผู้แต่ง3. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2562). *ประวัติแนวคิดเศรษฐกิจการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งให้ขึ้นต้นด้วยชื่อหนังสือ

2. บทความวารสาร

2.1 วารสารแบบรูปเล่ม

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

ศักดิ์ภัท เชาวนัลักษณะสกุล และ ยุพา ปราชญากุล. (2561). *วารสารบริหารธุรกิจและ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 1(3), 17-34.

2.2 วารสารออนไลน์

2.2.1 กรณีไม่มีเลข DOI

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. สืบค้น
จาก หรือ Retrieved from <http://www.xxxxxxxx>

ตัวอย่าง

Pattaratumrong, M., & Wongkhamhaeng, K. (2019). The Molecular
Identification of Nephthys species (Polychaeta: Phyllodocida) from

Songkhla Lake, Southern Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST)*, 27(3), 1-9. Retrieved from <http://www.journal.nu.ac.th/NUJST/article/view/Vol-27-No-3-2019-1-9>

2.2.2 กรณีมีเลข DOI

ชื่อผู้เขียน. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร*, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. doi: 12345678

ตัวอย่าง

Chantana, C. (2019). A Cooling System for a Mushroom House for Use in the Upper Central Region Climate of Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST)*, 27(3), 10-19. doi:10.14456/nujst.2019.22

3. รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม*, วัน เดือน ปี สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมวิชาการ. (2538). *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน*, 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

4. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง.(ปีที่พิมพ์). *ชื่อวิทยานิพนธ์*. (ระดับปริญญาของวิทยานิพนธ์). สถานที่พิมพ์. ชื่อสถาบัน.

ตัวอย่าง

สมคิด สร้อยน้ำ. (2557). การพัฒนาตัวแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

5. การอ้างอิงจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี จาก

ตัวอย่าง

ประภัสสร กิมสุวรรณวงศ์. (2556). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560 จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/SocialDevelopmentByBuddhism/2013/12/15/entry-1>

6. หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่องที่แปล [ชื่อเรื่องต้นฉบับ] (ชื่อผู้แปล, แปล). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. หรือ พ.ศ.).

ตัวอย่าง

แบร์รี สมาร์. (2555). *มิเชล ฟูโกต์* [Michel Foucault] (จามะรี เชียงทอง และสุนทร สราญจิต, แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1994).

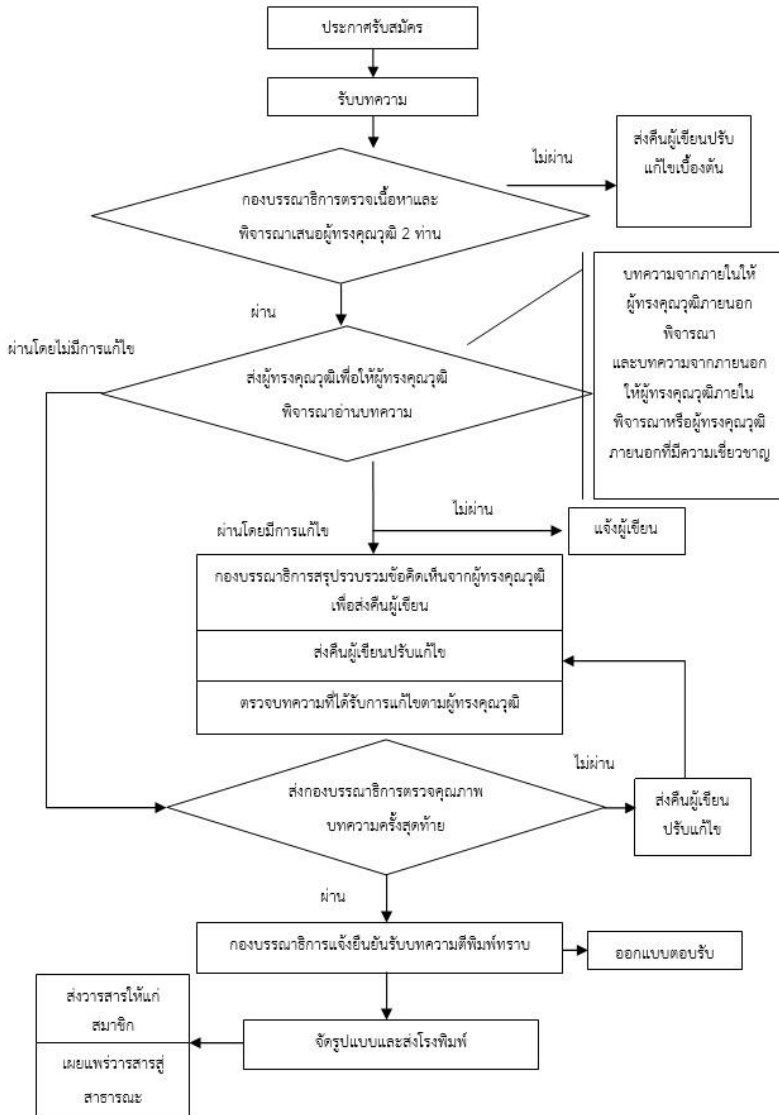
7. บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี ที่ทำการสัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

สัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 18 กรกฎาคม 2557.

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงในวารสารพุทธาเซียนศึกษา

ชื่อบทความ

.....
.....

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ/ชื่อผู้อ่านบทความ:.....

สถานที่ทำงาน:

โทรศัพท์..... โทรสาร.....

Email.....

การประเมินคุณภาพทั่วไป

1. คุณภาพทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน: บทความที่ดีควรเสนอหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รายละเอียดที่นำเสนอ
ต้องผ่านการวิเคราะห์ / วิจัย และมีเอกสารหรือหลักฐานสนับสนุน

ดีมาก เหตุผล

.....
.....

ดี เหตุผล

.....
.....

พอใช้ เหตุผล

.....
.....

ยังเชื่อถือไม่ได้ เหตุผล

.....
.....
ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ประโยชน์ทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน: บทความที่มีความสำคัญคือบทความที่เสนอความรู้หรือประเด็นใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

ดีมาก

ดี

พอใช้

ยังไม่สมควรจัดพิมพ์

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

การใช้ศัพท์ทางวิชาการและภาษาที่ใช้

เกณฑ์ประเมิน: มีการใช้ศัพท์ที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสาขานั้น

ดีมาก

ดี

พอใช้

ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

2. และการเขียนบรรณานุกรม

เกณฑ์ประเมิน: มีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นระบบเดียวกัน

ดีมาก

ดี

พอใช้

ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

.....

.....

สรุปความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการตีพิมพ์บทความ

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยไม่ต้องแก้ไข

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยมีข้อแก้ไข ดังนี้

1.

2.

3.

4.

5.

ไม่สมควรให้ตีพิมพ์บทความ เนื่องจาก

1.

2.

3.

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

()

ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อ่านบทความ

หมายเหตุ: หากมีประเด็นชี้แนะอื่นๆ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ท่านสามารถขยายต่อเพิ่มเติม
จากนี้ได้

